

România literară

Apare săptămînal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
30 septembrie-5 octombrie 1992
(Anul XXV)

30

Incertitudinile nu s-au isprăvit

ÎN URMA cu doi ani, înainte de alegeri, eram mult mai optimist decît acum. Îmi închipuiam că tranziția avea să fie mult mai lesnicioasă decît s-a dovedit și că, indiferent cine ar fi obținut majoritatea, politica majorității va fi una care să țină seamă de interesele generale ale țării. M-am înșelat destul de usturător. Cei care vor veni nu vor mai avea la îndemînă această carte în alb nici din partea mea și presupun că nici din partea foarte multora dintre alegători. Ni s-au spus, în acești doi ani, vorbe frumoase cît pentru douăzeci. Ni s-au făcut promisiuni fără acoperire mai ceva ca pe vremea lui Ceaușescu. Reforma, așa cum s-a desfășurat, a semănat mai mult cu contrabanda decît cu un proces transparent care să-mi dea încredere. S-a furat imens, ca înainte de potop. Am avut parte de violență, de nesiguranță, ne-a scăzut încrederea în ziua de mîine. Politica s-a metamorfozat în politicianism întristător. Întristător schimbarea pe care o aștept ține nu numai de ceea ce ne-a rămas din perioada ceaușistă, ci și de ceea ce am trăit în acești doi ani. S-a spus, printre alte prostii, că am fi o țară greu guvernabilă. Nu cred. Cred în schimb că dacă cei care guvernează o fac rău sau nechibzuit e firesc să nu se aștepte la aclamații, oricît ar încerca să ne convingă de bunele lor intenții. S-a semănat mult vînt în acești doi ani, mai mult decît furtunile care s-au produs din pricina lui, asta mă face să cred că nu sîntem un popor care pune mîna pe par atît de ușor pe cît se spune. Oricum, la capitolul semănării de vînt dl Iliescu a avut partea sa, deloc mică. Încercînd să conserve sistemul anterior, d-sa nu s-a uitat la preț. Nu s-au uitat nici parlamentarii care s-au ocupat cu asta. A rezultat de aici un avorton care nu e nici socialism nici capitalism, ci un sistem care nu funcționează. Firesc ar fi ca alegătorii, chiar și devotații dlui Iliescu, să se întrebe dacă mai putem continua astfel, înainte de a-și vîrî votul în urne.

Probabil că nu vom avea un partid majoritar după aceste alegeri - dacă ele se vor desfășura corect. Cu siguranță că pentru funcția de președinte se va ajunge în turul doi al scrutinului. Pentru guvernare va fi nevoie de alianțe. Care vor fi acestea rămîne de văzut după aflarea rezultatelor alegerilor de duminică. Pe fondul unei oboseli a alegătorilor și al unui tot mai răspîndit scepticism, soluțiile care se vor bizui pe emoționalitatea electoratului și nu pe o analiză lucidă nu vor avea viață lungă.

Starea de incertitudine de la ora asta se va prelungi și după alegeri. După aflarea rezultatelor vor urma tratative, în vederea asocierii la guvernare. Astfel că cei care se așteaptă ca liniștirea spiritelor să se producă imediat după ce vom afla procentele pe care le-au obținut partidele aflate în competiție se înșeală. Iar în perioada acestor tratative, ziarurile vor publica tot soiul de știri și de zvonuri care vor începe cu formula „Aflăm din surse demne de încredere că...”. N-ar fi exclus ca, din pricina indeciziei electoratului dovedită de ultimele sondaje, opțiunile să fie atît de împărțite, încît să avem nevoie peste cîteva luni de alegeri anticipate. Spun asta din pricină că soluțiile de compromis se întrevăd cu destulă greutate. Iar în campanie, cel puțin la suprafață, confruntările au fost suficient de dure pentru ca - la început cel puțin - dialogul între părți să nu continue ostilitățile din prezent. Marele cîștig, după aceste alegeri, va fi că vom învăța să ne suportăm mai ușor unii pe alții, chiar dacă nu ne agreăm. Un alt cîștig va fi că nimeni nu se va mai considera *destinat* să conducă țara, cum s-a întîmplat în perioadele anterioare. Din acest punct de vedere o psihologie cum a fost aceea a dlui Iliescu, în răstimpul dintre alegeri, nu va mai fi cu putință decît acasă, între patru pereți, nu afișată public. Primul semn de schimbare acesta pare să fie - cîștigătorul nu va mai fi de aici înainte cunoscut cu anticipație. Iar asta va produce mari modificări în gîndirea omului politic de la noi. Experiența acestor doi ani a dovedit că nu-i suficient să fii ales o dată pentru a-ți asigura perpetuitatea nelimitată. Chiar dacă ai beneficiat de o majoritate solidă. Chiar dacă ți-ai desemnat reprezentanți în funcții de cea mai înaltă decizie. Puterea e ca nisipul: cu cît îl strîngi mai tare în pumn, cu atît îți trece mai repede printre degete. Cei care vor veni au de învățat mai mult din greșelile predecesorilor lor. Dea Domnul să le fi înțeles, ca să știe de ce să se ferească.

Cristian Teodorescu

Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul. În acest număr reproduceri după icoane pe sticlă

D I N S U M A R

- Ipocrita televiziune ● Vendeta ca principiu politic ● Scurtă convorbire cu Geo Dumitrescu ● Alexandru George: Neîntîlnirea cu Noica ● Scriitori basarabeni ● Nicolae Balotă - pagini de jurnal ● Interviu cu Iulian Vișa ● In memoriam Ion Băieșu ● Ce traduceri vom citi? ● Poezia americană contemporană ●

Confesiuni inedite de Cezar Petrescu

Vendeta ca principiu politic

INTR-UN recent număr din, altminteri, excelenta revistă *Cuvîntul*, am citit cu stupeoare o informație privind adeziunea fiicei Anei Pauker la Alianța Civică. Stupoarea nu era legată nicidecum de acest gest - nimeni nu este condamnat să rămână prizonierul trecutului politic al părinților - ci de caracterul nebulos și nu tocmai complet al știrii. Mai întâi, este vorba de una dintre cele două fete ale Anei Pauker, anume Tania, profesoară de limba rusă, cunoscută de multe generații de elevi ai școlii la care a predat, în centrul Capitalei. Apoi, se spune că este măritată cu doctorul Brătescu, fără a se menționa că este vorba de Gheorghe Brătescu, un distins istoric al medicinei, cunoscut publicului larg pentru lucrările sale despre Hippocrat, dar și, mai recent, grație introducerii scrise pentru volumul lui Andrei Șerbulescu (*Belu Zilber*), *Monarhia de drept dialectic*, apărut în 1991 la Editura Humanitas. Se mai afirmă despre Tania Brătescu că ar vorbi cu greutate românește. Întrucît rusă este limba ei maternă. Ceea ce nu se spune este că tatăl Taniei a fost Marcel Pauker, unul din părinții fondatori ai Partidului Comunist din România, prieten cu Lucrețiu Pătrășcanu și cu Alexandru Dobrogeanu-Gherea, executat, ca și acesta din urmă, în Uniunea Sovietică în anii Marii Terori. Iată așadar modul cum istoria se efasează în contururile ei esențiale, lăsînd loc pentru aproximații și mit: oricît de puternic ar fi accentul rus în rostirea persoanei în cauză, biografia ei rămîne destul de limpede și nu este nevoie de prea

multe investigații de arhivă pentru a ști că Ana Pauker era originară din vechiul Regat, iar nu din Basarabia or Ucraina (am publicat eu însumi în *Contrapunct* un lung articol cu titlul „Ascensiunea și căderea Anei Pauker”). Menționez acest episod jurnalistic pentru că îmi pare grăitor în legătură cu o anumită grabă interpretativă chiar și în rîndul celor care dețin destule informații pentru a evita petardele pamfletare. A sosit, nu voi obosi să o spun, momentul unor analize lucide privind trecutul comunist al României. Procesul comunismului, atît de des invocat și revendicat, nu se poate desfășura decît ca recuperare a memoriei anesteziate, ca înlăturare a tabuurilor impuse de viziuni pragmatice ori vindicative. Personajul numit Ana Pauker, ca și altele de aceeași formulă, trebuie sustrase valului mistificator și discutate ca prezențe reale, figuri umane care au acționat în funcție de comandamente ideologice cu care s-au identificat fără rețineri. Pledez așadar pentru o radiografie a spațiului psiho-biografic al comunismului autohton, singura metodă care poate debloca discursul istoric și permite înțelegerea mecanismelor și tehnologiilor puterii totalitare în România.

Comuniștii români, asemeni celor maghiari, germani, polonezi sau francezi, s-au conceput ca soldați ai unei cauze transnaționale, și-au abandonat voluntar identitatea etnică și s-au identificat pînă la pierdere de sine cu mistică internaționalismului bolșevic. Prea puțini au fost cei care să sesizeze din timp natura perversă a structurilor leniniste, faptul că era vorba de

ALEXANDRU IOAN CUZA. Nimic nu-l sortise, aparent, pe Alexandru Ioan Cuza unui destin înalt: fiu de boier de a doua treaptă (dar cîți nu erau!), studiază la Paris, impregnîndu-se de idei liberale (ca toate mințile luminate din generația sa), participă la revoluția de la 1848, alături de alte mii și mii de români. Nimic nu-i prevestea o carieră excepțională, nimic nu-l scosese pînă la vîrsta de aproape patruzeci de ani din șirul nesfîrșit al pașoptiștilor. Față de Alexandru Ioan Cuza, prietenii săi Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Costache Negri ori Alecu Russo făceau figură de personaje publice, de figuri notorii. Și viața căpitanului, apoi, a maiorului și în cele din urmă a colonelului Cuza s-ar fi desfășurat lin pînă la capăt, fără zgomot, ca un pîrîu de șes.

Prin caracter și educație, Cuza era un om cinstit, incoruptibil, patriot în sensul bun al cuvîntului - toată lumea o știa, dar cîți nu erau la fel? În chip de protest contra falsificării alegerilor de către Vogoride, demisionase din funcția de ispravnic de Galați, dar gestul său - oricît de spectaculos - avusese o valoare pur conjuncturală. Era ca și cum ai fi deschis în 1990 balconul din dreptul Pieții Universității, al unei pieți deja ocupate de mulțimea tălăzuitoare.

La prima vedere, alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei a fost mai degrabă rodul întîmplării. Personalități proeminente ale partidei naționale se tot blocaseră reciproc în tururi de scrutin succesive, într-o interminabilă ședință a deputaților unioniști. La oră tîrzie din noapte, cineva pronunță numele salvator: Cuza. Stupoare, deoarece propunerea părea neverosimilă, însă deputații unioniști cad, epuizați, de acord: la urma urmei, de ce nu? E cinstit pînă-n vîrfurile unghiilor, gîndește ca noi toți, e încă tînăr. Să-l alegem domn!

Numai că atunci cînd destinul se hotărăște să intre pe deplin în joc, el transformă lumea din câteva mișcări de baghetă. Ghidat parcă de o mîină dumnezeiască, insignifiantul colonel pe care nimeni n-ar fi pariat o centimă în urmă cu cîteva zile, odată ajuns primul Domn al Principatelor Unite, înfăptuiește miracole. Devenit din chiar clipa alegerii personaj providențial, produce aproape involuntar unirea Moldovei și a Munteniei printr-o lovitură de maestru ce lasă k.o. diplomația europeană. Și, rapid, în fața unor adversari parcă anesteziați, tot el realizează unirea de fapt, obține recunoașterea ei europeană, modernizează instituțional țara prin legi ce vor dura un secol, înfăptuiește visul dintotdeauna al majorității populației, adică împroprietărește pe țărani. Cînd Dumnezeu se decide să miluiască un popor, n-o face niciodată pe jumătate: darurile lui sînt întotdeauna regești, ar trebui să spun divine. Nu știm nici astăzi cu exactitate, ci doar bănuim, cîtă suferință, nedreptate și eșecuri au fost răscumpărate prin apariția lui Cuza în istoria noastră.

În România din toamna lui 1992 e posibilă o repetare a miracolului. De pe afișele Convenției Democratice ne privește parcă din nou figura lui Alexandru Ioan Cuza. Locul ispravnicului de Galați l-a luat Rectorul Universității din București - dar asta n-are nici o importanță. El are aceeași blîndețe, candoare și bună-credință. A apărut tot atît de neașteptat în viața noastră politică, precum îndepărtatul său precursor.

Depinde numai de noi ca minunea din urmă cu un veac și ceva să se repete ori nu.

Mihai Zamfir

RETROVIZOR

Ipocrita televiziune

PUȚINE dintre instituțiile României postcomuniste au făcut atîta caz de obiectivitate și de echidistanță ca televiziunea. În recenta campanie electorală, ea a ținut să le probeze magistral pe amîndouă, prin separarea netă a emisiunilor de știri de emisiunile electorale. Declarîndu-se răspunzătoare doar de cele dintîi, a eliminat din ele orice informație electorală. Lăsîndu-le la latitudinea partidelor pe cele din urmă, și-a interzis în ele pînă și umbra unei prezențe proprii.

Rezultatul a fost că ascultătorii Actualităților n-au fost ținuți la curent cu evenimentele politice din țară - aflînd eventual că au loc alegeri în Tailanda, nu și în România - iar ascultătorii emisiunilor electorale au înțeles din greu în apa tulbure a propagandei diferitelor partide.

N-au fost mult mai norocoși nici aceia care au urmărit ambele tipuri de emisiune. Doar că ei și-au putut da seama cum obiectivitatea unei televiziuni democratice poate pune în scenă cel mai necontrolat spectacol al subiectivității și cum echidistanța poate da naștere celei mai depline confuzii. Televiziunea ceașistă, care pretindea angajament fătîș și identificare ideologică, era cu siguranță mai puțin sofisticată, dar și mai puțin ipocrită. (N.M.)

resuscitarea unor modele ale terorismului anarho-populist din Rusia secolului al XIX-lea, cu ale lor reguli conspirative și ritualuri asasine. A fost vorba, în cazul extremei stîngi, de o beție istorică, de o exaltare a unei fictive raționalități ascunse în tensiunile modernității. Nu neg faptul că unii comuniști s-au înscris în această mișcare cu conștiința că servesc interesele Moscovei. Alții însă, o știm de la Arthur Koestler, au fost atrași de verbiajul umanist și egalitar al noului iacobinism. În cazul celor de care mă ocup în acest eseu, anume Ana Pauker și Gheorghe Dej, avem de-a face cu o generație specifică a comunismului românesc: ambii militanți știau de-acum prea bine în ce constă sistemul stalinist și au făcut tot posibilul să-l aplice în România, într-un mod care a întrecut adesea brutalitatea utilizată de colegii lor din alte țări din Est. Poate tocmai pentru că știau că în România șansele îmbrățișării de către largi categorii sociale a unei asemenea doctrine erau mai scăzute decît în alte părți, ferocitatea experimentului totalitar a căpătat dimensiuni nefîntîlnite aiurea. Nu vreau să spun că un Matyas Rakosi, un Boleslaw Bierut sau un Klement Gottwald erau mai puțin fanatici, însă amploarea persecuțiilor de masă, și mai cu seamă durată lor, au fost în România unice. Era ca și cum o brigadă teroristă ar fi pătruns

într-o pașnică localitate de munte și ar fi transformat-o, peste noapte, într-un lagăr de concentrare în care se organizau, cu deplină impunitate, cele mai abjecte experiențe sadice. Trebuie oare să mai amintesc Pitești-ul, acea tentativă monstruoasă de distrugere planificată a demnității umane? Conștiinți de statutul lor marginal, simțind perfect ostilitatea care mocnea în rîndurile populației terorizate, comuniștii români au practicat vreme de peste patru decenii un război politic, psihologic și polițienesc împotriva celei mai largi părți a națiunii. Procesul comunismului înseamnă astfel deconspirarea fiecăreia dintre acțiunile purtate de brigada teroristă împotriva populației de ostateci: interogatoriile Securității, închisorile și camerele de tortură, sistemele de ascultare și controlul corespondenței, propaganda imbecilizantă în care s-au investit miliarde și miliarde de lei, idiotizarea tinerei generații prin organizațiile de pionieri și UTC, școlile de partid cu ale lor forme de corupție mentală, formarea clasei parazitare a nomenclaturii, imensă organizație de animale de pradă, mereu mai nesătute și mereu mai joșnice.

Vladimir Tismăneanu

Calvinism și totalitarism

ÎN ANUL de grație 1936, Stefan Zweig readuce în actualitate o luptă a muștei contra elefantului, lupta fragilului Castellio contra „stîncosului” și atotputernicului Calvin, înfruntare inegală în care totul e ca și predestinat. Este însă o logică subtextuală a istoriei, conform căreia biruitorul este adesea biruit, cel puțin din punctul de vedere al adevărului absolut. Astfel, victoriosul seamănă cu legendarul Pyrrhus care biruie, dar cu atîtea pierderi importante încît singur își recunoaște înfrîngerea. Violenței nu i-a fost dat să aibă această tărie de a-și recunoaște caracterul relativ al biruinței, dar ea s-a temut oricum de umbra atît de incomodă a conștiinței.

E lecția pe care ne-o dă lupta, reactualizată de Stefan Zweig a lui Castellio cu Calvin.

Evident, narațiunea eseistică a lui Stefan Zweig trebuie considerată în sens simbolic, și nu în unul publicistic-liniar: Castellio e simbolul universal al conștiinței ce merge în răsăr, după cum Calvin este simbolul universal al doctrinarului-dictator.

Se confruntă, în fond, un terorism „mondial” cu o voință de libertate „general-umană”.

În chip pregnant se impune valoarea universală a confruntării, simbolismul profund de dincolo de protagoniștii conflictului medieval. Teologia e doar o mască întîmplătoare a epocii; după care apar niște esențe perene, niște proiecții arhetipale. În discuție nu intră o conștiință și un act de violență, și cu atît mai puțin un adept al totalitarismului și unul al umanismului, ci Conștiința și Violența, Totalitarismul și Umanismul.

FIREȘTE, omul se teme de propria sa libertate și rîvnește în ascuns, după cum a ilustrat Dostoievski, prin Marele Inchizitor, o ordine bine pusă la punct, asemenea unui mecanism, o lume automatizată și deproblematizată existențial. În situațiile de criză sunt ușor crezuți oamenii charismatici și mesianici, ce-și asumă rolul de preînși mîntuitori. Noile ideologii creează, astfel, mai întîi un nou idealism planetar. Cu cît un astfel de nou mîntuitor le cere oamenilor mai mult, cu atît ei se expun mai mult riscului înrobirii totale. Este solul fertil pentru a transforma ideologia religioasă și politică într-o dictatură, iar ideologul, îmbrăcat în mantia lui Hristos, într-un dictator. Spiritul care are ceva misterios în el se autocondamnă, sub puterea hipnotică a formelor și formulelor noi mîntuitoare, la moarte. Mai tîrziu, intuind stratagema firilor despotice (în speță a lui Calvin), el se va răzvrăti contra mecanismului totalitarist ce-l strîvește.

Conștiința noastră românească rămîne împăcată la gîndul că mitropolitul-cărturar Varlaam dădea o replică ascuțită calvinismului printr-o *Carte ce se cheamă răspunsul împotriva catihismului calvinesc* (1645), în care se exprimă desolidarizarea totală de definiere omului drept „fiu al mîniei și-al diavolului” și de desconsiderarea Bisericii creștine, care în loc de „credz întru una svîntă, săbörnă și apostolicească besearică, aicea dzice numai - credz o biserică creștinească și unciunea svînților, care lucru iaste mare smenteală și întunecare din calea credinței cii direapte”. Meritul lui Stefan Zweig este de a prezenta aci însuși fenomenologia totalitarismului.

Bisturiul de fenomenolog al lui Stefan Zweig disecă minuțios toate dedesubturile devenirii a tiranilor acestor „mitocani ai miracolului”, după cum îi numea Odyseas Elytis.

Bun psiholog, Calvin calculează perfect efectul terorii, prin care își sporește puterea, caută să evite calea proprie ce nu înseamnă decît aceea a autorității depline. El are o fire de granit, dînd

dovadă de o rigiditate și intransigență de fier, de o neclintire de stîncă, de o fermitate diabolică cu care își înăbușă orice pornire a simțurilor.

Calvin se consacră în exclusivitate spiritului, religiei, „doctrinei”, își propune un mod ascetic de viață (cunoaștem - vai! - ascetismul lui Robespierre sau pe cel al lui Stalin!). Inițiatorul Reformei religioase este un autopoședat: părerea contrarie îl transformă pe cel care o emite într-un dușman personal al lui și al lui Dumnezeu. Principiul de căpetenie al doctrinei calviniste îl constituie intoleranța, asprimea necruțătoare față de orice păcătos, instaurarea spaimei colective, și, bineînțeles, a cenzurii, „sora dictaturii”. Însuși primul eșec e speculat cu abilitate, - obținînd o influență asupra națiunii pe cale sentimentală datorită exilului: Caesar în Italia, Napoleon în Egipt, Garibaldi în America de Sud, Lenin în Siberia, sînt exiluri atît de semnificative pentru recîștigarea succeselor. Spiritul de observație al lui Stefan Zweig, pătrunzător-analitic, merge mereu în adîncime, fixînd chiar un mimetism social, o analogizare de ordin fizionomic: nu numai doctrina seamănă cu portretul lui Calvin, dar și cetatea, Geneva.

A SEMENEA trăsăturilor înveninate, lipsite de sevă, sterpe pare și Geneva, care devine o cetate sfioasă, searbădă, supusă Domnului. Peisajul helvet atît de sumbru e expresia autoritarismului total al lui Calvin, care a instaurat într-un oraș republican o dictatură gen Savonarola, punînd în mișcare roata de moară a inchiziției religioase, aplicînd metodologia tuturor dictaturilor: teroarea. Calvin desconsideră total demnitatea de om, numit de el fiară de nestăpînit și feroce, scîrnăvie, declanșînd un mecanism perfect de depersonalizare draconică și jefuire vandalică a individului în favoarea colectivității. Deci, comunismul era experimentat avant la lettre încă în Geneva medievală?

În contrast cu intoleranța fanatică a lui Calvin apare toleranța de tip umanist a lui Castellio, omul independent care este veșnicul adversar al oricărei dictaturi, intelectualul care caută dreptatea calm și care nu putea admite vreo violare a lumii lăuntrice, a convingerilor intime ale omului.

Dictaturile sunt de scurtă durată (ne-am convins și după 1936, anul scrierii acestui eseu. Fiind martori și - vai! - participanți cu titlul de „cobai” și „surubaș” la odiseea tragică, susținută de „charismaticii” și „mitocanii miracolului” de tipul lui Lenin, Stalin, Hitler, Ceaușescu, Pinochet, sau Khadafi), ceea ce vrea să frîneze drumul vieții dîndu-i de fapt un impuls evolutiv (este veșnicul simbol al lui Bileam, care vrea să blesteme, zice autorul, și, împotriva voinței sale, binecuvîntează). Astfel, sistemul calvinist are drept consecință... instaurarea libertății: acolo unde el s-a impus cu atîta intransigență (Olanda, Anglia și Statele Unite ale Americii) a apărut statul liberal, democratic. „Acolo unde fusese lege religia lui Calvin, devine realitate și ideea lui Castellio”. Nu era oare vizitat cu prietenie „ateistul” Voltaire în chiar Elveția postcalvinistă?

E o dovadă că eforturile „de muscă” ale lui Castellio n-au fost zadarnice, că ideile lui dăinuie dincolo de epoca sa pînă în timpul nostru atît de violat de violență.

Mihai Cimpoi

Botezul lui Isus

Scurtă convorbire cu Geo Dumitrescu

E LUCRU NORMAL ca ziarele, în toiul campaniei electorale, să publice cît mai la vedere fotografiile bărbaților noștri politici. Ale domnilor Iliescu, Funar, Constantinescu etc. etc., după afinități electivă, ca să vorbim astfel. Așadar ale bărbaților politici.

Ziarul *Vremea*, editat de Adrian Păunescu și fiul, publică însă, intempestiv, în nr. 26 (19/20 sept. a.c.), fotografia poetului Geo Dumitrescu. În pagina întîi și proiectată pe două coloane, în colțul din stînga sus, pe spațiul rezervat îndeobște editorialului. Iar sub imaginea melancolic-zîmbitoare a poetului, imagine clasică, poate fi citit următorul text explicativ: „Dintre atîtea semne electorale, noi votăm cercurile dumneavoastră, domnule Geo Dumitrescu. Simțim uneori nevoia de cercuri. Și reclamăm lirica libertate de a trage cu pușca”.

Mirarea mea a fost mare. Să fi ieșit poetul din retragerea pe care și-a impus-o de atîta vreme, să se fi hotărît el abrupt, la îndemnul lui Adrian Păunescu, să coboare în arena politică? Greu de crezut. Și dacă, totuși...

Pentru a ieși din nedumerire m-am decis, fie ce-o fi, să-i telefoniez lui Geo Dumitrescu. Atac direct chestiunea care mă frămîntă:

- V-am văzut fotografia din *Vremea*.
- Ce fotografie?
- N-ați știut? *Vremea* vă publică fotografia pe prima pagină însoțită de un text. I-l citesc.
- Dumneata glumești?
- Nu glumesc deloc. E chiar așa cum spun. Vă trimit ziarul.
- Domnule, dacă nu glumești, asta e un abuz. Nu le-am dat nici o fotografie și nimeni nu m-a întreat nimic.
- Deci e un abuz, dar ce semnificație să aibă?
- Păi care alta decît că directorul *Vremii* vrea să mă înhame la căruța lui politică. Nu am nimic de-a face cu așa ceva. Ca de altfel cu nici un fel de altă „căruță politică”. Te rog să iei act de categorica mea dezaprobare.
- Eu iau act, dar alții de unde să știe? Îmi dați asentimentul să fac publică, în *România literară*, opinia dumneavoastră?
- Cum de nu, chiar te rog.
- Ceea ce am și făcut, aici, relatînd această scurtă convorbire cu Geo Dumitrescu.

Gabriel Dimisianu

Neîntîlnirea cu Noica (I)

A PARIȚIA cărții lui C. Noica *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, recepția ei, unele comentarii au însemnat un moment deosebit în cariera marelui cărturar, poate chiar începutul adevăratei lui posterități. Căci, dispărut de prea curînd, el a fost menținut în viață nu pe calea firească a discuțiilor, criticii, fructificării prin analize a operei și acțiunii sale, ci prin năboiul de flori artificiale aruncate peste un sicriu care nici nu ar fi trebuit închis și prin corul turiferarilor laudativi. Am în vedere delirul admirației, apoi înălțarea la ceruri, în fine sanctificarea și omologarea prea grăbită în legiunile unei Biserici pe care el a neocotit-o și din care nici măcar n-a făcut propriu-zis parte.

În aceste împrejurări, recenzia cu totul rezervată pe care a închinat-o cărții Al. Dobrescu în *Covorbiri literare*, apoi cronica și mai severă pe care d-na Monica Lovinescu a rostit-o la Radio Europa liberă în noiembrie 1990, în sfîrșit, alte recenzii mai degrabă surprinse, cînd nu consternate de-a dreptul și care au urmat marchează momentul de care vorbeam, însemnînd poate și un punct în favoarea lui Noica însuși. Pentru că ideile și atitudinea din această carte se puteau surprinde și în alte locuri ale operei sale, deopotrivă cu poziția în genere a înțeleptului de acceptare a acestei lumi și a regimului politic în care avea să sfîrșească, fără să-l fi ales însă el însuși. Comentariile sale filosofice se înscriseră regretabil în limitele unui naționalism care nu o dată coincidea cu cel oficial; orientarea sa antidemocratică și antiliberală, valorificarea „romănescului” conveneau de minune regimului și asta i-a îngăduit să-și vadă publicate în ultimele două decenii de viață volume peste volume, din care unele sunt pure zădărnicii. Încercările lui de a extrage o filosofie a neamului românesc din idiotisme limbii noastre sunt tot atît de aberante ca și aceea de a te apuca să analizezi lexicul limbii germane de pe la 1800, cu speranța că vei găsi în el prefigurată, filosofia lui Hegel. Operația, înfăptuită de Noica în mulți ani (și anticipată și de alți gînditori români, în frunte cu Mircea Vulcănescu) nu putea da nici un rezultat util, ci doar dovedi inanitatea efortului, ridicînd mari semne de întrebare la adresa inteligenței celui angajat în ea. Într-o limbă, orice expresie idiomatică sau cuvînt are o anume semnificație doar în momentul în care se cristalizează și e acceptată, apoi devine fatalmente convențională. *Casă (colibă)* în latinește) ne duce cu gîndul la acel habitaciu în societatea și economia populară romană sau dacoromană; azi ea poate însemna și un bordei și o locuință din chirpici și un palat sau o vilă somptuoasă. Faptul că în românește *bătrîn* vine de la *veteranus* nu înseamnă că la poporul nostru oamenii de o anumită vîrstă au servit 25 de ani în armată, iar dacă *mire* se confirmă că ar proveni din *miles*, nu înseamnă că fetele române nu se căsătoresc decît cu militari în termen sau scogi la reformă.

Altminteri, ce filosofie de trei parale s-ar putea face cu această metodă: să luăm numai expresia de salut în diverse limbi: *a da mîna, a strînge mîna, a scutura mîna, a întinde mîna* și așa mai departe. Ce semnificație s-ar putea atribui elaborării acestor expresii la diverse popoare - și cite or mai fi! Ca să nu mai pun la socoteală că un analist care ne-ar fi defavorabil ar dezvălui ușor că românii sunt un popor de ticăloși, de imbecili și puturoși: doar în românește *a învîța* vine de la *invitiare* (a deprinde purtări rele) a învîța din grecește a dat a *pedepsi*, iar a *munci* trădează pe slavonicul a *torture*.

Toate acestea ar fi putut fi discutate dacă în țara noastră ar fi predominat un climat de dispută civilizată, de control critic și de analiză lucidă minimală. Din păcate, în jurul lui Noica se înghetase

un climat insan de adorație și plecaciune, care s-a adăugat faptului că, odată „recuperat” de autoritățile comuniste și mult sintetizat de culturnicii naționaliști, filosoful intrase în nomenclatură; el nu mai putea fi atins nici cu un trandafir, ci doar „criticat” amabil de cite un egal în grad, tot din ierarhia culturală comunistă. Într-un moment în care a ridicat obiecții la vreo excogitație a lui Noica echivala cu a atenta la „valorile românești”, am reușit totuși să public o recenzie la opusculul său despre Eminescu, exprimîndu-mi consternarea față de conținut și mirarea că un intelectual de talia lui n-a găsit ocazia unei valorificări pozitive a ceea ce ar fi meritele marelui poet și s-a pierdut în exclamații și îndemnuri lirice. Nu mi-am dat seama că acest opuscul reprezenta doar preambulul unui cult eminescian pe care serii întregi de noicolatri l-au transformat într-un delir hagiografic cu efecte mai degrabă subculturale, din care Eminescu n-a profitat cîtui de puțin.

Poate că acel articolaș sau altele i-au ajuns sub ochi autorului (care nu s-a clintit însă de pe poziția sa, ba chiar și-a exagerat-o, Eminescu devenind infailibil „omul deplin al culturii românești”, o formulă pe cît de propagată, pe atît de aberantă) în tot cazul, mi-a trimis prin unii ciraci invitația de a mă duce la el să mă cunoască. Nu m-am grăbit să răspund invitației (dar lăsînd posibilă eventualitatea unui joc al hazardului) pentru că eram convins că nu aș fi putut avea o discuție cu Noica. Nu o discuție „bună” (cum se exprimă Gabriel Liiceanu, traducînd un cuvînt al lui Platon) dar măcar o conversație pură și simplă. Eram prea edificat de evoluția filosofului ca să nu fiu și revoltat și să trec peste ceea ce vedeam; nu puteam să mă duc la Păltiniș doar ca să-l întreb dacă-i place supra de roșii sau dacă își mai amintește de unchiul meu Costică. Întîlnindu-l, nu m-aș fi putut abține să nu-i repropoz atitudinea pro-ceaușistă (care-l stupefiasse și pe Mircea Eliade, înct la scurta noastră unică întrevvedere de la Paris, în 1981, m-a întrebat dacă vechiul său prieten nu a devenit agent al Securității) nici publicistica sa atît de compromițătoare, în care Paul Anghel era recunoscut și propus împotriva lui Caragiale și în care se spune că filosofia se poate face mai bine în România decît în Germania federală de după război, căci Adenauer împinsese țara în mod nefast pe calea abandonării culturii de dragul bunului trai. Asemenea aberații, care în modul cel mai nefast serveau recomandărilor izolaționiste și antieuropene ale autorităților comuniste, dar și multe altele, m-au determinat nu o dată să mă gîndesc la ceea ce spunea cîndva Al. Paleologu, cum că Noica, dacă n-ar fi fost un geniu, ar putea fi considerat un om prost. Cum eu nu aveam acces la operele lui geniale (am în vedere *Devenirea întru ființă* pe care nu mi-o putusem procura și pe care nu am citit-o). Îmi rămînea suma de articole, de intervenții orale colportate de discipoli, comentariile directe, asupra consecințelor cărora pare-se că nimeni nu a îndrăznit să-l avertizeze. În ceea ce mă privește, eram deplin edificat asupra evoluției spiritului său în ultimele două decenii, dar în plus citisem un document care, la vremea respectivă, reprezentînd și o surpriză, mă umpluse de groază. E vorba de o „comunicare” sau așa ceva, pe care Noica o redactase spre a o prezenta la un congres de filosofie, în Germania. Textul îi fusese returnat ca unul care nu intra în programul și tematica stabilită de congres și autorul se gîndise să-l valorifice sub forma unui articol pe care-l oferise *Vieții românești*. Redactorul șef de atunci al revistei, Ioanichie Olteanu (în treacăt fie spus, activ simpatizant al filosofului) mi l-a oferit spre lectură, nici acum nu știu de ce, cu o mimică impenetrabilă. (Poate

pentru că figuram, doar formal, în colegiul redacțional.) Comunicarea cuprindea o serie de considerații despre poporul român în expresia lui culturală, despre lipsa de seriozitate a formației intelectualului român, despre stilul lăutăresc, după ureche, de a deprinde totul, în numele unui așa-zis „talent”.

SUNT teme care reapar în considerațiile variate mai vechi dar mai ales noi ale lui Noica, dar cum erau aceste controversabile chestiuni compatibile cu o comunicare la un congres internațional de filosofie? Dar ceea ce m-a stupefiat și mai mult este că exemplul pe care-l dădea Noica, modelul negativ, concentrînd toate păcatele pe care el le atribuia poporului nostru și ținea să le denunțe public nu era, nici mai mult nici mai puțin decît... George Enescu! El era lăutarul, omul risipit în futilități, după maxime promisiuni, el era omul care fugise de efortul sistematic și coordonat, de învățămîntul sistematic! Nu-mi venea să cred citînd, cu atît mai mult cu cît nu știu cît de competentă era judecata filosofului, aprecieri defavorabile despre Enescu revenind și în alte împrejurări sub pana sa. Or, nu e vorba aici doar de o scandalosă denigrare, dar și de o crasă necunoaștere a realității și a „modelului” pe care marele muzician l-a oferit. Într-un moment în care Noica se străduia să propună ca model absolut al culturii românești pe Eminescu, existase în această cultură un artist care, după probe de genială precocitate, urmasa la rînd cele mai înalte școli muzicale din lume (Viena și Parisul) și trudise enorm pentru dobîndirea și menținerea unei tehnici uluitoare. Amplexiunea muzicală extraordinară, cultura lui aproape monstruoasă sunt greu de egalat ca performanță, indiferent de rezultate, care nici ele nu sunt însă de disprețuit. Desigur că nici el nu epuizează ideea de „model”, dar Enescu corespunde mult mai justificat proiectului educațional pe care-l propunea Noica în ultimii ani și pe care discipolii săi l-au ridicat la rangul de adevăr absolut în funcție de care (și de gradul de apropiere de maestru) pot judeca și mai ales îi pot disprețui pe cei de altă formație și altă structură sau orientare intelectuală. Or, în privința aceasta, am și eu un cuvînt de zis, deoarece, deși am scris literatură, mă simt împărțit intelectualcește și nu-mi recunosc decît parțial structura artistică, fie că o luăm în sensul rău sau bun al cuvîntului. Și teoriile lui Noica în această chestiune nu mă lasă indiferent, pentru că eu însumi le-am experimentat, iar „artisticul” și disprețul la adresa lui mă afectează totuși.

AM MAI povestit că l-am văzut pentru prima oară pe C. Noica în adolescență, prin 1947-48, cînd l-am vizitat la Andronache, unde filosoful proiectase o „școală de înțelepciune” cu sediul într-o foarte modestă casă țărănească. Nu știu dacă lichida doar pe atunci un stoc de cărți, dar eu am cumpărat de la el cîteva. Am mai evocat momentul, dar acum am de rectificat o eroare: *Jurnalul filosofic* l-am achiziționat ceva mai tîrziu și nu de la autor, care dispăruse din București pentru mai bine de un deceniu.

Am spus că acest *Jurnal* a jucat un rol capital în viața mea, deoarece el este un îndemn continuu, înescent, în favoarea unui tip de formație intelectuală non-scolastică, sau mai bine zis non-catedratică, așa cum vremurile cruntei tiranii comuniste mă obligaseră să aleg. Problema aceasta a formației intelectuale a jucat un rol capital în vremurile acelea pentru toată generația mea, care, fatalmente, a fost una de autodidacți. Și cartea lui Noica era o ciudată persiflare venită din partea unui om de înaltă formație academică în favoarea „fiului risipitor”,

a celui care alege pentru a se realiza calea cea mai liberă și mai periculoasă, adoptînd atitudinea inconformistă și disprețuind normele școlare. Ciudătenia consta în faptul că autorul cărții bătea el însuși la porțile Universității, în chiar acel an candidînd pentru o catedră care, din păcate, nu i-a fost acordată. Faptul a fost sesizat cu agerimea-i obișnuită de Șerban Cioculescu în articolul său *Un sofist al „trăirii”*: C. Noica, unde nu omite însă a remarca talentul literar al autorului cărții, talent de romanier (zice, exagerînd, criticul) de novelist și autor de proze scurte (aș zice eu azi, mai aproape de adevăr). Candidatul nefericit la obținerea unei catedre nu făcea de fapt decît să repete fronda antiacademică și antiuniversitară întreținută de un N. Iorga, Nae Ionescu și mai tîrziu practică și de G. Călinescu, numai că aceștia au făcut-o cu inteligență, adică după obținerea rîvnitelor locuri. Și pentru ei expunerea trebuie să fie liberă, vie, raporturile de colocviu, anulînd distanța de la bancă la catedră, improvizația trebuie să domnească, în disprețul „programei”... În schimb, profesorul conștiincios e asimilat cu o mortăciune, studentul studios cu un imbecil, învățătura cu un fel de timpire scolastică, obediiență didactică în genere o carență a personalității.

Dar ceea ce nu putea observa Șerban Cioculescu și mi s-a revelat ulterior mie e contradicția flagrantă între ceea ce scria Noica în acel *Jurnal* și recomandările sale imperioase și exclusiviste de după 1960, din perioada cînd, ieșit din închisoare, atrăsese cîteva discipoli și se rostuia în rolul de magistrat. Acolo, Noica, un intelectual de înaltă pregătire, care ar fi putut face cursuri sau seminarii de specializare post-universitară, revenea la pedagogia aplicată sieși, în anii primei tinereți, cînd nu se lăsase copleșit încă de vraja „năistă” și tentația „trăirii”, din care avea să obîrșească *Jurnalul filosofic*. Pedagogia „păltinișeană” însemna pentru cine l-a urmărit pe maestru o răsucire cu 180 de grade față de cea proiectată la Andronache, aceea care propusese dualitatea „fiul risipitor și fratele acestuia”, cel din urmă blamat mereu ca model negativ (conformist, lipsit de curaj și de personalitate). „Fratele” acesta era în primul rînd ascultător; acum urca muntele înțeleptului și se supunea ferulei didactice ca la școala primară. Noica a încercat să fie profesor universitar, dar a ajuns mai mult un „guru” sau un fel de Bătrîn de pe Munte. Amalauth-ul lui stătea la dispoziția numeroșilor pelerini care urcau pînă acolo ca să ia lumină; viitorilor filosofi care se dedicau acestei discipline, savantul și Socratele din chilia de 6 m² le oferea o conversație edificatoare dar mai ales îndrumări de valoare supremă.

Pe dinafara cercurilor, treptelor și programelor nu rămînea decît „fiul risipitor”, căruia, în mizeria lui naivă, nu-i mai rămînea decît să se consoleze citînd *Jurnalul filosofic*, unde poziția lui (în cazul mi nedorită) se vedea ridicată la rangul de virtute recomandabilă de către un profesor universitar fără catedră, amator de programe paidetice paradoxale. Contradicția dintre cei doi Noica a rămas (ca atîtea altele) neobservată de numeroși noiciști sau noicolatri, dacă exceptăm observațiile pe care le face Achim Mihailescu în *Maestrul și iedera*, 1988, p. 171-172.

Alexandru George

Risipitorul

ION BĂIEȘU nu și-a regizat biografia și nu și-a tezurizat opera. Cu o surfătoare nepăsare s-a lăsat dus - cum ar spune celebrul său personaj, Costel - de valurile vieții. Însoși faptul că s-a născut într-un sat de lângă Buzău și a murit în S.U.A. arată cu câtă larghețe a admis în existența sa tot felul de întâmplări. Fiu de țărani săraci ajuns prin merite proprii, dar și cu ajutorul hazardului, în elita intelectualității românești, nu și-a ascuns cu jenă trecutul; adeseori povestea cu umor cum mîncatul unui ou era un eveniment în familia sa. În același timp, însă, nici n-a făcut (ca alții alții) din sărăcie un act de eroism.

Cu o totală lipsă de meschinărie s-a manifestat și atunci cînd și-a evocat debutul în literatură (cu poezia *Ileana tractoristă* publicată în 1951 în *Viața Românească*). În loc să evite să vorbească despre acel moment de aliniere puerilă la ideologia comunistă sau să găsească tot felul de justificări sofisticate, și-a ironizat singur ceea ce alții numesc cu emfază primii pași în literatură. În mod similar, după înălțurarea lui Ceaușescu de la conducerea țării, n-a făcut caz de numeroasele sale conflicte cu cenzura. Dar nici n-a stat deoparte, aprofund prin tăcere - asemenea unor colegi ai săi - absolvirea de orice vină a foștilor lideri comuniști sau chiar relansarea lor în viața politică. În câteva articole scrise cu vervă, a luat atitudine față de grotesca supraviețuire a comunismului.

Înzestrat cu inteligență, umor, spirit de observație și, mai ales, cu o inepuizabilă inventivitate epică, Ion Băieșu și-a risipit neglijent toate aceste daruri scriind, deopotrivă, schițe simpliste pentru *Urzica* și cărți de proză satirică de indiscutabilă profunzime, cronici sportive frivole și piese de teatru grave, articole convenționale și articole non-conformiste. În timp ce manuscrisele unor cărți ale sale așteptau cu anii la cenzură, scria alte cărți, pentru a-i copleși... numeric pe cenzori. Nu obșnuia să supravegheze cu strictețe receptarea creației sale de către critici. Își arunca scrierile în lume și le lăsa în voia soartei.

INTR-O viață de nici șaiszeci de ani (2 ianuarie 1933 - 21 septembrie 1992), a publicat numeroase, foarte numeroase cărți de proză (*Necazuri și bucurii*, 1956, *Cei din urmă*, 1959, *Noaptea cu dragoste*, 1962, *Oameni cu simțul umorului*, 1964, *Sufereau împreună*, 1966, *Iubirea e un lucru foarte mare*, 1967, *La iarbă albastră, Pomierul și opera*, 1976, *Balanța*, 1985 etc.) ca și multe piese de teatru (*Nu lăsa destinul singur*, 1965, *Ariciul de la dopul perfect*, 1967, *Iertarea*, 1968, *Dresoarea de fantome*, 1970, *Preșul*, 1970, *Chițimia*, 1973, *Cine sapă groapa altuia*, 1974 etc.) pe care cu greu istoricii literari vor reuși să le inventarieze. De ce? Pentru că materia unor cărți este reluată parțial în alte volume, pentru că subiectul unei piese de teatru devine adeseori subiectul unei nuvele și invers, pentru că antologiile cuprind și bucăți inedite și așa mai departe. Scriitorul n-a ținut o evidență a creației sale. Și-a administrat într-un mod precar opera. Și-a risipit-o cu o neglijență care exprimă, probabil, și o conștiință a fecundității sale artistice, dar care se datorează, și mai sigur, unei generozități innăscute, unei voioase puneri la dispoziția destinului. Unii comentatori au făcut insinuarea veninoasă că reluările de subiecte sau

chiar de texte aveau ca scop multiplicarea drepturilor de autor printr-un artificiu editorial. Chiar așa să fi fost, nu avem motive să compătimim statul socialist, pentru faptul că a fost... exploatat de un scriitor. Iar aserțiunea că Ion Băieșu a fost un „risipitor” rămîne valabilă în plan literar, întrucît starea de vraiste a operei sale dovedește clar că lui i-a lipsit orgoliul de proprietar de texte.

O parte considerabilă din proza scurtă a lui Ion Băieșu, romanul *Balanța* și câteva dintre piesele de teatru rezistă și azi - și vor rezista probabil încă multă vreme - datorită unei prodigioase imaginații epice. (Nu întîmplător, regizori importanți, ca Lucian Pintilie și Alexa Visarion au găsit în aceste scrieri subiecte pentru filme.) Citindu-le, sîntem mereu dornici să aflăm ce se va mai întîmpla. Și, adeseori, scriitorul ne ia prin surprindere, inventînd o continuare a acțiunii cu totul diferită de aceea pe care am prevăzut-o pe baza experienței noastre de cititori. Personajele lui Ion Băieșu par cuprinse de o agitație nevrotică, precum personajele din acele filme de desene animate în care se ajunge mereu la urmări, la încăierări, la căderi de la etaj și la explozii. Scriitorul scoate sufletul din ele, obligîndu-le ca, din momentul în care le-a creat și pînă în acela al ieșirii din scenă, să ducă o viață riscantă, imprevizibilă. Cauza acestui „dynamism violent” (expresia aparține lui Mircea Iorgulescu) nu stă în temperamentul lor, ci în caracterul arbitrar al împrejurărilor, în incapacitatea ființei omenesti de a-și impune voința asupra mediului social. Sesizăm aici o critică indirectă a sistemului comunist, în care individul se află la discreția unei forțe dictatoriale, ce se erijează în „realitate obiectivă”.

DAR principala realizare a lui Ion Băieșu rămîne (după opinia semnatului acestor rînduri) serialul TV cu celebrul cuplu de personaje Tanța și Costel. Serialul poate fi considerat - fără nici o exagerare - o replică eficace, memorabilă la toată campania propagandistică privind crearea unui „om nou”, cu o conștiință comunistă. Tanța și Costel sînt doi oameni simpli schimonosiți moral și intelectual de activitatea culturalizatoare și educativă a partidului comunist. Meritul lui Ion Băieșu este de a nu-l fi imitat de Caragiale, de a fi reușit să creeze doi eroi ai timpului nostru.

Sute de mii de Tanța și Costel au votat duminică (sperăm, fără consecințe) pentru menținerea la conducerea țării a unui lider comunist. Tanța a avut se pare un moment de rătăcire și a fost gata-gata să opteze pentru un candidat mai... frumos, dar Costel a admonestat-o prompt: „Tanțo, nu uita că eu am alte posibilități și pot să-mi permit, dacă e cazul, să pun tot bugetul lui ORACA la bătaie, să-mi iau zece avocați și să te scot fără risul său moartea lui Kennedy, dacă vreau.” Dacă ar fi trăit, Ion Băieșu ar fi avut grijă, fără îndoială, să-și țină în frîu eroii, știind că ei sînt „în stare să se preteze”. Dar scriitorul a încetat din viață, undeva la multe mii de kilometri distanță de noi, pe partea cealaltă a plantei, și ne-a lăsat fără risul său inteligent, care avea puterea de a menține sub control prostia omenească, depozitînd-o de agresivitate și transformînd-o într-un spectacol pitoresc.

Pagină realizată de
Alex. Ștefănescu

„De cîte ori scriu ceva grav, serios, mi se aduce aminte că sînt un tip contradictoriu, care trece prea repede de la facil la grav, că nu sînt consecvent. Atunci cînd scriu o carte sau o piesă cu mijloace dramatice, mi se găsește, neapărat, o intenție comică. Pînă și Balanța a fost considerată un roman satiric, ceea ce nu a existat în intenția mea cîtuși de puțin. Dar s-ar putea să mă înșel, cine știe. Nu îndrăznesc, însă, să le reproșez criticilor că nu m-au înțeles, atîta vreme cît eu însumi nu m-am limpezit în ceea ce privește scrisul meu. Îmi plac doar cîteva lucrări din tot ceea ce am scris și, dacă aș avea răgazul și puterea, le-aș rescrie

Fotografie de Ion Cucu

și pe acestea de la un capăt la altul.”

(Ion Băieșu, într-un interviu acordat Liane Cojocaru și publicat în *România literară* nr. 6/ 1986)

„Piese lui Ion Băieșu sînt interesante prin mobilitate, prin inteligența cu care dramaturgul folosește regulile jocului și le încalcă totodată, introducînd, de exemplu, în plin absurd, bunul simț comun și în plin realism o turnură absurdă a întîmplărilor. Originalitatea pieselor vine din această ambiguitate, din rigoarea cu care ea este provocată și întreținută dramatic. [...] Mișcîndu-se într-un anume univers (mai apăsător realist în comedii) și utilizînd cu pricepere teme, personaje și procedee ale teatrului modern, piesele lui Ion Băieșu sînt plăcute, bine construite, ingenioase, atingînd chiar, uneori (*Iertarea*, *Chițimia*), un prag poetic sau satiric mai înalt.”

(Nicolae Manolescu, în articolul *Drame și comedii din România literară* nr. 19/1974)

„Cu adevărat original este Ion Băieșu în povestirile din volumul *Sufereau împreună* [...]. Compasiunea, tonul binevoitor și fals umil au dispărut, fiind înlocuite cu observarea sarcastică tinzînd spre impersonalitatea naturalistă. Se păstrează însă atracția pentru faptele inocente și fragile, iar fondul îl reprezintă același sentimentalism de altădată, deghizat sub aparența de incisivitate rezultată din stilul gîfît și informativ, de jurnal cinematografic, proces verbal sau consemnare de fapt divers.”

(Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, 1974, pag. 129)

„Iubirea e un lucru foarte mare a făcut celebru cuplul Tanța și Costel, eroii serialului (și el, la rîndul lui, celebru grație televiziunii) născut sub semnul lumii lui Caragiale. Ticurile de limbaj (comicul de limbaj) și desigur comicul de situație exploatează ridicolul unor personaje ce încearcă, prin mijloace inadecvate, să se integreze ritmurilor vieții „moderne”. *Comedia* eroilor lui Băieșu e pedagogică; scriitorul nu disprețuiește a da publicului cititor, prin intermediul buclucășelor sale personaje, sfaturi bune. Scriitor popular, Ion Băieșu este, în contextul literaturii actuale, nu numai un autor eminamente simpatic, ci și un creator ce, prin apelul la cele mai diverse mijloace ale comediei, poate da prozei actuale piese de rezistență.”

(Cornel Ungureanu, *Proză și reflexivitate*, Editura Eminescu, 1977, pag. 223)

„Talent prolific, dezinhbat, simțînd irepresibil chemarea, și înlesnirea, de a se răspîndi în multiple activități, om de spirit și de o caldă sociabilitate de pe urma căreia s-a ales, vorba poetului, cu un potop de simpatii, propulsat de televiziune, împreună cu eroii săi de serial umoristic, pe orbita unei popularități imense, ce era să facă Băieșu decît să dea frîu liber acelor resurse ale înzestrării sale care îi asiguraseră atîtea izbînzii de răsănit, de mulți invidiabile, după cum se poate presupune? Iar acela care s-a înfruptat o dată, în planul acesta, din bucuriile reușitei, cu greu se mai poate opri să le vrea în continuare. Face totul pentru a le înmulți. Preocuparea absorbantă îi va fi să nu piardă cheia de care se slujise atît de bine, să nu deregleze un mecanism cu efecte verificate.”

(G. Dimisianu, în articolul *Comedii și drame de Ion Băieșu* din *România literară* nr. 44/ 1979)

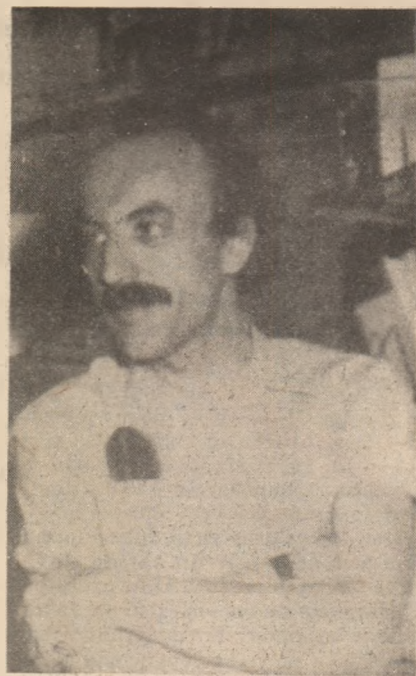
„Băieșu a creat un personaj original care revine în literatura lui sub diverse forme. E o speță de Mitică generos, inocent, încolțit de rude, prieteni, colegi, pus să intervină pe lîngă forurile administrative în chestiuni delicate, un individ, în fine, de care abuzează toți și, din această pricină, este mereu pe drumuri și, firește, mereu intră în încurcături comice. [...] Literatura lui Ion Băieșu, colorată, ingenioasă și simpatcă prin ironia ei muntenească, îmbrățișează teme profunde și este în multe privințe substanțială.”

(Eugen Simion, *Scriitori români de azi, III*, Editura Cartea Românească, 1984, pag. 425-434)

„*Balanța* se constituie ca un echilibrat roman în același timp foarte excentric și foarte realist, simpatic excentric și grav realist, voit superficial și - nu mai puțin - voit serios, cuceritor într-un plan și interesant în celălalt. Desigur, cele două planuri nu sînt separate, ci se împletesc, ca în memorabilul episod al călătoriei eroinei cu trenul (de fapt, cu trenurile, căci ele sînt două), episod ce culminează cu iureșul navetiștilor, un adevărat asalt. Subiectul romanului e simplu, o linie dreaptă obligată însă să treacă printr-un hățîș de peripeții și digresiuni anecdotice.”

(Valeriu Cristea, în articolul *Seriozitatea unui roman comic* din *România literară* nr. 15/1985)

George ALMOSNINO

întredeschiși ochii lui au studiat

„să te oprești în capul scărilor
pe terasa cea mai de sus“
și să privești pământul
negru și trist și gol
poate câteva piersici uitate
poate câteva rădăcini
poate urma unui pantalon
sau un glas
ridicol și meticulos rostind
ceva asemănător soarelui
și să nu ajungi niciodată în
pleișa ta
cu mirosul tău cu auzul cu
gustul
în poiana aceea deasupra

conversație întreruptă

aștept un telefon aștept o voce
bună ziua urlu guten tag urlu
ich zähle die tage: eins zwei drei
auf wiedersehen
dar el nu înțelege
tace

prin fereastra spartă

lovituri egale
leșie aruncată pe trupul tău
ezitarea sexului dezgolit
în ochii lumii
viclenia spinărilor bune
balta în care zace o pîine
uitată de un copil
în ora lui de grație
doamne
moartea veselă la ora opt
musca se învîrtește și bîzîie
pe acest pămînt
locuibil

sînge pe zăpadă

înfrigurat în cîrciuma asta de la
marginea orașului
și dealurile albe și gura ei în
zare
o cerneală roșie vărsată pe fața
de masă
un trotuar pe care sîngele se
usucă
sînt un obiect
înfășurat în pergamente groase
singur și plicticos ca un cîine

starea de bine

iubito
totul mă plictisește
felinarul și strada
galoșii ce plescăie
în roșul acesta enorm și
splendid
așezat turcește pe o pernă
și aproape fericit
mă emoționez și mi-e cald

iluzie optică

peroanele goale
șinele ce merg în depărtare
se unesc în adîncul ochiului
și ți-e frică de locomotiva
ce stă cuminte așteptînd
semnalul de întoarcere

și viața ca o scleroză

aer tînjit gură deschisă
ceva te identifică și se
îndepărtează
încet ca o negație
răzbunarea rămîne în tine
sîngele sare din pori
mobilele se risipesc
în forme colective
pînă ajung una singură
o bornă oribilă
la fel zidurile de piatră
la fel zidurile de oțel
la fel calul ce se învîrte în cerc
rebel în neutralitatea lui
astăzi sufăr
durerea vine din urmă
vine de la început
gîtul meu rupt din rădăcină
și iar nu se mai înțelege nimic

Isus cu vița și Sf. Haralambie

în calmul unei după- amieze

o crimă
un cîine ucide un iepure
nimic nu se mai petrece
în continuare
stau și îmi privesc mîinile
degetele îndepărtate
gîndul meu
întors înapoi
ieri cîte am făcut
azi
ce cuvînt gol

fata cu unghiile roase

acum cînd ploaia se scurge
și cînd nimic nu îmi mai aduce
aminte

orele acelea vopsite
fata cu unghiile roase
îmi apare înaintea ochilor
seara pe sfîrșite
și geamul de unde nu se mai
văd farurile
luminile ce se sting și se reaprind
din trei în trei secunde

călătorie pe o lentilă aburită

stă întins pe spate
cu capul proptit de piciorul
patului
cu fața spre fereastră
zărește norul alburui destrăindu-se și
încearcă
să ajungă în locul unde încet
dispare
strînsoarea aceea a pieptului își
desface magnolia

negîndind la nimic

cuvinte
venite din mine
un peisaj ivit sub fruntea mea
așa cum ziua
deasupra bibliotecii
apare luna
un stup de albine
un știulete
de ore
și eu vorbesc
sau altul
cu ombilicul
cu punctele cardinale
îmi aștept nordul
fără curiozitate
și fără speranță

puzzle

există spărturi
unele negre
altele albe
o dimineață deschisă după un
nor
chiar azi cînd tu mai dormeai
m-am gîndit
oglindea ce o ții agățată de
perete
nu reprezintă decît una
dintre aceste perversități
poate cea albă
poate cea neagră
și nu mai căuta în cărți
ceea ce nu îți amintești

ghid de conversație

einfach
doppelt
dreifach
strigătul trece tot mai sus
și se pierde
baden verboten
chiar cînd trupul îți arde
se descojește pînă la os
și tu rămii
în stația de autobuz
mașina a plecat
nehmen sie bitte im
wartezimmer platz
vara aveți atîtea lucruri
de cercetat
ich ziehe den wintersport vor
mai ales combinata nordică

Scriitori basarabeni

A PROAPE că nu era manual de Română pentru cursul inferior de liceu, de altădată, să nu reproducă în paginile lui o fabulă de Al. Donici, un fragment din *Amintirile* lui A. Russo (de obicei, *Părul din mijlocul satului*) și *Limba noastră* de Al. Mateevici. Păstrez și acum încrustată pentru totdeauna în memorie acele versuri lapidare și emblematice, care, prin larga lor circulație, ajungeau să concureze marile creații folclorice: „Limba noastră-i o comoară/ În adâncuri înfundată,/ Un șirag de piatră rară/ Pe moșie revărsată.../ Limba noastră-i limbă sfântă/Limbă vechilor cazanii/ Care-o plîng și care-o cîntă/ Pe la vatra lor țărani.”

Odată cu instalarea regimului comunist, asemenea texte antologice au dispărut (și nu numai din manuale), considerate naționaliste și... antisovietice, întrucât autorii lor erau basarabeni, iar unele întâmplări (ca cele din *Amintirile* lui A. Russo) se petreceau în Basarabia. Scriitorii au fost pur și simplu puși la index (Al. Mateevici, multă vreme, C. Stere), textele celor care mai rămăneau în circulație, expurgate.

Regimul n-ar fi vrut să se știe că Donici, pe care Eminescu îl numea „cuib de ntelepciune/ Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune/ Urechile ce-s prea lungi și coarcele de la cerb” sau A. Russo, autor al poemului în proză *Cîntarea României* (titlu atât de umilit și vulgarizat în „epoca de aur”) erau originari din Moldova de peste Prut. Aveau și ei, sărmanii, dosarul pătat, pentru că se născuseră, vezi Doamne, în... U.R.S.S.! Nu puteau fi suportați acești scriitori și alții pe care-i vom numi, pentru conștiința lor națională, pentru antirusismul și pentru acel dor nestins ca provincia lor natală să revină la patria-mumă.

Al. Donici și A. Russo făceau parte dintr-o generație care mai apucase vremurile dinaintea răpirii Basarabiei, fie și numai prin părinți, în orice caz, cînd procesul de deznaționalizare se găsea, încă timid, la începuturile lui. De aceea, A. Russo evocă o vîrstă patriarhală a satului moldovean, ce nu fusese încă atins în ființa lui de cizma ciotropitorului. El ne poartă prin codrii Bîcului, „salbă de smarand a Basarabiei” (*horribile dictu* pentru cenzura comunistă!), „așezare de apărare, ca plăieșia munților”. Plecat de copil să studieze în Occident, apoi trăind în Moldova de dincoace de Prut, ca membru marcant al generației pașoptiste, antiruse și antițariste, Russo nu s-a mai întors niciodată pe meleagurile părintești pe care le recheamă nostalgic „... peste dealuri, peste văi, peste ani, dorul leagănului mă ajunge; spre codru mi se întorc ochii și zăresc umbra părului copilăriei mele, care își întinde ramurile ca niște brațe și își scutură florile pe inima mea, ca o ploaie răcoroasă...” Pomul e un fel de „centrum mundi”, loc de divan, de popas pentru străini, paznic al satului, cînd oamenii ieșeau la iarbă verde, să petreacă de Armindenii. Pregătirile se făceau ca pentru o sărbătoare înscrisă cu roșu în calendar, și de notat, într-o armonie socială deplină, fiind primite „cu aceeași bucurie de boier, ca și de țaran, fiind uniți în credință, în limbă și în obiceiuri”. Alaiul de trăsuri, încărcate cu stăpîni și slugi, de provizii, de vutci și vinațuri, se porneste cu larmă și veselie, ca la nuntă: „... văile se umpleau de chiote, codrii clocoteau de pocnete de frunze,

de hohote de cimpoaie, telingile răsuna în toate părțile de doine; mese numeroase se întindeau pe sub copaci.” Petrecerea are loc parcă într-un timp fabulos, anunțînd grandiosul spectacol gastronomic sadovenian.

O PERELE scriitorilor basarabeni, precum A. Donici, A. Russo, Al. Mateevici, mai tîrziu C. Stere, se remarcă, firește, în măsură inegală, prin aceste valori literare, nu o dată recunoscute. Aspectul pe care aș vrea să-l accentuez acum este însă cel documentar, mai exact, al unei vii conștiințe naționale, prezentă și la înflăcăratul patriot de la începutul secolului nostru, Al. Mateevici, dar și la revoluționari, nihilisti, bakuniniști, ca Zamfir C. Arbore, sau la boieri neangajați, în chip declarat, ... politica militantă, precum Dumitru C. Moruzi. Scrierile acestora, dominant memorialistice, interesează în primul rînd prin ideile pe care le vehiculează și mai puțin prin talentul, uneori destul de anemic, al înscenării epice, al portretelor sau evocărilor. Important este că ei depun o mărturie despre ce s-a întîmplat în Basarabia de pînă la 1918, că iau atitudine față de invadator și politica lui perfidă, că reprezintă o formă, esențială, de rezistență, că trag semnale de alarmă ce rămîn valabile, din păcate, pînă în ziua de azi.

Zamfir C. Arbore, vîlstar al unei vechi familii boierești, ale cărei origini urcau pînă la Ștefan cel Mare (să-l amintim pe Luca Arbore, portarul Sucevei), a intrat de tînăr în rîndul revoluționarilor antițariști, a cunoscut închisorile împărăției pravoslavnice și exilul, dezamăgirea post-revoluționară de după 1917, devenind un inamic al bolșevismului, ca mai toți vechii opozanți, precum, de la noi, și C. Stere. În cartea sa *În exil - Din amintirile mele* (1896), Zamfir Arbore denunță absolutismul țarist sub mai multe aspecte, ce revin și în scrierile celorlalți basarabeni. El semnalează printre primii lipsa de parolism a rușilor, agresivitatea lor față de vecini, aroganța de mare putere, care-și permite să-și încalce angajamentele, socotește simple petice de hîrtie. Ce observă deci Zamfir Arbore, în acest sens: „Rusia, precum știu bine românii, niciodată n-a ținut la cuvîntul său de onoare... Românii nu pot uita odioasa călcare a cuvîntului de onoare de către împăratul Alexandru al II-lea, care, ca aliat al Regelui Carol în războiul de la 1877-78 s-a obligat de a apăra integritatea solului României, și apoi, după biruința de la Plevna, ne-a răpit Basarabia de sud!” Vechiul revoluționar antițarist nu putea suporta ideea ca noi să fim aliați cu rușii, ca ei să intre și să treacă pe teritoriul țării noastre. Falși prieteni, ei nu aveau să mai iasă, fără a ne rupe o parte din țară. Nu s-a petrecut așa, în pofida promisiunilor, și după 23 august 1944?

Zamfir Arbore vorbește apoi despre politica de rusificare, de paralizare a oricărui sentiment de civism, despre starea de ruină și ignoranță a țaranului și interzicerea școlilor în limba română. În asemenea condiții, sentimentul de naționalitate nu putea fi deșteptat decît de tinerimea cultă, fapt valabil, cel puțin pe atunci, încă și astăzi.

Unele idei ale lui Zamfir Arbore sînt reluate și de Dumitru C. Moruzi în *Pribegi în țară răpită - Roman social basarabean*, Iași, 1912, slab ca roman, dar foarte edificator ca

III

Robi legați îi sîntem soartei, însă chiar de tot? Rămîne undeva ceva care să o tranșeandă, măcar cît ai respira în așteptarea unui val?

Nimeni nu pare să fi analizat pînă acum cu necesara rigoare conceptul de speranță, atît de important și atît de amăgitor în arcanele lui.

Ce simbioză crîncenă între sofisme și crimele abominabile ale acestui veac și ale oricărui veac. Rațiunea pervertită e mai primejdioasă decît multe exaltări iraționale.

Cînd toată lumea te acceptă trebuie să fii singur împotriva ta.

Sporind, trecutul împrușcă viitorul ființelor pieritoare, dar îl face mai bogat.

Să mergi pînă acolo unde în umbra ta au să răsară soarele și luna.

Sînt clipe în care, privind un lucru ori altul, simți cu violență că lumea este simultan în întregime potență și în întregime act, că tot ce este ar putea doar fi și totuși este, izbăvit prin asta de orice devenire și de orice rest.

A trăi înseamnă a trăi viața ta și totodată atîta din viața lumii cît încapă în viața ta. Iar lumea însăși trăiește o vreme împreună cu tine.

Minciuna conștientă și interesată, oricît de odioasă, este mai puțin primejdioasă decît sincerele și dîrzele convingeri ale unor imbecili.

Dragă ne-ar fi moartea dacă ne-ar destăinui.

document. Autorul începe prin a descrie o epocă ce a urmat aceeaia a lui Alecu Russo, deci cam pe la mijlocul secolului XIX și imediat după aceea. El constată că Basarabia nu se deosebea cu nimic de Moldova de peste Prut: aceleași biserici, aceleași case boierești, aceleași care cu boi, același port, aceiași oameni (veo 2 milioane de moldoveni), păstrîndu-și limba, datinile și obiceiurile. De nevoie, mai vorbesc și rusește, dar în școlile înființate de împărăție nu prea le calcă piciorul. Singurul focar de cultură sătenească și de etnicitate rămîne biserica, unde preotul face (încă) slujba în limba română. Boierii se împart în conformiști, care jură credință pravoslavnicului țar, și naivi care mai nutresc visul unei largi autonomii în cadrul imperiului, cînd se vor crea școli, universități în limba română și chiar „Polcuri moldovenesti”. Adică o curată utopie.

Oarecum spre deosebire de Zamfir Arbore, D.C. Moruzi consideră că războiul de la 1877-78 a reprezentat un moment de emancipare al basarabenilor, care înrolați în armata rusă sau în cea română au prilejul să cunoască România și binefacerile regimului democratic de aici. Așa se dăruiesc și țărani, cărora li se împușcă capul cu toate bazaconiile, printre altele, că Românii trecuseră la catolicism (ceea ce, într-o concepție naivă, echivala cu păgînismul), așa cum, mai tîrziu, li se spunea că ar fi... „fasciști”.

Cea mai vastă problematică a societății basarabene, înfățișată sub toate aspectele, o regăsim în romanul-fluviu al lui C. Stere *În preajma revoluției* și care merită un articol aparte. El este, cum bine se știe, și cel mai izbit ca valoare literară și cel mai cunoscut, atît pentru că a apărut în epoca interbelică, cît și pentru că a fost reeditat, fie și tardiv, după 1989.

CE NE SPUN acești scriitori? Că, deși supusă unui regim sever de deznaționalizare și rusificare,

Basarabia a știut să reziste mai bine de o sută de ani și să-și păstreze românitatea. Mai întîi, prin conservatorismul țărănesc, rămas, în pofida tuturor vitregiilor, legat de biserică, de limba și datinele strămoșești. Apoi prin puținii, dar nu o dată foarte reprezentativi exponenți ai intelectualității și, respectiv, ai conștiinței naționale, scriitorii (să nu-l uităm pe B.P. Hasdeu, cu *Răzvan și Vidra*), care, mai toți, au fost nevoiți să se exileze, sau să se stabilească în România. Operele lor sînt argumente vii ale spiritualității românești din Basarabia, ce ni se neagă de către imperiali, și îndemnuri pentru frații basarabeni, mai ales locuitori ai satelor, că patria noastră e una, că suferințele cărora au fost supuși în ultimii vreo 50 de ani nu le-au venit de la „burghezo-moșierime”, de la armata regală română și „fascismul” românesc (așa cum li se mai suflă la ureche de către glasuri veninoase), ci de la comunismul rusesc. Cine le-a răsluit pămînturile și le-a distrus gospodăriile, cine le-a pocit limba, cine i-a deportat în fundul Siberiei, cine i-a împușcat, aruncîndu-i în gropile comune, decît țarii roșii, care, din nefericire, au mai lăsat urmași, chiar dacă sub alte măști, îndeajuns de ciuruite, spre a se vedea ce li se ascunde în spate? Scriitorii basarabeni din secolul al XIX-lea și pînă la primul război mondial au fost primii care au pus degetul pe rană, o rană ce continuă să sîngereze și care nu se poate vindeca, atîta timp cît la Chișinău, ca și la București, vorba lui Alecu Donici, condue „racul, broasca și o știucă” și cît celor ce se mai cramponează de vechile privilegii (comuniste), de o parte și de alta a Prutului, și întrețin dihonnia socială, li se mai poate aplica morala respectivei fabule: „Așa-i și la omenire/ Cînd în obștii nu-i unire/ Nici o treabă nu se face/ Cu izbîndă și cu pace” (s.n.).

Al. Săndulescu

24 octombrie 1971 (continuare)

E de înțeles așadar situația de izolare a lui Ionesco. „Greșeala mea a fost, îmi spunea el în seara aceea la Eliade (se piliase puțin), că nu i-am lăsat să-mi interpreteze cum vroiau ei piesele și m-am amestecat dînd declarații politice și sperîndu-i prin tot felul de afirmații care le turbura concepția lor superficială și comodă.” Și e de înțeles apoi, ca o consecință aproape, interesul lui pentru România unde nu e contestat de nimeni, pe de-o parte (mai precis, contestările din perioada stalinistă au fost făcute fără convingere), iar pe de altă parte, ce se întîmplă în România și în țările de Est constituie o confirmare a opiniilor sale anti-comuniste.

Cu Cioran e altceva, mai complicat și nu vreau să reiau acum „cazul” lui despre care am scris deja în acest jurnal. De altfel, s-ar putea față de el să nu fiu destul de obiectiv. Vreau doar să-mi explic această întoarcere a lui spre România. Pe scurt, lui i-a fost rușine că e român, venind în Occident cu un puternic complex de inferioritate (ceea ce nu e valabil decât pe jumătate la Ionesco, sau poate nici atât). În ultimul timp, stima lui pentru intelectualii occidentali a scăzut și n-ar fi exclus, dîndu-și seama că tot nu mai are ce pierde, să le ardă... o copită la spartul tîrgului.

N-am citit cartea lui Pauwels (deși mă interesează), iar din declarația pe care o face în *Nouvelles litt.* nu se vede prea clar ce vrea; și în orice caz nu se

înțelege dacă contextul în care apare „fascistul” Cioran e chiar în defavoarea acestuia. Eu aflasem de apelațiunea asta de la Monica și i-am servit-o pe tavă lui Cioran (în timp ce mîncam amîndoi sandviciuri), din pură răutate, nici măcar nu m-am gîndit că va avea un efect atât de puternic. La urma urmei de ce se simte Cioran atât de insultat? Pentru că are undeva o muscă pe căciulă?

Dar să mă întorc la celălalt „fascist”, adică la Breban. Într-o seară, la Guy de Bosschère - una din acele seri în care Bosschère își invită toată colecția lui de rase și de naționalități - Breban s-a nimerit să stea alături de un jurnalist și romancier canadian cu care a discutat (...) aproape tot timpul. Mai tîrziu am aflat de la gazdă că interlocutorul lui Breban a rămas foarte surprins să audă un intelectual dintr-o țară socialistă - și pe deasupra membru în C.C. - făcînd elogiul lui Nietzsche precum și alte teorii „de-a dreptul fasciste”. Și-atunci n-are Ionesco dreptate?

Așadar, înștiințat de Schlesak, Breban ne-a așteptat în gară la Frankfurt. În aceeași zi, el și cu mine, ne-am suit în superbul său automobil (pe care probabil îl va vinde ca să aibă din ce trăi iarna asta) și ne-am dus la Köln unde Schlesak pregătise cîteva emisiuni la două posturi de radio. Eu n-am participat decât la una singură (Deutsche Rundfunk) la care a participat și Pituț, plus Breban și Schlesak. Era un fel de masă rotundă despre romanul lui Goma. Trebuie să-mi mărturisesc satisfacția de a-l vedea pe Breban lăudîndu-l pe Goma, străduindu-se să rostească toate acele fraze care contribuiau la faima lui Goma. Dar asta după multe ezitări și după o adevărată ceartă cu Schlesak care bineînțeles n-a rezistat ispitei de a-l umili ori de cîte ori i s-a oferit prilejul s-o facă. Breban venise deja montat împotriva lui Schlesak. Încă de la Paris, unde i-am arătat o scrisoare în care Schlesak cerea asigurări solemne că ne vom întoarce în România; altfel nu întreprinde nici o campanie alături de noi. Atitudine

discutabilă - aici Breban avea dreptate - mai ales din partea unuia ca Schlesak care plecase din România și rămăsese în Germania din aceleași motive (sau aproape aceleași) ca și un emigrant român get-beget. S-au disputat, pe urmă au ajuns la un compromis; de fapt Schlesak a cedat, pentru că Breban n-a dat nici un fel de asigurare în plus. S-au mai certat și cînd au plecat, ei doi singuri, eu rămăseseam cu Pituț, între timp Schlesak a băut ca să uite de necaz, iar seara, la *Deutsche Rundfunk*, unde trebuia să aibă loc ultima emisiune, din nou s-au ciondănit, de astă dată Schlesak bătîndu-și joc că Breban, deși se pretinde pe jumătate neamț, vorbește foarte prost nemțește. Mi s-a făcut lehamite!

A doua zi ne-am întors la Frankfurt unde urma să înceapă *Tîrgul de carte*. Aici alte enervări, oboseli dar și satisfacții. Tot plimbîndu-ne prin Tîrg, am ajuns și la standul românesc care era gol. Patru pereți cu rafturi goale. Ne-am gîndit imediat să facem o emisiune televizată chiar acolo între rafturile goale în care, eventual, să punem cartea lui Goma. Din păcate, n-am reușit să dăm de Schlesak, am ezitat să ne adresăm noi direct unor reporteri de televiziune care se tot foiau pe-acolo și-am amînat pe a doua zi. A doua zi însă standul fusese luat, pereții cu rafturi demontați. Ne-am interesat la direcția Tîrgului și ne-află că românii refuzaseră să mai participe, protestînd în felul acesta împotriva apariției cărții lui Goma. Cît de cretini pot fi! Această-retragere, această plecare de copil bosumslat care trîntește ușa s-a transformat în numai 24 de ore într-o minunată publicitate pentru Goma care a devenit un „caz”. Au scris mai toate ziarele din Germania despre „cazul Goma”. Ivănceanu a dat un interviu, la fel și Breban care a apărut și în cîteva secvențe televizate. Vîrînd-nevîrînd, și unul și celălalt s-au transformat în apărătorii lui Goma. Atrăși de publicitate, iată-i pe cei doi egoiști notorii făcînd pe cavalerii dreptății. Amuzant e că în timp ce portretul lui Goma se lăfia la standul Suhrkamp, la un alt stand mai

mititel al unei edituri politice destul de obscure se putea vedea fotografia - la dimensiuni mai reduse decât aceea a lui Goma - a lui Ceaușescu căruia îi apăruse opera „oratorică” cu cîteva zile înainte. S-a renunțat și la vizita ambadorului României care a trimis o telegramă justificîndu-și cu aceleași argumente stupide absența. „Cazul” Goma a fost popularizat și de ziarele din America, Anglia, Franța, Italia etc. Cu ocazia asta mi-a apărut și mie articolul despre Goma, articol pe care-l dădusem la *Le Monde* înainte de-a pleca în Germania și de care știam că trebuie să apară o dată cu traducerea franceză a cărții lui Goma. Văzînd că s-a stîrnit vîlvă, *Le Monde* s-a grăbit să-l publice schimbîndu-i titlul și ciopîrîndu-l pe ici pe colo în așa fel încît să încapă în spațiul pe care catadicseseră să-l rezerve literaturii române. Bineînțeles că m-am enervat și-am trimis o scrisoare de protest (tot protestez!) prin care ceream publicarea unui „rectificativ” (...) Monsieur le Directeur, Vous publiez sous ma signature, dans votre numéro daté du samedi 16 octobre 1971, un article intitulé „Le premier roman sur les prisons du régime”. (...) J'insistais dans cet article sur un problème capital pour nous autres, écrivains des pays de l'Est: celui de la censure. Jugez quelle put être ma douloureuse surprise en constatant que le quotidien sans doute le plus représentatif d'un pays tel que la France censurait... mon article sur la censure, et ce sans m'en avertir ni me demander aucunement mon avis” (Și - așa mai departe!...) (...) Așadar mi s-a întîmplat în Franța ce nu mi s-a întîmplat niciodată în România! M-am enervat groaznic. Cînd mi-am exprimat indignarea față de o ziaristă, redactor chiar la *Le Monde*, aflată și ea la Frankfurt, s-a uitat foarte mirată la mine și mi-a explicat că asta ține de „obiceiul pămîntului”: schimbarea titlului și scurtarea articolului cînd nu e destul spațiu. Fapt confirmat și de Schlesak. (...)

PREPELEAC

Desfătăările epocii de piatră

SĂ-ȚI încredințezi idealurile în mîna unor oameni care nu le pot asigura... Ceva ca o avere strînsă de-o viață, depusă într-o bancă și care dă faliment... În cazul din urmă, sunt și unii care se sinucid. Ratarea ideilor politice nu produce asemenea tragedii spectaculoase. În schimb lumea, văzînd situația, se nemernicește și mai mult... Să scape cine poate! La limita asta, totul este permis, iar fericiți devin cei ce izbutesc să se pervertească mai iute. Avem, cu toții, mai multe, mult mai multe, incomparabil mai multe întrebări decât răspunsuri...

- Lasă, zice derbedeul meu de înger protector (cel pățit cu dolarii), cînd vei muri, ai să scapi de toate întrebările.

- Mersi, fi zic, n-am să mai știu că am scăpat de toate întrebările!

- Așa e, recunoaște el, dar noi ce păzim? La toți o să vi le șoptim frumos la ureche, deși, practic, nu mai există nici un interes, însă măcar așa, de curiozitate...

- Sunt sătul de activiști și de toți ideologii, te rog să te abții, și dacă ai ceva de spus, te rog să te referi strict la viața curentă.

- Zilele trecute l-am auzit pe unul zicînd că asta nu mai e viață, că am ajuns cu toții în epoca de piatră, și l-am

expediat urgent, l-am făcut pe loc să intre în epoca de piatră. Știi, ca-n reclama aia cu pachetul de țigări Kent pe care unul care e într-un fel de paradis i-l aruncă altuia care nu e în paradis și care apucînd pachetul de țigări lăudat, se pomenește deodată, și el, în chiloți de plajă, în ceea ce credeți voi că e paradis, dar despre iluzia asta a voastră o să vorbim noi altădată.

- Și l-ai trimis așa, deodată, în epoca de piatră?...

- Direct. Dar știi cum? Direct, direct, îmbrăcat în piei, bărbos și cu o bucată de cremene în mîna în loc de chibrit, să aibă și el un capital, că începutul e greu, pe-urmă... I-am șters din cap cu buretele și ideea că este român. Nu mai ești român, domnule, ești un cetățean... nu, cetățean nu merge, nu exista așa ceva... un membru să-i spun? și membru sună prea distins... un, hai să zicem, animal al epocii respective. Ce crezi dumneata că a făcut întîi și întîi acest fost cetățean care, din Piața Unirii, s-a trezit brusc în epoca pe care el o detesta atîta și la care se referea ori de cîte ori partidele politice sau guvernul, în general, luau cîte o măsură catastrofală?... Ce crezi că a făcut el întîiași-dat? E de neînchipuit, așa că răspunsul, ca toate răspunsurile de care te vaoieți cu nu le primești, tot eu o să ți-l dau. A făcut așa „ofi” și a zis

„bine c-am scăpat”. Nu românește, desigur. Ar fi și absurd. A zis-o în sistemul de comunicație al epocii mult hulite și pe care nici un savant din lume, nici măcar Champollion n-ar fi în stare să-l descopere.

- Bine c-am scăpat?... Cum se zice bine c-am scăpat?

- Gri-grî!

- Gri-grî?...

- Nu așa, mai din gît și mai fioros: gri-grî!

- Te iubesc, cum se spune?

- Nu există așa ceva. Asta s-a inventat pe la nouăzeci de mii de ani înainte de Cristos. Există și pe la o sută și cinci mii de ani, dar avea alt sens. Însemna îmi place să mă apropii de tine, cam așa ceva, însă mult mai scurt și nu „apropii”; mai degrabă să mîncînc unde mîncînc tu, să dorm unde dormi tu, să fac focul unde îl faci și tu, ceva-ceva din starea asta o mai înțînști și azi pe la eschimoși, la cei mai izolați și care n-au venit în contact cu civilizația voastră modernă.

- Bun, și cum se spunea îmi place să fiu prin preajma ta, sau mă rog, versiunea aialtă?...

- E...

- Cum e?

- E, domnule, ce ești turc?! El și gata.

- E, vasăzică...

- Nu, nu așa; mai lung și cum ai zice azi a mirare, dar nu exagera.

- El

- Cam așa. Totuși, acest sunet azi este imposibil de emis corect. El depinde de toți factorii epocii discutate în care un rol nu lipsit de importanță îl deține calitatea aerului, meteorologia, plus, bineînțeles, exercițiul unei anumite

corzi vocale capabile să vibreze în momentele pașnice, de echilibru și de vinătoare încheiată cu mult-mult succes.

- El

- Degeaba! N-o să fiți, n-o să mai fiți în stare niciodată să mai spuneți așa... el... o vocală foarte-foarte curioasă, sau nu vocală, o anumită nuanță a acestei vocale și care mai păstra ceva din sonoritatea numelui EVEI înainte de a fi izgonită cu iubitul ei din rai.

- Și ce face acum individul... ăla de ziseși că-l trimiseși acolo, din Piața Unirii...

- Stai nițel să mă uit... Păi da, a aprins repede un focșor... acum își aprinde și un Kent, că la plecare i-am strecurat un pachet, ultimul sau primul din creația lumii, și stă, fumează, suflă-n foc, pare că se simte în sfîrșit bine, destins... Văd că se apropie cineva... unul mic, lat, păros, cu o ghioagă mare într-o mîna și în cealaltă parcă ar ține o piatră, un bolovan... Al meu se ridică, îl salută... Îi zice ceva, nu prea se aude bine... ăl cu ghioaga îi întinde piatra... stai că vād pe ea ceva scris... Scrie... formidabil... le cunosc, nu scrierea, că nu au încă, semnul, semnul... formidabil... votați... nu... e invers, nu votați cu... formidabil... cu MAMUȚII. E clar acum: nu votați cu mamuții... Și discută între ei, al meu ia piatra în mîna, se uită la ea și zice... na! că s-a întrerupt legătura, ce ghinion! ahl și tehnicianul ăsta de la transmisiile celeste, cînd se apucă el să facă economii...

Constantin Țoiu

Utopia și gulagul

HESPERUS, romanul lui Ioan Petru Culianu și-ar pierde numeroase din multiplele-i semnificații, dacă ar fi citit doar în cheia SF, fiind vorba de un război între mentalități și mai puțin de unul al stelelor. Țesătura metafizică e neîntreruptă. Conflictul dintre cele două concepții, spionajul și suspiciunea dintre cele două tabere, eliminarea celei indezirabile de pe tabla de șah deschid la tot pasul problema raportului între Natură și Spirit. E o problemă metafizică. Ea nu poate fi eludată decât afirmând utopia și trufia mizând pe materie, energie sau tehnologie ori proeminența spiritului, dincolo de hotarele căruia, totul, inclusiv Natura nu sînt decît iluzie. Nu mai puțin metafizice și chiar teologice sînt deismul creației, obsesia Marelui Mutant pe care-o trăiesc personajele romanului și, prin contrast, alunecarea spre gnoză de tip manicheist care excomunică Natura. Natura și afectivitatea sînt exercitate continuu pentru a socoti atotputernică rațiunea. „Legitim” e doar pragmatismul rezultat din scenariul suprainteligențelor reunite, purtînd pecetea supraomului lui Nietzsche redivivus, în anii 2300 sau într-un viitor și mai îndepărtat. Happy-end-ul în *Hesperus* va reface *Geneza*, reluînd de fapt răbojul semînțiilor consemnat de Cartea Sfîntă.

Dar cititorii care iubesc genul plonjărilor futuriste - fără sentimentul de *déjà vu* pe care trebuie să-l mărturisesc - vor avea parte de toate satisfacțiile unor fani ai romanului SF, la fel cum iubitorii de romanesc, de intrigă, de imprevizibil și spectaculos, credincioșii limbajului epic și ai poveștii vor consuma pe nerăsuflăte un roman din care americanii ar scoate un *Thriller* cu casele pline. Căci pelicula ce s-ar putea trage după *Hesperus* e încărcată de apocalipse și de *horror*, de monstruosul unor cavaleri ai eshatologiei mileniilor viitoare, de acel milenarism suferind culpele hipertehnologizării și ale dezumanizării implicite. Pe aceeași direcție insolitul întoarcerilor și proiecțiilor în tunelul timpului - care timp este unul paralel cu cel real, căci etern - utilizează grotescul, gigantismul și apetitul vorace-destructiv al unor filme gen Spielberg și asediază monstruos, animalic și fizic, nu doar efectiv, umanul și umanismul.

Hesperus, e scris cu mijloacele prozei fantastice tradiționale și epiderma literaturii SF acoperă o fizionomie clasică a textului. Și totuși, așa cum subliniază Mircea Eliade în prefața volumului, preeminentă e *călătoria filosofică*, într-o lume paralelă și structură mitologică a personajelor trăind o aventură a viitorului care reia într-o geneză de după apocalipsă cruciada unor concepții existente din antichitate și pînă în ultimele decenii ale unei societăți tehnologizate pînă la hybris. Un hybris provocat de inteligența care crede că poate renunța la suflet. Care-și închipuie că reprezintă totul și că poate înlocui bogata alteritate, oferindu-ne utopia și gulagul unei libertăți fără efort, de vreme ce nu

crează alternative și nu evoluează defel. Apele freatice ale mitologiei, ale Cărții Sfinte și ale gnozelor sînt omniprezente în acest roman, fără ca ele să aparțină livrescului. Ele irigă textul natural, la fel ca ploaia sau roua și oricîte mituri și vechi simboluri ar semnala o lectură erudită, ele aparțin unei culturi devenită natură umană, dacă nu chiar drumul eternei întoarceri care e însăși respirația din orice destin al civilizației și al omenirii. Două paradigme se înfruntă în roman, la fel de vechi și de noi, deși plasate în milenii viitoare, după o catastrofă declanșată ca pedeapsă, deratizare și însănătoșire a unei omeniri surpate de putreziciune, anarhie, iluzii sau vise deșarte. Cei doi poli, unul extraterestru, celălalt terestru sînt civilizațiile postapocaliptice, numite cea dintîi *Hesperus*, iar cealaltă *Hyperboreea*. Civilizația *Hesperus* pare a fi un produs elitist al celei *hyperboreene*. Ea ne trimite la *Hesperidele* din mitologia greacă și la acel ecou arhaic al îmblinzirii focului din suflet și simțuri. Cei din *Hesperus* slăvesc principiul libertății fără efort, sînt exponenții „paradisului tehnologic în care nimeni nu dorește și nu înfăptuiește nimic, fiind în același timp la adăpost de toate neajunsurile condiției umane: moarte, boală, suferință morală, foame, muncă, durerile facerii, imbulzeală”.

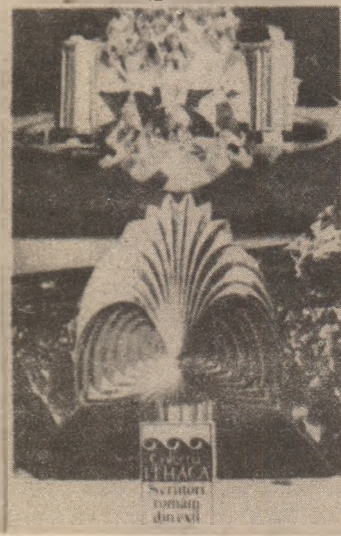
IN PROZA fantastică dezvoltînd povestea civilizației *Hesperus*, Ioan Petru Culianu include semnificațiile lui *Hesperos*, personificare greacă a Luceafărului, adorat ca zeu al stelei celei mai strălucitoare. Numele ei nu e ales întîmplător, căci ne trimite la miturile ascensiunilor lui Iezechiel, Isaia, Enoh și la *Luceafărul* eminescian, unde versurile finale pot fi transcrise și ca o definiție a *hesperienilor* lui Ioan Petru Culianu („ci eu în cercul meu mă simt / nemuritor și rece”). Nu dorim să povestim un roman care e și SF și fantastic, și metafizic, și filosofic și moral și ironic.

Trebuie subliniat faptul că modelul *Hesperus* nu se refugiază întîmplător pe planeta Venus, confirmînd valabilitatea unei trimiteri la mitul lui Heosphoros (Phosphoros), numit de romani *Hesperus* sau *Vesputo*, ca stea a zeiței Venus. Acest model e „o caricatură a omenirii, soluția vechilor profeți printre care și Marx, și Freud, și Lobett, și Vinogradov, ce propovăduiau uniformitatea, fericirea lipsită de emoționalitate, deci integral rațională, suspendarea în așa-zisa perfecțiune a unei conviețuiri artificiale, bazate pe ignoranță și pe anularea oricărui imbold de a depăși această ignoranță, de o soluție valabilă pentru toți. Modelul *Hesperus* e plin de reziduuri dictatoriale și rasiste. El plătește tribut gnozelor de tip manicheist, formulînd principiul libertății fără efort și o sentință fără drept de recurs împotriva Naturii. Acest model creează stări conflictuale, tragice și criminale, ignoră responsabilitatea și atașamentul față de familie și neagă evoluția, de vreme ce totul e considerat desăvîrșit. Spuneam că romanul *Hesperus* este și un roman filosofic, ironic. Civilizația *Hesperus* este caricatura paradisului tehnologic, robotizat. Iată, în viziunea

personajului Keph Solins imaginea acestei utopii grotești: „Perfecțiunea *hesperiană* și făcea și lui greață. Libertatea fără efort a acestor ființe incapabile de efort i se părea forma cea mai grosolană a Paradisului”. Programul Lobett-Vinogradov ce stă la baza acestui paradis cuprinde trei puncte prospective, din care n-am amintit încă apartenența la răsfaț și opțiunea pentru erosul liber, evocîndu-ne din nou o serie de gnose.

IN CE-I privește pe *hyperboreeni*, acei indivizi din scoarța arborelui Yggdrasil care se vor hrăni cu rouă pînă ce se va popula pămîntul, și ei își au un corespondent în mitologie. Și *Hyperboreea* e un paradis îndepărtat, un sălaș al fericirii, o țară a viselor, a virstei de aur. Apollo ar fi trăit acolo în tinerețe, de aici și toată istoria despre Artă, Transformare, Mutant și vocația posibilului și a transgresării limitelor ce se leagă de modelul *hyperborean*, în romanul *Hesperus*. Toate scenele naturiste cu iz de premoniție, de oracol, de ritual primitiv, apar în jurul civilizației *hyperboreene* ostile celei din *Hesperus*. Se spune că un *hyperborean* ar fi creat oracolul din Delphi, că Pythagora era reîncarnarea lui ca *hyperborean*. Ioan Petru Culianu nu folosește în romanul său asemenea „fișe de bibliotecă”. Și totuși, ele sînt ape freatice, în romanul său, care poate fi citit în liniște și cu desfătare ca un roman SF. Rar îi scapă autorului cîte o silabă de erudiție pură, neinclusă în partitura epică. Sînt deci rare asemenea „fișe livrești”, căci *Hesperus* se vrea un roman pur și simplu. Civilizația *hyperboreană* e aceea aparținînd supraomului - azi i s-ar spune Marțian - stă scris în *Dicționarul de simboluri* îngrijit de Jean Chevalier și Alain Gheerbrant. Ea ar vrea să protejeze un supraom fericit, înțelept, vrăjitor, magician, hrănit de utopia naturii, ostil „carcasei devitalizate de oameni” susținute de *hesperieni*, care și-ar dori să semene „cu oamenii tot atît de puțin pe cît noi semănăm cu un *archeopterix*”. Pe de o parte, Ioan Petru Culianu ne prezintă ironic utopia tehnologiei și a rațiunii și de ce nu a dictaturii maoiste, amestecată cu „realizarea visurilor schizofrenice ale epocii petrolului și ale profeților ei”. Pe de altă parte, *Hyperboreea* e adăpostul antiatomic, unde s-au refugiat din fața potopului incandescent doar cîteva mii de oameni. Acolo, se află însă Mutantul, Arta Transformării, perspectivele atrăgătoare ale puterilor nelimitate, deschise în fața omului. Dar tot acolo se află și mentalitatea frivolă și nihilistă, minciuna și falsitatea și modul profund iresponsabil de a folosi inteligența. Dar mai există și copacul Yggdrasil, arborele vieții și vocația de a fi stăpîn pe toate lumile posibile, abilitatea și versatilitatea, polivalența și diferența („percepțiile unui individ nu corespund cu ale altuia”). Spuneam încă de la început că acest roman de mică dimensiune e scris alert cu suspense, oricît de fantst și de filozofic e orizontul lui. *Hesperus* eliberează un fior omenesc prin implicarea dorinței și lupta visului unor personaje de a se împlini ca oameni normali, nu doar ca inteligențe hiperdotate. *Hyperboreenii* nu vor să rămînă primitivii

Ioan Petru Culianu

Hesperus

locatari ai unei peșteri platonice - devenită adăpost anti-atomic. Ei hăituesc din acest adăpost - paradis concentraționar - umbrele realității. Toată această bogăție de semnificații și de teme existentă în romanul *Hesperus* e oferită cititorului cu inocența unui Sfînt Assisi dînd de mîncare păsărilor în sihăstria lui senină. Marele erudit Ioan Petru Culianu, cunosător al pustniciei și postului de vitalitate exterioară pe care-l impun cercetarea de performanță, scrie prin *Hesperus* un roman fantastic, polemic și... autobiografic. Cel puțin dacă ne gîndim la profesorul Guillaume. Întrezărim în paginile cărții obsesia lui Mircea Eliade de a fi socotit artist, scriitor, om al artei. În *Hesperus*, un maestru al Istoriei Religioase își umple proza cu un discurs jinduind salvarea adusă de maestrul Artei. E un discurs aproape didactic, dar sugestiv: „Nu vreau să crezi că, pentru acela care stăpînește Arta, n-ar exista nici o «realitate». Dimpotrivă, există lucruri *date*, imuabile: mințile umane. Dar fiecare dintre acestea se diferențiază de celelalte doar în măsura în care, prin Arta transformării, nu pătrunde într-o unitate inteligibilă. În principiu, toți indivizii umani au fost destinați să atingă arcanul Artei. Dar ciudățenia acestui proces constă în faptul că umanitatea ca grup este dintr-o dată salvată, în momentul în care un singur membru al ei devine Maestru al Artei.” Arta înseamnă salvare și religie în *Hesperus*. Autorul romanului și celebrul istoric al religiei scrie undeva că „Teologia va fi fost un mijloc de a descrie raportul omului cu Arta”. Dar, dictatura e respinsă de Ioan Petru Culianu și în religie, căci nimeni nu trebuie să stea prea mult la cîrma lumii. Pînă la urmă puterea inteligibilului unic trebuie să-l integreze pe individul ce veghează la cîrma lumii - Artistul, - Dumnezeu - „ca pe o picătură în ocean”. Ostilitatea față de dictatură și de dogmă pare a fi în cele din urmă mesajul profund al acestui roman. În *Hesperus* e respinsă viața veșnică ca putere a imuabilului eternizîndu-se, iar moartea e înțeleasă ca transformare, schimbare și ca o nouă naștere. Citit dincolo de scenografia lui de roman SF, care-și seduce cititorii iubind acest gen, *Hesperus* ni se dezvăluie ca profesiunea de credință a lui Ioan Petru Culianu, ca un autoportret refuzînd oglinzile strîmbe a două utopii și erori, căci în apele lor se scaldă exagerarea și trufia. *Hesperus* și *Hyperboreea* sînt numai laboratoare ale unei civilizații, experiențe grotești, stereotipe sau tragic-dogmatice, care exclud existența normală aruncînd-o în creuzetul terorist al unei singure alternative.

Doina Uricariu

Ioan Petru Culianu, *Hesperus*, Editura Univers, 1992, București.

Strategii împotriva spațiului

POETII generației '80, copiii teribili ai literaturii noastre pînă la Revoluție, au devenit, de cîțiva ani încoace, monștrii ei sacri, preluind, cu totală îndreptățire, destinul literaturii române de azi și dispunînd de el cu responsabilitate. Poeți maturi, pe care nici o istorie literară, orice conformație ar avea ea, nu i-ar putea ignora, "optzeciști" sînt intelectuali complecși.

Ion Stratan întruchipează cu succes trăsăturile intelectualului total din Est, preocupat nu doar de opera sa artistică și de înfățișarea morală cu care se îndreaptă spre public, ci și de redresarea contextului socio-politic în care trăiește. Contestatar politic, redactor al uneia din cele mai importante reviste de cultură de la noi, Ion Stratan este, înainte de toate, un poet împlinit. Noul său volum de versuri, apărut la Editura Albatros, se intitulează *Lux*. Titlul ar putea induce în eroare, căci Stratan nu se abandonează confortului, nici nu inventează aglomerări somptuoase sau strălucitoare. Plăcerea cea mare a poetului este să creeze, cu ajutorul cuvintelor, strategii împotriva spațiului, preocupare de lux, contemplativă, realizată numai prin lucrarea minții imaginative. Răsturnarea liniilor, intersectarea lor după legea hazardului bulversează conformația spațiului. Acesta e și sensul volumului. Spațiul situează și separă, menține distanțele. Luxul ar fi, prin urmare, puțința de a stăpîni, de a jongla cu aceste distanțe, anulîndu-le după voie: „Troznea linia în trei spații/ Parcă se pregătea de nuntit/ Era ca un arcaș cu halebardă/ De lipsa vreunui cuvînt sprijinit/ Împodobit cu un inel o brățară/ De dolomit. // Troznea linia venită din verb/ Și pur și simplu se naște/ munte/ imerb”. („lux”).

Ion Stratan, *Lux*, Editura Albatros, 1992

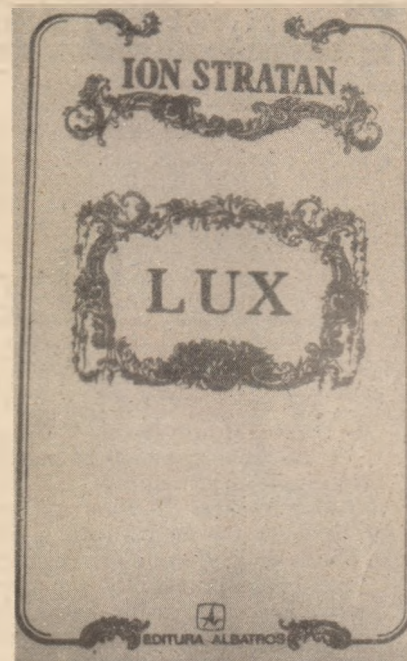
Covorului zburător care suprimă spațiul în basme îi iau locul aici diverse strategii geometrice de reducere a liniilor la plan, de diafanizare a spațiului pînă la anulare. Mișcării de eterizare a întinderilor îi corespunde, în planul semnificativ, spiritualizarea formelor concrete, într-o pornire către descoperirea credinței creștine: „să facem un templu/ direct în ruină/ scăpînd astfel timpului/ ce o să vină/ să facem cu migală/ un templu dărmat/ și un miel în mijlocul lui/ Împărat” („inaugurală”). În „spirit mirat”, lucrarea cu spațiul ținește de asemenea eterarea și spiritualizarea lui, prin reducerea la forme geometrice: „am văzut marea Greciei în/ văzduhul orașului/ nu, nu era boltită ci/ dimpotrivă, concavă”. Toate aceste recompuneri spațiale mintale își iau ca pretext mirarea, ca atitudine ce stă la originea plămuirii metafizicii. Pe această cale, prețel va descoperi credința creștină ca soluție a împăcării binelui cu sine. Prezența credinței, cu înfățișările ei care populează poeziile acestui volum: Mila, Grația, euharistia, heruvii, Maria, Iisus în ipostaza de Pantocrator alungă teama, angoasa, nedumerirea! „Vulture, am văzut Tronul gol/ Degeaba hoitului meu dai ocol/ Am văzut Tronul mare, cel sfînt/ Ascultă, Leule, cuvînt! Marele Tron L-am văzut/ Taure, mă ascultă, ai tăcut? // Am văzut cu ochii tăria/ Și-am ascultat cîntînd pe Maria// Sînt singur ca un condamnat/ Dar l-am văzut, Apropiat/ Era de aur, cu cinci heruvi/ Lîngă picioare, soare, hulubi/ Și fingerii simpli, Pantocrator/ Ședea pe tronul ce de-asta-i gol” („am văzut”). Credința reasează lucrurile în normalitate și vindecă neliniștea individului creator de dezordine spațială.

Volumul de versuri al lui Ion Stratan e marcat de o de structurare obsesivă a spațiului, re-compus după legi ale hazardului, liniile de fugă ale peisajelor imaginare rupîndu-se și intersectîndu-se la întîmplare. Gravitația însăși e ignorată, precum în

poemul „privire”, unde drumul „coboară”, paradoxal, către cer: „... Drumul și drumul/ legat de pămînt printr-o iarbă/ subțire, pe care copiii o calcă/ pe tălpi de ciupercă, drum ținut/ de călcii, coborînd către/ zmeie”.

Destructurarea spațiului ține loc de metaforă pentru deingolada ego-ului. În poezia „tunelul”, dispunerea spațială a păpușilor rusești constituie termen de comparație pentru nenumăratele ipostaze ale eului: „pe cine spală dușul de sînge/ în incinta ghintuită a corpului/ plin de euri unul/ în altul ca păpușile/ rusești matroșka// umerii mei scaldă/ un lemn de fag/ cu broboadă galbenă/ cuvîntul nu știe ce/ este esența în/ țările trupului// creștetul meu spală/ un lemn de nuc/ învelit, înflorat/ cuvîntul nu știe ce este/ culoarea în imperiul substanței// gamba mea plouă/ peste-o figură/ de salcîm verde/ unul în altul/ euri în euri pe care/ alveolele îi șterg de fibră/ de vopsea și de rotunjimi într-un/ șir de dușuri cu sînge/ mai înlăuntru, mai înlăuntru”.

Dispersia spațială are deci legătură imediată cu suferințele Ființei schizoide. Poetul regretă ivirea pe lume, nașterea, pe care o acuză ca ruptură primordială. Există, pe de o parte, o sciziune dramatică a eului: „Mă despart de Tine cel vechi/ cum se desparte nouă sete/ de vechiul trup”. Pe de altă parte, individul acuză absența ființei sale din oglindă, în momentele decisive: „aș vorbi singur dacă aș/ avea cu cine”. Individul suferă în urma alterării identității. „Celălalt”, omul „pneumatic”, spiritual, e permanent un element surpriză, un necunoscut pentru schizoid; mai mult, el se face uneori absent, anulînd o posibilă metafizică a identității, pe care o realizează însă, cum am văzut, credința, o „descoperire” miraculoasă. Fractionarea identității ființei e simbolizată de fărîmițarea oglinzii. Iată, în „oglindea”, cioburile „strălucitoare” ca splendide mandale ale ființei schizoide: „Hai, părăsește-

mă, minereu de/ aloe, hai, părăsește-mă floare de/ bismut, părăsește-mă, babuin, tu/ calm ca simunul pe hartă/ părășiți-mă, nu mai am timp/ să vă trag după mine coțofenelor// Ne-am oglindit? Ne-am oglindit!// Părăsește-mă, ia-ți/ mîna mea ca ramă/ atîtor cioburi strălucitoare”.

Cartea se încheie cu gestul sparagmos-ului, al îmbrucătățirii sacrificiale a trupului, în vederea transgresării finale: „Am simțit natura cum mă întrece/ în ritmicitate, melodii, Trecere/ Din Interregnum spre Petrecerea/ ultimului gînd dintre cei vii/ Gîndurile adunate, toate/ umplu numai Erosul unui/ trup/ Cu aviditatea împăcării/ pe acesta de la mîini/ îl rup” („finis”).

Despre „miracolul spiritualizării cuvintelor” în poezia lui Ion Stratan vorbește Ștefan Augustin Doinaș, într-o prezentare de pe ultima copertă a cărții, în care îl definește ca „poet ludic la granița metafizicului”. Cel mai recent volum de versuri al lui Ion Stratan este subțire, așa cum trebuie să fie toate cărțile de poezie care nu vor să abuzeze de răbdarea cititorului și se înfățișează în condiții grafice excepționale. *Lux* e o delectare reală pentru iubitorul de poezie.

Fevronia Novac

Cella Serghi

mereu bine dispusă, vorbind tare, rîzînd cu poftă, Cella Serghi era o prezență cuceritoare, posesivă. Cu ochii ei iscoditori, cu dinții perlați pe care i-ar fi putut învidia orice femeie, cu părul înval cu multele-i podoabe sunătoare pe mîini, Cella Serghi întruchipa cumva pe Diana, eroina din romanul ei de mare succes (roman de debut în același timp) *Pînza de păianjen*.

„Sigur pe ea (...) avînd ceva de înblînzitoare de lei” - iată caracterizarea unui alt personaj feminin din cartea apărută în 1982, intitulată *Această dulce povară, tinerețea*, caracterizare ce i se potrivea de minune!

Venea adesea în casă la Ticu Archip, prietena ei și, din fericire pentru mine, gazdă. Am petrecut un revelion, în 1953, la o prietenă a gazdei mele, o doctoriță renumită. Erau acolo și regretatul critic N. Argintescu-Amza și Cella Serghi. Îmi amintesc „duelul” neîntrerupt și ironic dintre tăioasa romancieră Cella Serghi și reputatul critic, nu mai puțin tăios, dar care în seara aceea devenise liric și, sub lumina puțină a unei candelă vroia să ne recite mereu, pînă la sașetate, din Apollinaire...

Azi, Cella Serghi nu mai este printre noi. Nici ceilalți scriitori de care am pomenit, nu mai sînt. Dar amintirile mi-o readuc în minte așa cum era: mîndră, „napoleoniană” zicea Felix Aderca, mulțumită de darurile pe care i le dăduse Dumnezeu: frumusețe, veselie, inteligență, - și totuși, întristată de faptul că, peste ani, un alt critic literar, dînd la iveală „Notele zilnice” ale lui Camil Petrescu (marea ei iubire), a descoperit acolo o notație fugară, dar crudă și poate nedreaptă la adresa ei. Supărarea Cellei a dat naștere unei cărți de amintiri foarte interesante, intitulată *Pe firul de păianjen al memoriei*. Cartea aceasta continuă și, așa spune, adîncește tema din *Pînza de păianjen*: conflictul iminent dintre bărbat și femeie. Tratat și în alte două cărți *Mirona și Gențiane*.

Fără a fi neapărat o feministă, Cella Serghi a încercat să susțină adevărul de necontestat că orgoliul masculin poate greși, poate răni, poate nedreptăți. Cărțile ei s-au bucurat nu numai de un mare succes de public dar și de aprecierile unor contemporani iluștri: Lovinescu, Rebreanu, Mihail Sebastian, Perpessiciu.

E. Lovinescu, în *Aqua forte*, scriind despre *Pînza de păianjen*, remarcă la tînăra autoare de atunci: o timpurie maturitate, un mod de a scrie parțial și chiar aparent feminin cît și paginile de un realism viguros, strîns pe firul de mătase al duioșiei și al omeniei.

Ambițioasă, neobosită, neînvinșă decît de boală, Cella Serghi, ca orice creator autentic, a considerat scrisul un mod de existență. O afirma, în 1983, în *Această dulce povară, tinerețea*: „E nevoie de a mă apăra, de a acuza o lume și, poate subconștient sau lucid, nevoie de a supraviețui. (subl.n.E.T.A.) Va fi solidă această piramidă pe care mi-o ridic singură cu mîinile mele? Nu știu. Dar acolo am vrut să duc nu ființa mea fizică, ci tot ce am însemnat eu pentru mine, tot ce am îndurat, ce m-a bucurat și am iubit. De ce să nu încerc să mă apăr împotriva morții, așa cum m-am apărut împotriva vieții?”

Cella Serghi a plecat definitiv în această toamnă frumoasă dintre noi, cei vii. Dar ea continuă să trăiască prin romanele pe care le-a scris.

Eugenia Tudor-Anton

Apelul la memoria textelor

ÎNCA din 1973 dl. Iordan Chimet asalta editurile (*Dacia* și *Eminescu*) cu o ediție de proporții menită să adune texte cu valoare fundamentală care să ne restituie memoria. Nu cea a genezei istorice atât de controversată. Ci a genezei noastre moderne. Dar, oricum, aceste texte alese cu migală aveau merite, grupate fiind pe mari secțiuni, să amintească generațiilor mai noi cum sîntem alcătuiți sufletește noi, românii, și cum s-au pus temeliiile României moderne. Într-o secțiune (volum) se mergea, așadar, spre izvoare, încercîndu-se surprinderea formulei sufletești a românului, într-o alta (volum) se reconstituiau fundamentele României mari, cea de după 1918. Și ambițiile erau și mai mari de vreme ce, din cîte știu, urmează să mai apară două volume. Firește că pînă la revoluție această întreprindere vastă nu a avut sorți de împlinire. Primele ediții au apărut, de abia în 1992, la solida editură Dacia. Vede oricine, nu numai după lectură dar și din consultarea sumarului, că ediția d-lui Iordan Chimet e instalată bine la liziera dintre filosofia culturii și sociologia ei, inclusiv cea politologică. Sau mai bine, nu sferile încrucișate. Materia primului volum poartă, precumpănitor, caracteristicile filosofiei culturii, pentru ca al doilea, intitulat „Intrarea în lumea modernă”, să se compartimenteze la confluența dintre sociologia culturală și politologie.

CUM ne vestește dl. Chimet, ediția sa năzuiește să surprindă „zonele de afirmare și definire a spiritualității românești de-a lungul vremii” printr-o „culegere de texte fundamentale”. Prima secțiune e intitulată „Cuvintele fundamentale”, fiind constituită - toată - din conferințe, bine alese, dintre cele rostite la radio de N. Iorga, în 1937, și adunate, apoi, în celebrul volum *Sfaturi pe întuneric*. Aceste cuvinte ar fi fundamentale, după opinia probabilă a d-lui Chimet, pentru că aici Iorga se rostește despre *frumosul* în concepția poporului despre noțiunea de *bine*, *mintă* și *cuminte*, *drept* și *dreptate*, *carte*, *înțelegere*, *pricepere*, *înțelepciune*, *datorie*, *război* și *pace*, *țară*, *țărani*, *domnie*, *stat*, *străin*, *familie*, *limbă*. Nimic de zis. Opțiunea antologatorului poate se justifică. N-am înțeles însă deloc de ce se apelează exclusiv, aici, numai la N. Iorga. Chiar despre aceste concepte-categorii nu s-a rostit, de-a lungul vremii, numai ilustrul istoric. Și apoi, îndrăznesc a crede, că această secțiune dintr-o antologie ar fi trebuit să cuprindă cîteva texte reprezentative exprimate de personalități creditabile despre formula sufletească specifică a românului. La urma urmelor, acele „cuvinte fundamentale” explicitate de Iorga sînt un reflex tocmai al acestei, să-i spunem după Blaga, matrice. Aș fi văzut aici pasaje alese sau texte integrale din D. Drăghicescu (*Din psihologia poporului român*), C. Rădulescu-Motru (broșura de 10-15 pagini din 1910 *Sufletul neamului nostru* sau largi extrase din *Românismul*, *catehismul unei noi spiritualități*, 1936), Ralea (*Fenomenul românesc*, 1927), Blaga (*Apriorismul românesc*), Camil Petrescu (*Sufletul național*), Crainic (de pildă, *Sensul tradiției* din 1928), M. Vulcănescu (*Dimensiunea românească a existenței*) etc. etc. Nu știu, pentru că nicăieri antologatorul nu ne spune. E posibil ca aceste piese și încă altele să-și afle locul într-unul din volumele următoare ale acestei ediții. Dar cred că locul lor se află aici, în această primă secțiune a ediției. După cum n-am înțeles de ce în ultima secțiune a celui de al doilea volum, intitulată *Personalități reprezentative*, s-au integrat cîteva medalioane redactate de Camil Petrescu, în rubrica sa din *Universul literar* (1928), recomandată a fi

„galeria sufletului românesc” despre Titulescu, Țițeica, Gh. Marinescu, Iorga, Brătescu-Voinești, Gogu Constantinescu, M. Ventura, Emil Racoviță, N. Paulescu, Elena Văcărescu, Agatha Birsescu, Brăncuși etc. Aceste scurte medalioane, cam publicistice, sînt departe de a surprinde elementele caracteristice despre aceste personalități. Și, apoi, ele nu epuizează azi, în 1992, „galeria sufletului românesc”. Ideea din 1928 a lui Camil Petrescu, productivă, putea fi luată în considerare numai ca o recomandare a ceea ce, dacă e necesar, ar trebui să cuprindă astăzi o astfel de galerie. Dar să revin la materia volumului întâi al ediției. Al doilea capitol e intitulat „Miturile”. Și aici aflăm opinii cele mai avizate despre *Miorița* și *Mășterul Manole*. Să admitem că aceste două balade vestite sînt, exponențial, cele care dau o imagine despre mitologia românească, fundamentală pentru cunoașterea spiritualității naționale. Nimic esențial nu lipsește, de pildă, din opiniile exprimate din 1850 pînă astăzi despre *Miorița*. Nu e ocolit nici textul, din 1909, al lui Duiliu Zamfirescu scris pentru a deveni discurs de recepție la Academia, aici răspunsul, de atunci, al lui T. Maiorescu, și mici studiile lui H.H. Stahl (1938) și Const. Brăiloiu (1946) și cel, polemizînd cu cei doi antecesorii, al lui M. Eliade (din 1962-1969). Vreau să spun că dl. Chimet a avut grijă să rețină pentru această secțiune a antologiei sale toate punctele de vedere care s-au înfruntat timp de un veac în jurul semnificației ethosului acestei balade, opinia antologatorului nefiind niciunde exprimată. Cum nu e locul, aici, să comentez această mare controversă, mă limitez să menționez că înclin spre interpretările lui H.H. Stahl și Const. Brăiloiu. Bine reprezentate sînt și opiniile exprimate și despre *Mășterul Manole*. O singură obiecție aș formula pe marginea acestei secțiuni. Dl. Chimet reține, în comentariile pe marginea ambelor balade, - cu excepția celei a lui M. Eliade - numai texte de pînă prin 1946-1947. Se face astfel o mare nedreptate unor lucrări fundamentale, cea a lui Adrian Fochi despre *Miorița* (1944) și cea, tot monografică, a lui Ion Taloș despre *Mășterul Manole* (1974).

AL DOILEA volum vizează să ofere o imagine despre așteptările noastre de temelie. Dar nu prin succinte excursuri istorice despre rostul lor. Editorul

consideră că mai potrivit este să includă în sumar un text al lui Gusti, din 1923, despre Academie, un altul al lui I. Simionescu, din 1913, despre evoluția științei la noi (amîndouă discursuri de recepție la Academie), un eseu al lui Părvan (1919) și altul al lui Petre Andrei (1927) despre universitate, două articole ale lui Ion Vinea (1942) despre presă. Nu cred că soluția adoptată e cea mai productivă posibilă. O consider chiar neproductivă. Dar unde lucrurile se încurcă total e secțiunea intitulată „Sistemul politic”. Aici dl. Chimet a reproduș, pur și simplu, materia volumului din 1923 *Doctrinile partidelor politice* ce a adunat cele 19 prelegeri organizate de Institutul Social Român după primul război mondial. Dar Gusti, inițiatorul acelor prelegeri, avusese în vedere realitatea formațiunilor politice și a doctrinelor lor, atunci, imediat după război. Apoi, foarte repede, această realitate s-a modificat. Iată numai două exemple: Madgearu, vorbind în numele țărănimului, promova principiul luptei de clasă între țărănime de o parte, burghezie și moșierime pe de altă parte. Dar foarte curînd, în 1924 și apoi decis în 1926, atunci cînd, prin fuziune, s-a creat P.N.Ț. s-a renunțat definitiv la principiul luptei de clasă. Cum cititorul nu e prevenit prin note clarificatoare de această fundamentală mutație, poate crede că, mereu, între războaie, țărănimul a rămas la principiile doctrinare prezentate de Madgearu. Ceea ce e fals. Nicăieri nu se spune, apoi, nimic, că prelegerea lui Marghiloman din 1923 a fost inoperantă. Peste un an, odată cu moartea lui Marghiloman, dispăre partidul conservator cu tot cu doctrina sa încropită după război, cum va dispărea, prin moartea lui Take Ionescu, și al său partid conservator-democrat. Și de ce nu se amendează, într-o notă, că oratorul care s-a rostit, în 1923, despre neoliberalism (M. Manoilescu) va repudia curînd, devenind fondatorul altei doctrine, opusă cu totul, cea a corporatismului. Aș mai putea cita și alte exemple. Inutil. Eroarea provine din aceea că editorul, cam inocent în materie, a socotit că rezolvă lucrurile reproducînd, în ediția sa, texte (chiar volume întregi) reprezentative, ferindu-se ca de foc de comentarii, amendări și lămuriri necesare.

M-a surprins neplăcut, la lectură, sistemul său, „criteriile” de transcriere a textelor reproducute în ediție. De fapt, ele nu există. A reproduș, ne previne, textele după edițiile originale ale epocii, corectînd

numai greșelile de tipar. Ciudată optică de editor! Orice editor știe că în operația de transcriere a unui text se respectă formele de limbă și nu grafiile epocii. Dl. Chimet crede că procedînd altfel păstrează puritatea textului original. Se înșeală foarte grav, mărturisindu-și, implicit, necunoașterea în materie. Nostimada este că, procedînd astfel, editorul s-a instalat uneori, fără să vrea, în plin (cum să spun?) burlesc. De pildă, textul lui Alecsandri, din 1849, despre *Miorița*, reproducînd fiind după ediția Murărașu din 1971, sună perfect, respectîndu-se criteriile îndătinate ale transcrierii. Dar în alte texte, să spunem cel al lui Duiliu Zamfirescu din 1909, versurile *Mioriței* sună altfel transcrise decît versiunea Alecsandri, păstrîndu-se pînă (unde s-a mai pomenit?) și pe u final („Pe-un picior de plaiu/ Pe-o gură de raiu”). Asta pentru că, în acest caz, dl. Chimet a apelat la textul broșurii din 1909. Dar în 1987 acest text se reproduce, în transcriere corectă, în ediția d-lui Ioan Adam a operei lui D. Zamfirescu de la Minerva. Dacă apela la acest text, editorul scăpa de năpastă. La fel procedează cu textul lui T. Maiorescu (răspuns la discursul de recepție al lui Zamfirescu), reproduc după aceeași broșură din 1909, cînd el a apărut, profesionist transcris, în ediția *Operele* lui Maiorescu de la Minerva. De ce a apelat la o ediție profesionistă pentru textul lui Odobescu (*Mioara*) reproduc după o ediție din 1908 și nu după sursa originală din 1861 rămîne, pentru mine, o enigmă greu de dezlegat. Acest neprofesionalism lasă urme grele în reproducerea textelor acestei ediții, greu de acceptat chiar din perspectiva unor minimale pretenții. Oare nu s-a găsit, la serioasa editură Dacia, nici un redactor care să semnaleze editorului bizareria procedeele sale?

În rest, numai stimă pentru inițiativa și efortul bunului meu coleg dl. Iordan Chimet. Îi așteptăm cu interes volumul sau volumele următoare ale ediției.

Theodora Sadoveanu

OLUMINĂ firavă a părăsit Pămîntul, corpul unui om a fost redat țării, pentru că sîntem cu toții trecători sub cer.

Lumina a aprins cîndva într-o tîrnă fată care a pășit din marea familie a lui Mihail Sadoveanu în largul cerc al distingîtor intelectuali ai epocii. A avut timp de o viață prietenia Profirei și a Valeriei Sadoveanu și, în același timp, șansa de a comunica cu mari artiști și creatori ca Enescu, Celibidache, Demostene Botez, G. Ibrăileanu, Topfceanu, Ionel Teodoreanu...

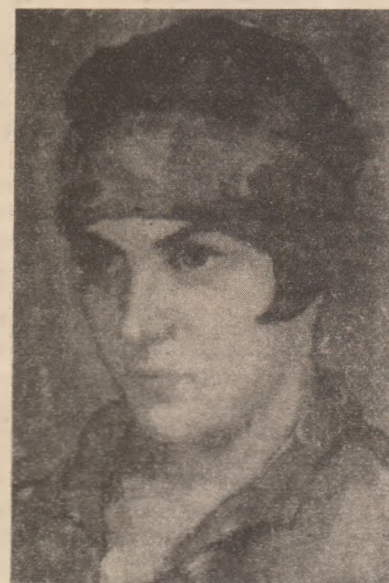
Soția inginerului Paul Știubei, om de deosebită cultură el însuși, Theodora Sadoveanu și-a dedicat viața scrisului, traducerilor literare în primul rînd. A debutat în *Adevărul literar* în anii '30, oferind cititorului român mostre din proza lui R. Kipling, H.G. Wells, Jerome K. Jerome. Apoi, în decurs de o jumătate de secol, a mai publicat 15 volume din literatura

universală, asigurînd hrana spirituală a multora în anii cînd chiar hrana propriu-zisă lipsea deseori. A tradus romane de J. Aldridge, W. Scott, Ch. Dickens, J. Steinbeck, W. Saroyan, A. Dumas, Fr. Mauriac ș.a., apărute la Cartea Românească, Editura Pentru Literatura Universală, Editura Univers sau alte edituri bucureștene. Ultima ei apariție, datorată casei „Crater”, datează din anul trecut și este de fapt o reeditare: Axel Munthe, *Cartea de la San Michele*, Editura Univers, 1969.

Opera originală - poezie și proză - a fost întrucîtva prezentată publicului de *România literară*. Finalizate în ultima perioadă, așteaptă lumina tiparului un volum de versuri, o carte cu schițe autobiografice și două romane: *Fata și Moartea*, *Cuibul de vultur*.

S-a stins o frumusețe feminină delicată, rafinată, generoasă - de o autenticitate orgolioasă, profund ascunsă.

Formula de existență a Theodoriei Sadoveanu, a lumii în care a trăit nu

Portret de Dumitru Sadoveanu (1926)

este poate foarte complicată. Dacă-o vom uita însă, această formulă, sau o vom perverti, vom frînge însăși armătura vieții noastre spirituale, vom lăsa să dispară sarea pămîntului.

Albert Kovács

Dreptul la memorie în lectura lui Iordan Chimet, vol. I, 448 pag. *Cuvintele fundamentale și Miturile*, vol. II, *Intrarea în lumea modernă*, Editura Dacia, 1992, 464 pag.

• Mărturisirile lui Cezar Petrescu pe care le oferim cititorilor în preajma centenarului nașterii sale fac parte dintre cele expuse în cadrul seminarului la cursul de istoria literaturii române moderne al lui D. Caracostea, în anii 1932-1933. Multe dintre cele făcute atunci au fost publicate în *Revista Fundațiilor Regale*, după ce Caracostea a devenit directorul acesteia, sau în volume proprii (Oct. Goga, Brătescu-Voinești). Toate acestea au fost reunite într-un volum mult după data la care au fost ținute în cadrul seminarului lui Caracostea, în 1971,

Domnule profesor, domnișoarelor, domnilor,

FĂRĂ îndoială că și predecesorii mei s-au simțit foarte stinjenți când s-au înfățișat înaintea D-voastră cu o asemenea spovedanie publică. Erau, totuși, confrăți mai în vîrstă, cu un trecut și cu mai multă autoritate. Cu atît mai mult vă imaginați jena mea, ca unul sosit mai tîrziu la viață și la literatură, încă ucenic al scrisului, cum mă consider.

Deci vă rog să-mi iertați șovăielile din lectură și, tot așa, golurile din acest text scris. Vă rog mai ales, cînd n-am izbutit să lămuresc o chestiune care rămîne o întrebare deschisă, să mă întrerupeți, să mă întrebați, și voi cerca să răspund.

D. profesor Caracostea m-a cruțat de un chestionar, poate fiindcă a simțit că n-am prea dus casă bună cu profesorii, pe atunci cînd eram tînar ca D-voastră. Îi mulțumesc pentru această libertate totală, care atît de bine se potrivește cu firea mea, rebelă strictelor discipline. Dar vedeți, cînd mă pregăteam să-i exprim mai calduros această recunoștință, descopăr inconvenientele libertății. Aș spune că d. profesor mi-a întins o cursă: a vrut malițios să-mi dea o lecție. Păcat că pentru părul meu, care a început să încărunească, de-acum înainte e prea tîrziu. Am descoperit inconvenientele libertății totale fiindcă, neavînd înainte un chestionar precis, nu știu de unde să încep și mai ales mă tem că nu voi ști unde să sfîrșesc. Toată nădejdea îmi rămîne în nemărginita D-voastră îngăduială și bunăvoie, la care am apelat.

S-o luăm de la începutul începutului, cum scrie la carte: data și locul nașterii: m-am născut la Cotnar, în ținutul Iașului, în decembrie 1892. Cum s-ar spune, la rădăcina butucului de viață, și în luna cînd se așează vinul pe viață lungă, în butoi. Aceasta, mie personal, mi-ar sluji ca o scuză a predestinării pentru oarece înclinare și practică în materie de vinuri. Din nefericire, amîndouă în simplă calitate de consumator, nu de podgorean conversionat. Iar aceasta poate explica lectorului origina, competența în materie și atmosfera romanului *La Paradis general*.

Născut la Cotnar, la moșia bunicului meu după mamă, n-am făcut

de către Iordan Datcu. Cîteva dintre mărturisirile în cauză n-au fost publicate la vremea lor și nici nu au fost regăsite printre hîrțile rămase de la autori: alături de Bacovia și de Sadoveanu, e și cazul lui Cezar Petrescu, despre al cărui material Caracostea nota totuși că „așteaptă în cartioanele mele” (*Contrapunct*, în Rev. Fund. Reg., nr. 12, 1941). Inedit pînă astăzi, el merită să fie cunoscut nu numai pentru detaliile autobiografice necunoscute, ci și pentru că reprezintă cea mai interesantă încercare de interpretare a propriei sale existențe și experiențe literare.

Mircea Anghelescu

acolo - cum se spune în Moldova - multă vreme pureci. Ca și buteliile de vin, mi-a fost destul eticheta de origine, actul de naștere, botezul care se pare că e tot atît de indispensabil la oameni ca și la vinuri, și am fost expedit în lumea vastă. Vedeți dar că n-am exagerat socotind locul nașterii o predestinare și legîndu-l de cariera identică a Cotnarului, care nici el nu se oțetește în pivnițele podgoriei natale.

Lumea mea vastă, pînă la vîrsta de 14 ani, a fost școala de agricultură de lîngă Roman, unde tatăl meu era profesor și director. Voi arăta mai departe cum acest mic univers cred că a fost hotărîtor pentru întreaga-mi viață de mai tîrziu și cum a lăsat pecete în destinul meu scriitoricesc.

Țin însă, mai înainte, să insist asupra originii părinților mei. Ea mi-a explicat un permanent dualism care durează atît în mine ca om, cît și în mine, literatorul.

TATA era fecior de țaran din Oltenia, din Romanați, pe undeva pe aproape de Balș. A plecat cu picioarele goale de-acasă să învețe carte. Știu că a făcut-o împotriva voinței părinților, oameni simpli și extrem de nevoiași. După ce l-au văzut isprăvind cinci clase primare - ceea ce pentru dînsii încă însemnase prea mult - voiau să-l țină la păzitul vacilor. La vacile satului, bineînțeles, căci ei n-aveau decît una. La începutul lui septembrie, băietăndrul a dejugat boii la marginea satului, ca să nu răstoarne carul cu încărcătură, și a fugit la Craiova, să se înscrie la liceu. L-a ținut pe lîngă casă un proprietar de moșie, mișcat de această încăpăținare a unui plod de țaran să învețe carte cu orice preț. Patru ani a fost ceva între servitor și copil tolerat pe la bucătării, în care timp a terminat cursul gimnazial. A concurat și a reușit bursier la școala de agricultură de la Herăstrău. A absolvit școala, un an a funcționat după absolență la un ocol silvic, a economisit o mie de lei și cu ei a plecat la Paris, unde s-a înscris la Institutul agronomic. După primul an de studiu, direcția Institutului a intervenit la statul român să acorde o bursă elevului Dimitrie Petrescu, care ținea fruntea promoției. Bursa a fost acordată. De la Paris, tata s-a întors

licențiat în științele naturale, doctor și inginer-agronom de la cea mai înaltă școală de specialitate din Europa. Cum vedeți, nu plecase degeaba în lume copilul de țaran, desculț, din Romanați!

Mama sărea din altă lume. Fiică de mare proprietar și arendaș de moșii din ținutul Iașului, Neamțului și Sucevei, crescuse și trăise ca toate fetele proprietarilor de pe atunci. Pension, trăsura la scară, o întreagă rezervă de alte trăsuri de toate treptele și pentru toate evenimentele, în droșcărie. Una pentru oraș, alta pentru plimbare la cîmp, alta pentru zile mari... Subliniez această ierarhie a vehiculelor fiindcă e caracteristică lumii de unde a găsit-o fostul copil plecat de-acasă desculț.

Bunicii mei după mamă, ruinați mai tîrziu, în timpul crizei și secetei de la 1899-1900, adică reduși „numai” la o singură moșie de „numai” 1200 hectare, cu toate trăsurile de la scară, erau niște oameni simpli și de ispravă. Reprezintă tipic o clasă socială condamnată destrucției prin lipsa de adaptare la noile condiții ale vremii. Familia era foarte numeroasă. Pot spune că prezintă cîte un eșantion din toate variantele caracterelor omenești, de la bătrîna avară pînă la feciorul de bani gata risipelnic. Cum de mic copil am circulat printre toți, pot afirma că începînd cu acest univers în miniatură a început experiența mea omenească. Se spunea - îmi aduc aminte - pe atunci că e destul să arunci o piatră în sus, în ținutul Neamțului, ca să cadă în capul unui Comoniță. Aproape toți s-au risipit, au sărăcit, s-au deklasat. Urma fatal, pe povîrniș, soarta unei categorii sociale.

Iată așadar de unde cred că-mi pot explica dualismul din mine, ca om, și din mine, ca scriitor. Origina e în acest amestec de sînge, care a fost și un amestec de temperamente, poate și unul etnic. Cîteodată biruie în mine înverșunarea, aș spune încăpăținarea, băiatului de țaran din Romanați, care a luat în piept toate obstacolele să învețe carte. Altădată, biruie sîngele matern, firea contemplativă și pasivă a unei clase condamnate pieirei tocmai prin pasivitate. Boier și țaran, oltean și moldovean: tot atîtea antagonisme.

PE celălalt plan, al literaturii, dualitatea e încă mai evidentă. Ea ar justifica atitudinea nepremeditată față de anumite procese sociale, anumite tipuri umane și anumite personaje din novelele și romanele mele. Prin sîngele tatei, instinctiv m-am simțit îndemnat să fiu, în tot ce-am scris, alături de țaran; prin sîngele mamei am absolvit, iarăși în tot ce-am scris, o întreagă categorie socială, aceea a proprietarilor rurali dintr-o epocă încă patriarhală pe atunci, și prin sîngele mai depărtat al familiei mele după mamă, am absolvit toate exemplele de declasare, căutîndu-le, inconștient, o justificare omenească. Iar dacă tot involuntar am zugrăvit fără obiectivitate, cu un resentiment poate condamnat literaturicește, atîția vechili, samsari, parveniți, aș explica-o tot prin această moștenire de sînge. De data aceasta mă aflu în fața unor

inamici de două ori ereditari: ai tatei, țaranul, și ai mamei, boiereasa, fiindcă și unii și alții, țaran și proprietar, au fost în definitiv victime ale acelorași vechili, samsari și parveniți, specia Dinu Păturică și Tănase Scatiu.

Mi s-a atribuit o influență direct semănătoristă în anii începuturilor mele literare. Semănătorismul exista în mine, dacă exista - căci îmi fusese transmis în sînge, prin dubla mea ereditate și printr-un proces de viață în care am trăit direct. Am asistat pe viu la ceea ce, mai tîrziu, mi-a servit ca subiect de literatură. N-a fost o sugestie din afară. Materialul și atitudinea acestei prime faze a scrisului exista în mine interior, era un material de amintiri - dacă vreți, romanțate - de care m-am eliberat punîndu-le pe hîrtie, pînă ce viața mi-a oferit alt capitol de amintiri și de experiențe.

Întorcîndu-mă la anii copilăriei, caut cele dintîi amintiri; momentele, întipărite în minte, prin care se spune că de atunci omul își începe adevărata viață de om.

Ciudat! Sau poate numai caracteristic: aceste prime amintiri nu sînt defel legate de un eveniment care să-mi fi deșteptat conștiința; sînt numai amintiri plastice, vizuale, sau de atmosferă. Astfel, într-o zi, am început să povestesc mamei nu știu ce peripeții de joc cu verii și verișoarele mele (am vreo cîteva duzini), descriind un loc pe care nu știam precis dacă exista [sic!] sau l-am văzut numai în vis. Un conac în vîrf de deal, o livadă în pantă, hambare și grajduri droșcării și încăperi de servitori; în sfîrșit, micul univers unde copiii își descoperă paradisul libertății îndată ce au scăpat de sub supraveghere.

- Dar copilul acesta descrie curtea de la Prigoreni! a exclamat mama.

Și îndată a început să facă socoteală. Prigoreni fusese o moșie din județul Iași, de care bunicul și unchi al meu se desfăcuseră cînd nu împlinisem încă doi ani. Totuși, aveam în mine toată topografia și atmosfera locului. O am și acum. Nu o dată, cu mici variante, am transpus-o în diferite romane și povestiri. Spuneam că familia mea după mamă era în curtea de ruinare: de acolo atîtea curți boierești în paragină, care revin atît de des în scrisul meu și pe care le-am văzut, cu ochi de copil, la diferiții mei unchi și la rude mai îndepărtate.

Alte două amintiri, acestea precise dar tot de atît de puțină valoare anecdotică:

O după amiază de august: aveam doi ani. Tata se afla la Karlsbad. Căldură cu soare orbitor. Mama mi culcase după masă - supliciu copiilor - am așteptat-o să iasă din cameră și am fugit afară, în picioarele goale și în cămașă de noapte. Stolorile* la salo erau trase. Mama, singură, cînta la pian. Eu, chincit jos, cu picioarele desculțe, sub fereastră, urmăream cu atenție - pot spune de entomologist operațiile unui roi de viespi care sapă galerii în nisip și scot țărîna din niște movile minuscule de cîrțită. Lumina soarelui, liniștea imobilă a

* Stolori = storuri.

u - confesiuni inedite

curte în torpoarea după-amiezii, notele pianului, lucrul obscur al insectei, senzația de libertate; toate mi-au rămas definitiv legate în amintire de după-amiaza aceea de august. Închid ochii; nu pot să văd altă după-amiază de august: alta și altfel. A revenit și aceasta, subconștient, nu odată, în cărțile de mai târziu.

Și, în sfârșit, a treia amintire.

Împlineam aproape trei ani. Ne întorceam cu sania acasă de la moșia bunicului, un drum de patruzeci de kilometri. Plecasem pe vreme bună: zăpadă înaltă, dar drum bătut. Înainte de jumătatea drumului, a început viscolul. Ne-a apucat noaptea, am răătăcit. Simt și acum mirosul blăni de lup în care eram înfășurat. Aud clinchetul zurgălăilor. Văd umbrele copacilor, vizitiul pornind pe jos, în troiene, să caute stâlpii de telegraf ca să revenim la șosea. Tata pregătise pistolul pentru lupi. Toți nu-și ascundeau îngrijorarea, căci drumul era pustiu și așa viscol nu mai pomenise vizitiul - cum spunea - de când îl făcuse maică-sa. Eu mă simțeam foarte fericit. Mă încinta această noutate. Să te rătăcești pe o noapte de viscol! Nu se întâmplă nimic. Să mai apară și lupii! Ce fericire ar mai fi! Lupii n-au apărut, vizitiul a regăsit drumul; ne-am întroienit de câteva ori, dar am ajuns teferi acasă, după miezul nopții.

Nici această amintire nu e legată de un eveniment care să justifice o atît de vie întipărire în memorie. Dar drumul de iarnă a rămas acela; toate celelalte de mai târziu nu mai aveau nici un haz. Dacă aș răfoi cărțile mele - vă mărturisesc cu această ocazie că n-am nici una acasă - sunt sigur că l-aș găsi zugrăvit de două-trei ori.

Să încerc o explicare?

Pentru această amintire din urmă tot există una. Un drum lung de iarnă pentru un copil de aproape trei ani reprezintă un eveniment. Peripețiile au luat proporții exagerate. După aceea, toți așteptau o primejdie... O așteptam și eu. Nu mă înspăimînta, în inconștiența mea de copil. Dar odată ce exista posibilitatea unei primejdii, trăiam cu promisiunea senzaționalului.

Altfel însă apar celelalte două, unde nu se întâmplă nimic, absolut nimic. Simple impresii vizuale și de atmosferă. De ce s-ar fi întipărit acestea și nu altele? Cred că printr-o aptitudine a mea naturală pentru a înregistra plastic lumea exterioară.

ÎNTR-adevăr, mult înainte de a începe să învăț alfabetul (și l-am învățat la 4 ani), desenam. Desenam cu pasiune, mîzgăleam orice hîrtie îmi încăpea în mînă, marginile albe ale ziarelor, dosul cutiilor, uneori chiar plicurile scrisorilor pe care se pregătea tata să le expedieze... După care ispravă vă imaginați bine că nu scăpam ieftin. Această pasiune de a mîzgăli cai mai mult sau mai puțin de lemn, peisagii cu oameni mai înalți decît casele, era de altfel scandalos exploatată de slujnicele care mă aveau în pază. Ca să mă vadă astîmpărat locului, îmi puneau înainte o foaie de hîrtie și un

creion. Erau sigure că nu-mi mai aud glasul pînă ce n-am dat gata hîrtia pe toate fețele.

Tata vedea lucrul mult mai serios. El era ceea ce numește undeva marele chimist german Ostwald un temperament clasic: voință, disciplină, răbdare. În această calitate, prin contrast, ca naturalist ce era, observa cu o curiozitate științifică un fenomen de omuleț ca mine care reprezentam ceea ce tot Ostwald numește un temperament romantic, adică pasiune de lucru cu intermitență, o „fugă” urmată de lene, aptitudini nedisciplinate pentru artă, surpriza eternă a zilei de mîine.

Mă observa și, fiindcă nu făgăduiam nimic bun pentru o carieră științifică așa cum ar fi dorit el, mă pregătea pentru cariera de pictor, ceea ce poate n-ar fi fost exclus să se realizeze dacă tata nu murea cînd mă aflam abia în clasa a patra de liceu. Căci pregătirea lui era după cele mai riguroase metode științifice. Odată cu primele caiete de școală primară mi-a pus la dispoziție tot soiul de caiete de desen, modele, albume, culori: materialul unui ucenic de pictor. Într-o săptămîină le dădeam gata și după aceea, o lună nu mai voiam să le văd în ochi.

Mai târziu, în liceu și în facultate, cînd renunșasem demult la cariera pictoricească, m-am rezumat la caricaturi, guașe și acuarele, iar astăzi am uitat și ceea ce nu învățasem. Dar aptitudinea pentru plastică s-a transferat în literatură.

Ar fi o explicație și aceasta: de ce primele mele amintiri s-au fixat pe o viziune plastică și de atmosferă, decoruri în care nu se petrece nimic? Și de ce, fără să-mi dau socoteală, insist prea mult în scrisul meu asupra lumii vizuale, asupra peisagiului, lăsîndu-mă furat de prea ostentivă descripție de natură, de pitorescul tipurilor văzute din exterior și nu arareori caricaturizate cu exagerare.

AM STĂRUIT asupra faptului că partea cea mai însemnată a copilăriei mele am petrecut-o la Școala de agricultură de lîngă Roman, unde tata era profesor și director. Vă rog să credeți că nu revin numai de dragul unor amintiri spre care începi să te întorci cu o melancolică nostalgie cînd ai trecut de prima jumătate a vieții. O fac, cu riscul de a vă plictisi, fiindcă toată formația mea sufletească datează de acolo, poartă marca acestei atmosfere.

Școala era înconjurată de un parc foarte mare, de grădini cultivate în vederea învățămîntului de pomicultură, de cîmpuri de experiență, grajduri cu tot soiul de vite și de păsări. Mă simțeam într-un adevărat paradis, așa cum îl văzusem în gravurile Bibliei. Situația privilegiată de fecior al directorului îmi permitea să scotocesc toate cotloanele. Cînd scăpam de acasă, mă întorceam seara rupt de oboseală, după adevărate expediții de explorare. Obosit, dar cu ochii încărcăți de imagini, de observații, și mai ales cu teama să nu străbată pînă la urechile tatei știrea

vreunei isprăvi. Căci trebuie s-o mărturisesc: n-am fost un copil ideal. Nu mă mulțumeam să mă plimb cuminte, cu mîinele la spate, prin acest mic paradis. Demonul curiozității și al ispitei mă îndemna ba să mă cațăr într-un pom și să rup tocmai mărul unic lăsat pentru nu știu ce experiență, ba să devastez rondurile cu flori, ba să dezleg un cal din grajd și s-o pornesc călare, fără șea și numai cu căpăstrul calului în cap, în loc de frîu... N-am știut nici mai târziu să rezist ispitelor. O făgăduiam de pe atunci.

Acasă, intram deodată în altă atmosferă. Biblioteca tatei îmi impunea respect, dar era și o permanentă ispită. Am fost întotdeauna un cititor nesățios. Am început-o de cînd încă alți copii silabisesc abecedarul. Desigur, a contribuit în mare măsură atmosfera cărțurărească de acasă. Dar pe cînd tata căuta să-mi disciplineze această pasiune cu spiritul său de metodă, eu mă lăsam condus numai de demonul ispitei și al curiozității. Astfel, el îmi doza lecturile ca după vîrsta și priceperea mea: Ion Creangă, Ispirescu, poveștile de Crăciun ale lui Dickens, inevitabilul Robinson Crusoe... Eu îi scotoceam în bibliotecă și citeam pe ascuns, la șase, șapte ani (vă rog să nu rideți) *Convorbiri literare* și *Contemporanul*, *Revista nouă* a lui Hajdeu, *Vatra* și alte reviste ale timpului. Ce înțelegeam din ele e cu totul altă poveste! Dar la o rudă a mea am găsit, mai deunăzi, un volum al lui Vlahuță: *Din durerile lumii*, unde se află cu litere destul de strîmbe mențiunea: „Această carte a fost citită de mine, astăzi (nu știu cîte) Decembrie 1900”, și dedesubt semnat: Cezar Petrescu. Împlineam opt ani și citeam *Din durerile lumii!* Destul de semnificativ simptom al intoxicației literare. De altfel, cartea are și altă poveste, la care voi reveni.

PRIMELE două clase primare le-am pregătit particular, sub directă supraveghere a tatei, dînd un examen cu dispensă de vîrstă pentru ambele clase în același an. Școala de agricultură se afla la cinci kilometri de Roman. Pentru clasele următoare, tata a socotit necesar să mă înscrie la oraș, pentru a mă forma în contact cu copiii de vîrsta mea. M-a încredințat deci unei gazde, un pensionar de cea mai stranie și pitorească speță: un om vesel peste care nu trecuse viața, mare jucător de table, chelșiu și mucalit. Lucrul avea importanță. Scăpam de sub supravegherea severă a tatei, care venea în oraș odată la două zile, pentru o oră cel mult. Deci, libertate totală. Vă jur că am profitat de ea!

În prima toamnă am cunoscut toate livezile din Roman unde se puteau bate nucile din stradă, în iarnă am devenit un fel de șampion al școlii în materie de dat pe ghiață, iar pînă la examenele din iunie, înainte de împărțirea premiilor, am fost un laureat al concursurilor de înot de pe apa Moldovei. Gazda mea nu-mi lăsa numai această totală libertate. Îmi lăsa deschisă și biblioteca: un dulap în care, pe lîngă cărțile cumpărate după

gustul și priceperea lui, se adăogaseră volumele rămase de la un fost chiriaș care murise, lăsîndu-i această moștenire. Era un amestec bizar: romane traduse din Dumas-père, romane de fascicolă legate în piele: *Temnițele Siberiei* și *Torturile inchiiziției*, *Dogele Veneției* și *Viețile sfinților*, *Haiducii* lui N.D. Popescu și *Moș Teacă*... Le-am devorat pînă la ultima carte. Așa bibliotecă înțelegeam și eu! Nu ca a tatei care, în afară de puținele volume și reviste românești literare, cuprindea numai cărți franceze, majoritatea de specialitate: cărți de zoologie, botanică, mineralogie, agricultură, creșterea vitelor.

În timpul vacanțiilor, cînd mă aducea acasă, tata se oprea întotdeauna la librărie, să-mi aleg singur un stoc de cărți. Adică îmi dădea iluzia că le aleg eu, pe cînd de fapt mi le puneau el sub ochi. Și cumpăra și el cîteva volume literare. Cum ajungeam acasă, voiam să le citesc pe acelea, nu pe ale mele. Și izbuteam, căci inventivitatea mea era destul de mare ca să mă sustrag supravegheților și să-mi satisfac o poftă și o curiozitate.

E poate momentul să pomenesc aici și despre cele dintîi emoții literare. Încă nu știam să citesc; eram la primele litere ale alfabetului, la patru ani. Tata mi-a citit el *Cîinele soldatului*. Am plîns. Dar ceea ce m-a mișcat mai mult n-a fost moartea soldatului, „departe de muma care îl crescuse și care-l iubi”. N-a fost nici moartea cîinelui pe mormîntul stăpînului. Altceva m-a mișcat.

- Mai citește o dată, tată!

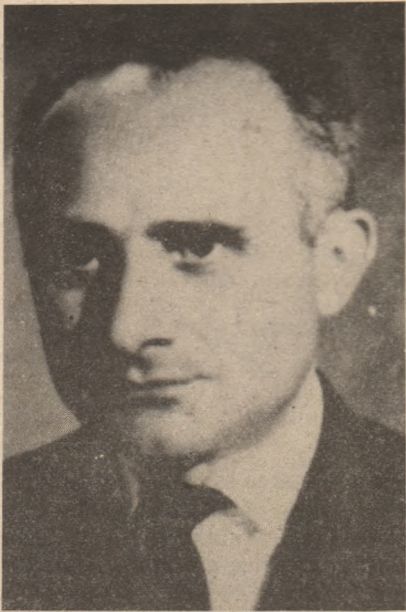
„De două ori noaptea cu umbrele sale Emisferul nostru îl învălui...” *

Mi-a explicat tata cu o portocală chestia cu umbra și cu emisferul: n-am priceput nimic, dar mi s-a părut că poetul a adus-o atît de bine din condei cu această misterioasă ghicitoare, încît m-am hotărît de atunci, cînd am să mă fac mare, să scriu și eu într-o limbă cu întorsături atît de frumoase: „cu umbrele sale, emisferul nostru îl învălui...”

Cam în același timp mi-a citit și *El-Zorab*. E poezia cu care am trecut examenul la toate clasele primare, singura poezie pe care am putut-o învăța vreodată pe de rost. Mă înduioșa arabul venit tocmai de la Babel-Mandeb să-l vîndă pe El-Zorab. Am plîns și la această poezie. Uram pașa, cu mia lui de țechini, care nu înțelegea iubirea arabului pentru calul lui. Dar degeaba. Mi se părea că autorul tot nu s-a ridicat la o înălțime atît de artistică și că spunea lucrurile prea pe înțelesul tuturor. Nu spunea nicăiri ceva așa ca „De două ori noaptea cu umbrele sale, emisferul nostru îl învălui...”

* Cezar Petrescu citează din memorie; forma exactă a versului este „Emisferul nostru l-a învăluit”.

(Continuare în numărul viitor)

Nicolae BALOTĂ

Pe Thomas-Mann-

BREUGHEL a pictat toată noaptea și dimineața când ne-am trezit tabloul era gata. Bradul mic de pe terasă e încărcat de zăpadă; privite de sus, tufele din curte sunt niște mogfidețe albe încremenite într-o piață flamandă. Fulgii cad atât de încet, încât par suspendați în aer, așa cum i-a surprins penelul meșterului. Mașinile din stradă și înaltele clădiri din Arabella Centrum, clădirea Bajwa, hotelul Sheraton și neterminata Hypo-Bank sunt în așa fel învăluite în cearcafurile zăpezii încât să nu știrbească prin anacronismul lor blînda vechime a peisajului. Nu se mai vede prin ceață nici măcar lumina aprinsă de pe buza cilindrului de beton acoperit cu plăci argintii al băncii. Ambițioasa clădire este diluată, topită toată în laptele calm al acestei dimineți mînceneze. Astfel se dizolvă tot ce e în „proiect”, într-un „plan” îndreptat spre viitorul cetății radioase. Ceața e destinul oricărui „futurism”. Risipirea amenință orice Babel. Risipirea în vîntul istoriei, pierderea în ceața destinului, în cuvintele triburilor. Ce altceva facem decît să ridicăm sau să risipim turnul Babel? Și chiar în scrisul nostru? Nu facem decît - pedant vorbind - să textualizăm Babelul. A-l descrie înseamnă a-i da un corp și, totodată, a-l distruge.

Notam acestea în Jurnalul meu, cu cîțiva ani în urmă. Tot atunci, ziarele anunțau dejucarea unui complot terorist vizînd aruncarea în aer a castelului din Heidelberg. Ceea ce nu s-a petrecut ieri sau azi, dar s-a întîmplat o dată, mai demult, în secolul al 17-lea, cînd trupele lui Ludovic al 14-lea au devastat Palatinatul, se va săvîrși poate, ba chiar cu siguranță, mîine. În lunga vară fierbinte, secetoasă, a lui 1976, priveam de pe terasa unei vile unde locuiam, pe Hölderlinweg, dincolo de Neckar, spre castelul de pe deal al foștilor principii electori, cuprîns de flăcări ce mimau, de două ori pe lună, la capătul unor spectaculoase focuri de artificii, vechiul și dezastruosul incendiu.

De ce sunt atât de sigur că venerabila ruină roșie, cu terasa ei suspendată deasupra orașului, a vechilor acoperișe, a rîului din vale, pe care Hölderlin îl socotea sfînt, va sări din nou în aer? Ceea ce a fost odată violentat trebuie oare, neapărat, să mai sufere violența? Ceea ce a fost odată profanat atrage oricum profanatorii?

De cîte ori intram în castel, venind din spate, dinspre curtea interioară, mă opream în fața porții, pe frontonul căreia citeam cuvintele: „*divino cultui et commode habitationi*”. Îmi amintesc după-amiaza mohorîtă cînd, pentru înfrîna oară, am citit inscripția. Ploua mărunt, nu era nimeni în curtea pietruită, iar zidul din dreapta, cel cu ferestrele goale, prin care vezi cerul, căci nu e nici-o clădire înapoia lui, zidul acela de piatră sîngerie, ca un decor renașcentist, părea că se apleacă: lentă, majestuoasă, irepresibilă înclinare a golului în gol.

Am rîs atunci încet, gîlgîia rîsul în mine, în timp ce citeam închinarea princiară a castelului. Construite pentru a servi cultului divin și totodată comodei habitațiuni, peretele înalt, somptuos, ce nu mai proteja înapoia lui nici-o încăpere, donjoanele din colțuri,

prăbușite, sparte, aplecate într-o rină făceau inscripția de rîs, o desmînteau ironic. Ilustrație perfectă a dezabuzării Ecclesiastului, cultul divin demult amuțit în capela castelului și comoditatea atât de vădit absentă din saloanele sale proclamau deșertăciunea deșertăciunilor. Urficiunea pustirii - ca să mai amintesc un cuvînt biblic - îmi părea, în vechiul castel din Heidelberg, desăvîrșită. Nici melancolia grațioasă a ruinelor sale, celebrate de romantici în acest *haut-lieu* al lor, nici farmecul straniu al celui zid înalt cu ochii străpunși, prin care nu vezi *înăuntru*, căci privind dinafară descoperi dincolo de el un alt *afară*, mai adînc, mai larg, bolta însăși a cerului, casa lumii, nimic din frumusețea aceasta concentrată nu poate alunga „urficiunea pustirii”, ci se aliază, se conjugă cu ea, conjuncție hidos-delectabilă. Decorul acesta de operă, cu elementele sale renașcentiste, mai emană încă acea vrajă pe care romanticii, cei dinții sensibili la ea, ne-au transmis-o, asimilată de ei, amplificată de ei: vraja contradicțiilor ireconciliabile unite ca printr-o grație ori un blestem, ori prin amîndouă, întrucît tot ne aflăm pe acest tărîm al mariajului contrariilor.

Rămăseseam, așadar, surzînd în fața celui portal, cu privirea ațîntită asupra inscripției latine. Dar nu numai desmîntirea crasă pe care realitatea imediată o aducea epitafului senin de la intrarea în castel stîrnea în mine impioasa ilaritate a celui tîrziu venit, după destrămarea iluziilor, după revelarea deșertăciunii. Cu nu mai puțină ironie consideram asocierea dintre cele două rosturi ale frumoasei case ruinate, unite în fraza inscripției: rostul cultic-sacral și cel banal-profan. Castelul era clădit, voia să spună fondatorul prinț elector, spre mai marea glorie a Domnului. Într-un sens, era aici o incintă sacră, o *biserică*, și aceasta nu numai în capela obligatorie a castelului, ci în tot cuprînsul clădirii. Dar burtosul principe (închipuit în piatră, alături de inscripția sa) nu se uitase nici pe sine, nu neglijase nici ceea ce am numi noi azi confortul locuinței sale. Cu alte cuvinte, se dorea în același timp comod instalat în castelul său și cu sufletul în rai. Este, oare, atât de imposibilă această cuplare a năzuinței spre sacru cu nevoile profane, încît să stîrnească un zîmbet incredul?

CÎND în acea vară fierbinte a lui '76, vara secetei celei mari din apusul Europei, îmi căutam, dimineață de dimineață, cu o carte și un caiet sub braț, un refugiu umbros, sus la castel, sub copacii de pe esplanadă, și, trecînd prin curtea pietruită, îmi aruncam privirile spre formula binecunoscută de deasupra porții, cuvintele ei îmi apăreau tot mai mult drept o înduioșător-naivă mărturisire a jindului nostru îndoit, prea adeseori nemărturisit, a dublei noastre rîvne. De ce cultul celor *de sus* ar interzice cultivarea celor *de jos*? Nu este oare posibilă, în aceeași casă, comunicarea dintre sacru și profan? Conjuncția lor ne este oare interzisă? Întîlnirea lor trebuie neapărat să se încheie cu pingărirea „sacrilégă” a celor dinții sau cu „sacrificarea” celor din urmă? Poate că nu era nici-o ipocrizie în inscripția princiară; prințul nu se mințea pe sine și pe ceilalți atunci cînd își închina semeața clădire totodată Domnului și tihnei sale.

Două cuvinte din Isaia îți pot da de gîndit atunci cînd, încercînd să judeci dedicația castelului din Heidelberg, ești înclinat să situezi sensul cultic mult prea deasupra celui profan, în totală ruptură de el. Iată primul text: „Așa vorbește Domnul: «Cerul este scaunul meu de domnie, și pămîntul este așternutul picioarelor mele! Ce casă ați putea voi să-mi zidiți, și ce loc mi-ați putea voi da ca locuință?» (Is. 66, 1). A înălța o casă închinată „*divino cultui*”, ca încercare de a da sălaș vremelnice celui Nevremelnic nu este, oare, un act prezumpțios? Orgoliul ctitorului purtînd pe palma întinsă biserica pe care a ctitorit-o poate să însemne o nevrednicie. Un Dumnezeu al mîniei respinge gestul acaparator al omului ce crede că l-ar putea reține și îndupleca pe El în și prin casa pe care l-o zidește. Și chiar dacă acel ctitor nu e un Negru-Vodă hapsîn sau un Prinț-elector obez și orgolios, nici un Meșter Manole posedat pînă la crimă al creației sale, ci un umil printre umili, gestul său de închinare prin tentativa de a închide Divinitatea în cerul îngust al construcției sale este o deșertăciune, este atins de nimicnicie.

Dar iată al doilea text al celui profet care a văzut apropiindu-se clipa nimicirii Templului: „Vor zidi case și le vor locui; vor sădi vii, și le vor mîncă rodul”. O bună promisiune, mai ales într-un secol al pribegiilor, al exilului, al nestatorniciei tuturor lucrurilor - cum a fost secolul profetului ori cum este al nostru - te face să visezi. Domnul amenințător care nu primește casa înălțată Lui de oamenii nevrednici le făgăduiește totuși acestora, și nouă tuturor, un timp nou, mai îngăduitor: „Nu vor zidi case, ca altul să locuiască în ele, nu vor sădi vii, pentru ca altul să le mănînce rodul” (Is. 65, 21-22). Ce binecuvîntare pentru casa omului! Părinții mei care își zidiseră, trudind din greu ani mulți, o casă, nu s-au putut bucura la bătrînețe de ea, căci regimul comunist i-a izgonit dintr-însa. Eu care, neînvățînd nimic din experiența lor, mi-am „zidit” o casă, respectiv mi-am investit întreg rodul material al muncii mele din toți anii de după pușcărie într-un apartament (căci nu „primisem” de la statul comunist o locuință) pot și eu spune că am clădit-o pentru ca „altul să locuiască în ea”.

Un paradox tulburător apare din apropierea celor două spuse ale lui Isaia. Domnul, care refuză locuința zidită lui, „*divino cultui*”, o primește cu îngăduitoare aprobare, o binecuvîntează în schimb pe aceea clădită „*commode habitationi*”. Ciudată răsturnare a viziunii celor „de sus” opuse celor „de jos”! Nu lipsea ironia din surîsul cu care contemplam inscripția de pe portalul din Heidelberg, dar ironia se putea întoarce asupra mea, să mă muște în secret (precum vulpea furată și ascunsă sub haina tînărului spartan). Căci se cuvine, oare, să privim de sus cele ce ni se par joșnice doar pentru că noi înșine suntem foarte joși? Este, oare, între lăcașul Domnului și locuința omului o deosebire ca între sacru și profan, o deosebire „ca de la cer la pămînt”? Te poți întreba și te poți îndoi. Pentru noi oamenii deosebirea aceasta este manifestă. Dar pentru Dumnezeu? Severitatea Domnului, din textul Profetului, față de „casa” ce i-au zidit-o oamenii (încercînd să și-L aproprieze, să-L închină într-însa), și îngăduința blîndă a Domnului față de gubreda casă a omului sunt în mod egal revelatoare. Binecuvîntarea Lui poate să vină sau să nu vină deopotrivă asupra uneia sau a alteia.

Nu se cuvine, așadar, să judec cu suficiența ironiei strădania Principelui, care-și dedica semețul qastel de pe malul Neckarului în același timp Domnului din ceruri, ce nu are nevoie de clădirile noastre, și tihnei sale și a alor săi, ce aveau desigur mare nevoie de un asemenea acoperămint. Mai ales eu nu se cuvine să o fac, eu care mi-am dorit atât de mult și demult să am o casă a mea și a alor mei, reușind abia acum, într-un tîrziu, aici la Paris, după ce mi se păruse că reușesc în Țară. Am plecat în lume puțin timp după ce izbutisem să mă instalez în casa din Cotroceni, o casă în care abia locuisem. O casă de hîrtie - în toate sensurile -, făcută din rodul cuvintelor înșirate pe hîrtie și posedată pe o hîrtie a contractului de vînzare-cumpărare.

Ca și corpul, casa (un alt corp, ceva mai amplu) trebuie să ne aparțină, să fie ceea ce ne este mai *propriu*. Ne incorporăm o casă. Nu ești corpul tău, ci îl ai, dar acest avut este esențial, existențial. Tot astfel, trebuie să-ți ai casa ta. Posesiune de altă natură decît aceea a obiectelor de consum, a ustensilelor, a banilor, sau a altor bunuri *mișcătoare*. Trebuie să-ți ai casa ta, ca și limba ta, cultura ta, aceste corpuri lărgite ale noastre, ca să fii *acasă*. În ce privește credința, pe aceasta nu o ai niciodată. Cînd credința devine un *avut*, o casă a noastră, ea se reduce la o religie instituționalizată, la o cultură religioasă, la un templu al comodităților noastre spirituale. Aceasta este casa pe care Domnul o refuză. Ceea ce nu înseamnă că nu avem nevoie de o asemenea Casă a Domnului, ca de o casă a credinței noastre, cu care aceasta însă nu se identifică. Într-o asemenea casă poate să vină harul divin, e un loc, un canal bun conducător de har. Ce loc binecuvîntat a fost, în viața mea, Casa Domnului, a părinților Asumpționiști din Blaj! Dar n-a fost, oare, tot astfel, temnița, ce nu era, sau nu părea să fie casa Domnului? Harul, binecuvîntarea divină se adresează nu casei, ci credinței noastre.

ÎN TRE a fi și a avea se dau nu puține lupte, în acest ultim pătrar al unui secol muribund. Poate că în perspectiva nevoii de o casă a Ființei, dar mai profund în aceea a nevoii unei credințe, căutată în golurile Ființei, trebuie să judecăm tulburările din unele mari centre ale Occidentului, tulburări care, dincolo de ispita haosului, la unii (cum sunt acei *Chaoten* germani), a vocației nihilului la mulți tineri, dincolo de orice voluptate a violenței ca și de orice cursă a unor oculte politici fascisto-comuniste, sunt pur și simplu provocate de tinerii ce luptă pentru a obține o locuință a lor, ocupînd case părăsite, dezafectate, pustii. Acele *Hausbesetzungen*, care în diverse orașe germane și mai ales la Berlin au făcut atât de mult sînge rău autorităților, toate acele *squaterizări* ale unor clădiri de squat vreme nelocuite ar trebui poate reconsiderate și privite într-o perspectivă mai calmă, ca un semn al unei voințe de *incorporare* eminamente pozitivă. Violențele juvenile ale acestor noi colonizatori de insule urbane pustii, la Zürich, Amsterdam, Nürnberg, Berlin sau aici la Paris prin străzile de pe lîngă Gare de Lyon, nu sunt desigur reductibile la unul și același motiv originar, la o năzuință de a dobîndi o *Geborgenheit*, siguranța ocrotitoare, protecția adăpostitoare a unui corp casnic. Dar nevoia unui asemenea

Allee, zăpada

organism se poate discerne chiar și în cele mai anarhic distructive mișcări ale unor *punk* cu biberoane atirnite de ureche precum un tânăr pe care-l vedeam deambulând pașnic pe Schellingstrasse, la München, prin preajma Universității, sau un alt tânăr cu o creastă semeață roșie, de cocoș, croită din părul înălțat și dat bine cu fixativ pe capul ras „zero”, pe care l-am avut în față ascultându-mă religios vreme de un semestru, la unul din cursurile mele de la Tours.

Barbarii sunt printre noi. Unde sunt însă acele mănăstiri din care va emana suflul, inițiativa activă a integrării lor într-un corp nou al umanității? Căci popoarele migratoare (pe care după vechile noastre cărți de școală le numeam barbare) triburi care au distrus vechiul Imperiu (nu fără ajutorul Imperiului însuși care nu o dată le-a chemat, s-a folosit de ele în lupta împotriva altor triburi ori în propriile sale lupte intestinale), acele popoare găseau în fața lor, nu administrația imperială descompusă, ci corpul Bisericii, Ecclesia temporală vizibilă și, mai ales, cea eternă, nevăzută. Dar această nouă barbarie care a năpădit marile noastre orașe, ce au în fața lor noii barbarii secretați sau marginalizați de civilizația acestui sfârșit de veac? Ce găesc acești noi barbari în fața lor, alături de ei, sub ei sau peste ei, ce putere civilizatoare? Aceea a statelor? A societății civile? A științei? Sau poate a Bisericilor? Noua barbarie este mai primejdioasă decât aceea veche nu pentru că ar fi mai violentă sau pentru că ar dispune de armele unei violențe mai eficace (doar opoziția instituțiilor este și ea mai dură, chiar și în statele cele mai democratice legaliste), ci pentru că nu înțeleg în cale o Biserică. Nihilismul barbariei timpurilor noi poate părea fără ieșire.

Ne putem, oare, îngădui, noi turmentați acestui sfârșit de secol XX, să năruim speranța de a beneficia de acea promisiune divină: „Vor zidi case și le vor locui...”?

Ne plimbam pe malul înverzit al Isarului, la München, pe Thomas-Mann-Allee și pe străzile calme învecinate, purtând nume de scriitori: Chamisso, Opitz, Dehmel, Gustav Freytag, Adalbert Stifter. Locuim prin apropiere într-o stradă ce purta și ea un nume evocator de artă, numele unui personaj wagnerian, Titirel. Thomas Mann, care locuia pe Poschingerstrasse 1, se plimba și el prin părțile acelea, ieșind cu ciinele Bauschan pe malul Isarului. E adevărat că pe atunci (în primii ani după primul război) nu erau încă atâtea străzi și vile prin părțile acelea, întreg orașul se oprea pe la Herkommer-platz. Casa lui Thomas Mann, „das Herzogparkhaus”, care nu mai e, în care se simțea atât de bine („sunt bucuros că în timpul iernii nu ne stau călătorii în față și că nu vom părăsi casa din Herzogpark” - scria el prin Septembrie 1918) era situată destul de periferic pe atunci, la o margine - nobilă - a orașului. Bruno Walter, dirijorul, prietenul familiei Mann, locuia și el prin preajmă, în Mauerkircherstrasse 43, deci tot în „parcul princiar”. Dar nici această stradă pe care de atâtea ori am trecut și mai trec în popasurile mele müncheneze, nu era încă pe de-a-ntregul zidită. Se întindeau pe aici, cred, mari grădini din care au rămas doar unele resturi în jurul vilelor ridicate după ultimul război. Cu ani în urmă, într-o seară de Crăciun, în timp ce ninge cu fulgi mari și grei pe Thomas-Mann-Allee, am aprins o luminare pe terenul

viran curățit de bombe unde se ridica odinioară cea *Herzogparkhaus* a scriitorului.

ÎN ACEL an și jumătate cât am locuit, prin '79-'80, în Titirel, am văzut în preambulările noastre prin *Herzogpark*, înălțându-se ceea ce numeam „casa noastră”. Ea devenise „a noastră” doar pentru că s-a construit timp de un an sub ochii noștri. Nu i-am văzut niciodată prin preajma ei pe proprietari. O superbă vilă într-un stil pe care l-am numi „romănesc”, dacă ar exista cu adevărat așa ceva. Semăna cu unele proiecte ale tinerilor noștri arhitecți, proiecte de diplomă niciodată realizate, ce erau expuse în vitrinele de pe Edgar Quinet ale Institutului de arhitectură. Construcție amplă, cu acoperișul ondulat, în curbe deosebite, cu un viguros coș central, ca un ax, răspunzând căminelor din casă. Stâlpii ei îmi aminteau lucrătura meșterului Brâncuși (dar nu *Coloana infinitului*, ci *Poarta sărutului*). Cum îmi spunea Inge, acolo s-ar fi aflat mai înainte casa, nici ea nu modestă, în care locuia Soraya, prima soție despărțită a fostului Șah al Persiei. Suntem de acord cu Bianca - a cărei pasiune pentru case frumoase o egalează, dacă nu o întrece pe a mea - că acea clădire mai veche, pe care n-am văzut-o dar ni s-a descris, de o geometrie clară, stil *hôtel particulier* francez din secolul al XVIII-lea, cu peron spre curte, cu trepte coborînd spre grădina din spate, cu uși și ferestre înalte, era mai nobilă decât noua vilă de o rusticitate pretențios-sofisticată.

Privit de sus, dintr-o aeronavă, în ziua de apoi, când nu va fi rămas nici piatră pe piatră din acest Paris, oamenii viitorului (să sperăm cât mai îndepărtat) vor descoperi în epura desenată pe solul înierbat sau caldănat, câteva linii de-o puritate ce-i va face să viseze. Dacă accesul la vis nu le va fi interzis în vreun fel.

Parisul meu este, înainte de toate, acela al unor vechi *hôtels*-uri particulare, este orașul perspectivelor nobile. Am descoperit azi un unghi din care - contemplant în bătaia soarelui la zenit, într-un azur regal, cupola reaurită a Domului Invalizilor, alături de un fronton al Palatului cu însemnele în piatră ale gloriei militare - trofee, arme, ghirlande - apoi, lângă mine clasicul *Hôtel Biron* devenit Casa Rodin, iar mai departe, în abureala strălucitoare a zilei de toamnă, turnul Eiffel, alcătuiau una din acele priveliști care-ți grăbesc bătaia inimii, chiar dacă luate fiecare în parte și-au devenit demult familiare.

Noblețea implică, în sensul cel mai înalt, pacea. Acea pace pe care medievalii o defineau ca *tranquillitas ordinis*. Noblețea este o transfigurare a eticului în și prin estetic. Atunci când bravura, eroismul curajului își permite să uite de ținta urmărită, când dăruirea de sine nu mai caută împlinirea unui scop imediat, ci însăși dăruirea de sine, când gratuitatea unei totale lepădări de sine (a unei *Abgeschiedenheit* în sensul lui Meister Eckhart) face ca esențialul să rezide mai puțin în *actul* luptătorului brav cât în *ființa* lui, bravura, curajul se estetizează, se preschimbează, primesc o demnitate nouă: devin noblețe, o nobilă bravură.

Dar, în zilele noastre, tocmai acest nod al valorilor etice și estetice dispare. Nu, greșesc: valorile nu pot să „dispară”. Ceea ce se pierde este o

Nașterea Precistei

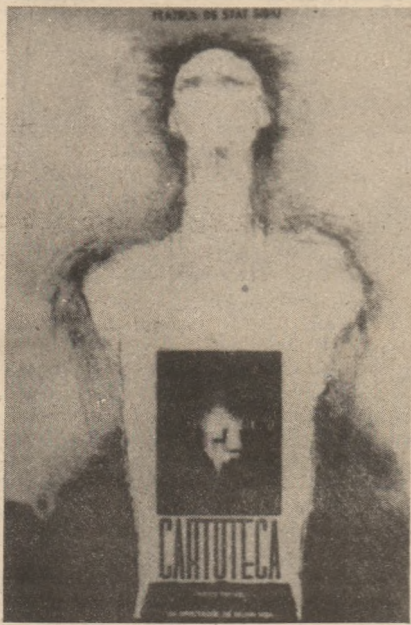
anume trăire a lor. Universul axiologic nu poate fi neantizat, el poate fi devastat. Crepusculul valorilor: grădina pustiită a Zeilor, casă ruinată a Ființei. Printre valorile cele mai mortificate în secolul nostru, cele ale nobleții mai suferă și de o degradare particulară. Situația e simptomatică în arhitectura din acest secol: monumentalul unor realizări arhitectonice, temeritatea unor construcții babelice nu conferă clădirilor acestei epoci noblețe. Zidul vechi al castelului din Heidelberg, numai ochi goi prin care se vede cerul, păstrează intactă noblețea sa princiară. Ca într-un fel de lent amurg al divinităților, valorile estetice grefate de valori etice (sublimul, tragicul, grațiosul) au suferit subversiuni, reduceri, dislocări. Chiar și discursul nobleții, a vorbi - cum fac eu acum - despre Noblețe, poate să pară teribil de *vieux jeu*. Aceasta numai pentru că *urfcuinea pustiirii* - ca să folosesc vechia figură biblică - a pătruns în ceea ce este cu adevărat casa Ființei. Aceasta este spațiul valorilor. Căci Heidegger se înșela, victimă el însuși a nominalismului modern: nu limba, ci valoarea este *das Haus des Seins*.

NOBILĂ casă: templu acest *Hôtel Biron*, numită azi *Casa Rodin*, de lângă mine. Rodin a fost poate unul dintre cei din urmă care au mai avut acces la noblețea Formei. Dar tot el este cel care trădează surda conspirație împotriva acesteia; el însuși ia parte la subversiunea infamiei. Căci, să nu ne înșele exuberanța anatomiilor sale glorioase. Patosul nu ține loc de etos. Or, grandoarea lui Michelangelo - care-l obsedează pe Rodin - rezidă într-o proiectie artistică a unui etos ce nu izgonise încă nici sacrificiul, nici umilința omului prea vulnerabil, nici amenințarea nopții, nici credința într-o transparență salutară, într-un deget întins de dincolo omului. De aceea, bărbații și femeile de marmură risipite prin grădina aceasta, ca și prin eleganta casă de alături, își încordează zadarnic, michelangioloesc, Bicepsii, Deltoidul, Marele Croitor. În van se încovoie făpturile acestea de bronz sau de marmură: chinurile lor nu sunt tragice, ele sunt doar contorsiunile poftelor, ale concupiscenței neistovite. Se vâdește într-înșii nu efortul luptătorului, pe viață și pe moarte, nu eroismul tragic al celor ce înfruntă pe

frontieră amenințarea unor puteri ale întunericului, ci patosul condamnaților unui sfârșit de veac, încovoiați sub povara veacului și a veacurilor. Figurația unui sfârșit: în aceasta, nu în explozia orgoliului puterii rezidă secretul pateticului rodinian. Pasiunile sunt, de fapt, amendate de el: *Poarta infernului* este, printre altele, o dovadă a fascinației pe care o exercită asupra lui marii damnați. Până și *Gînditorul*, mai bolovănos decât oricînd azi, în bătaia soarelui de Octombrie, pare că-și ruminează interminabil în doiilele, că e condamnat să cugete. Musculatura sa inutilă îl secondează fără spor în îngrijorările sale intelectuale. Bruta somnolează în el, și ar vrea să-și ia revanșa, căci carnea nu e tristă iar cărțile sunt departe de a o fi ramolit. Mai demni în rușinea lor decât acest *Penseur* golit de gânduri în efortul său tulbure sunt înălțuții *Burghezi din Calais*. Și ei sunt, firește, niște condamnați, dar liniștea, resemnarea îi înnobilează. Alți damnați sunt agitați. Cred că stilul propriu al lui Rodin era unul baroc: un stil convulsionat care încovoie și împletește membrele. Contorsiunea să fie, oare, o expresie a pasiunii? Mă tem că adeseori la el contorsiunea ține loc de pasiune.

Casa Rodin este în schimb calmă, o reminiscență a nobleții abolite. Prin încrîngătura căror asociații mă poartă gîndul din nou spre meleagurile acelea müncheneze unde turbarea istoriei a eliminat de asemenea atîtea zidiri ale oamenilor. Cînd, prin anii '70, poposeam prin München, ca invitat pe la diferite congrese, locuind prin preajma lui *Olympiazentrum*, mă plimbam uneori pe colinele parcului Luitpold ridicate din molozul, din ruinele amestecate cu rămășițe omenești, după bombardamentele care distruseseră mare parte din oraș. Crucea de pe culmea celei mai înalte dintre aceste coline veghea întru amintirea celor ce deveniseră una cu pămîntul înierbat pe care călcam. Mi s-a povestit că femeile din München împinseseră în șiruri nesfîrșite, pe o linie îngustă anume creată, lungă de cîțiva kilometri, vagonetele încărcate cu moloz și oseminte, clădind acele coline. Orașul s-a reconstruit, a crescut, mai mare, mult mai mare decât fusese înainte de război. Doar pe *Poschingerstrasse* la numărul 1 crește iarba acolo unde fusese altă dată *das Herzogparkhaus* a scriitorului.

Pe Thomas-Mann-Allee, zăpada...

IULIAN VIȘA spune că actorul trebuie să coboare în sală și spectatorul să urce pe scenă. Am fost la Sibiu în 18 septembrie ca să scriu despre premiera *Decameronului* lui Alexander Hausvater. Dar mi-am dat seama că nu e de ajuns să asști la un spectacol precum acela al lui Iulian Vișa. Am stat de vorbă cu actorii și cu regizorul, le-am fost așa-zicând în preajmă, nu numai în teatru, ci și în afara lui. Ca să înțeleg mai bine ce fac ei. Și ca să-l pot face și pe cititor să înțeleagă. Rodul acestor discuții sînt interviurile din pagina de față. Cronica la spectacol nu poate veni decât după ele, în numărul viitor.

- Domnule Iulian Vișa, mulți dintre mai tinerii cititori ai revistei noastre nu vă cunosc. V-aș ruga să vă prezentați biografia dumneavoastră de om de teatru pînă a pleca din România, momentul Danemarca și revenirea în țară. - Am absolvit Institutul de teatru în 1972, avînd șansa de a studia cu doi regizori importanți: David Esrig și Radu Penciulescu, am fost repartizat, după absolvire, la Sibiu pentru că, sibian fiind, mi-am dorit să vin acasă. Examenul de stat mi l-am dat cu *Viceniile lui Scapin*, la Teatrul Mic, spectacol care, așa cum am avut șansa mereu, a stîrnit multe reacții și discuții violente. Două dintre actrițe, Olga Tudorache și Tatiana Iekel, jucau în travesti, iar această idee nu prea a convenit, nici chiar actorului principal Dumitru Furdui. La Sibiu am realizat un spectacol elisabetan, primul meu spectacol la Sibiu, *Tragedia fecioarei* după Beaumont și Fletscher, un spectacol care și mie mi-a plăcut. Mie îmi plac de foarte puține ori spectacolele mele. Le găsesc

mereu foarte multe defecte. Dar e firesc! A fost un spectacol ritualizat, deosebit. Se întîmpla în perioada în care eram foarte interesat de a desena perfect în scenă mișcări, de a compune, de a găsi o grafică, de a nu mă clinti de la ce-mi scriam și-mi desenam acasă pe hîrtie. Cineva mi-a spus atunci, la premieră, uitîndu-se în programul de sală unde aveam o fotocopie după caietele mele de regizor: „Cum ai desenat înainte, așa a ieșit și spectacolul”. Vorba asta n-am uitat-o, dar o consider acum ca un defect. Am ajuns la concluzia că nu poți face teatru la masă. Totul se întîmplă acolo, pe scenă. Da, te poți pregăti la masă, ca și la începutul unei expediții. Am jucat, ca actor, și în piese de teatru, și în filme ca să cunosc actorul și lumea lui. Trebuie să fii pregătit ca să poți să fii nepregătit, acolo, pe scenă. Dar să știi în ce direcție o iei. Esrig m-a ajutat foarte mult din punct de vedere al lucidității, al preciziei și al rigorii. Așa am învățat să cobor în pivnițele unui text pentru a putea ieși, după aceea, la suprafață și a-l construi. La Sibiu am avut o perioadă bună, cînd am reușit să mă înțeleg bine cu colectivul și de aceea am putut realiza niște spectacole interesante. Dar lucrul important a fost tocmai colaborarea pe care am reușit să o realizez. Așa am putut face: *Carmina reale* de Tennessee Williams, care, de fapt, n-a avut premieră decât în Statele Unite și la Sibiu. Un spectacol cu chinuri multe, oprit de cenzură după o serie de 23 de reprezentații, eu urmărit de securitate... cu care repetam în ultimul rînd și care nota ce spuneam eu, pentru că am fost reclamat că dau indicații actorilor care nu sînt morale. Dar spectacolul a avut un succes extraordinar. Numai la carne mai vedeai asemenea cozi ca la teatrul nostru. *Oedip salvat* de Radu Stanca a fost iarăși un spectacol care a plăcut și mi-a plăcut. Intenția mea este de a face lucruri în care să cred. Iar teatrul este un lucru în care eu cred. Și numai așa îi pot face și pe ceilalți să creadă. Asta este forța mea de a convinge. Prin asta am reușit să string la Sibiu, în jurul meu, niște actori care și ei cred în ce fac. - *Stînd de vorbă cu ei, am înțeles că înțîlnirea (sau reînțîlnirea) cu dumneavoastră este pentru ei mai presus de orice.* - Da. Așa am ajuns la un stadiu în care a fi pe scenă este o plăcere. Și stăm pe

scenă 16 ore! Pe noi nu ne interesează vedetismul! Așa! Pe măsură ce vorbim, îmi revin amintirile. Deci: o altă perioadă importantă a fost Piatra-Neamț, unde în 1976 am realizat *Slugă la doi stăpîni* de Goldoni, un spectacol bun, care l-a și lansat pe Horațiu Mălăele. Extraordinară era perioada asta Piatra-Neamț, atunci. Era o nebunie în teatrul acela în care nu trebuia să pui program la avizier ca lumea să vină, sau să-i implori să stea la repetiții. Toată lumea avea multă energie. Da, am fost inspirat atunci, de data asta nu ocolesc să o spun. Mie îmi plac comediile de stil și de situație. Îmi place mult să construiesc și atunci am construit situații. Era o nebunie care crea. Dar directorul Mandric ne-a pus multe bețe în roate și nu a agreat nebunia creatoare, plăcerea actorilor de a juca în spectacolul meu. Dar s-a jucat cu atîta plăcere și a plăcut atît de mult, încît asta nu a mai contat. M-au chinuit însă. Și aveam 25-26 de ani! Am revenit la Sibiu unde am mai schiopătat prin toată epoca cenzurii și a chinurilor de a scoate un spectacol, a vizionărilor

infinite. Am reușit însă să nu fac compromisiuri și din cauza asta n-am fost agreat. În cele din urmă, după trei ani de încercări de a răspunde unor invitații din Olanda și din

Danemarca, am obținut aprobarea de a pleca cu o bursă de studii în Danemarca. Acolo am avut revelația unor adevăruri pe care le citisem doar în cărți. Am înțeles multe lucruri care pînă atunci erau doar teorie pentru mine. Plecînd foarte tachinat, terorizat de securitatea noastră, m-am decis să nu mai revin. A fost un chin cumplit. Era de Crăciun. Toată lumea cînta, se pregătea, simteam atmosfera de familie, intimă care-i cuprindea pe toți de Sfintele sărbători și eu eram singur într-un hotel. A fost un moment foarte, foarte greu. Cine își imaginează că a renunța la întoarcerea acasă este ușor, se înșală profund. Dacă n-ai înțeles lucruri importante față de familie, de țară, atunci le înțelegi. Asta dacă acolo te reține un ideal și nu faptul de a stringe bani. În 1983, ca o nostalgie a studioului „Cassandra”, am înființat un teatru al meu, experimental, și care poartă același nume. Am avut șansa să realizez cu el niște spectacole cu ecou, care au surprins. Teatrul danez este mai mult un teatru comercial, în care ai investit și

În această săptămînă:
TEATRUL DE STAT
din SIBIU

Iulian Vișa văzut de actorii Suzana Macovei, Virgil Flonda și Constantin Chiriac

- Cînd a venit Vișa, noi eram goi! Teatrul, costumele, mobilierul arseseră. Și sufletele noastre erau arse. Vișa a venit să îmbrace pe cei goi. - Virgil, trebuie să spunem și începutul. Noi doi am lucrat cu Vișa și înainte. Noi am crescut la școala lui. - Da, Chiriac are dreptate. În zilele din decembrie '89 am crezut că a murit și comunismul. Și mi-am permis să-l chem pe Vișa. Toată lumea din teatru a spus: „Nu se întoarce el în România. Nu-l interesează pe el România”. Am plecat în această aventură eu și Costache Chiriac. Pentru că am crezut tot acest timp în Vișa. Lumea a zis că nu vine. Dar el a venit. La 1 aprilie 1991 i-a pîcălit pe toți. A fost angajat director la Teatrul din Sibiu. Și a venit, fără ifose, pentru că este un artist din unghie pînă în vîrfurile părului. Și, dragii mei, cînd a venit, a început să facă curățenie prin teatru. Pentru că pe aici se pripășiseră numai de aștia „faceți-ai cruce”. Și n-am mai avut odihnă și nici concediu în anul acela, domnilor. Munceam zilnic în teatru și repetam 16 ore pe zi la cele două spectacole *Chang Eng* și *Cartoteca*. La un moment dat simțeam că murim. Dacă nu a crăpat el, n-am avut voie să crăpăm nici noi. Ați văzut efortul fizic din *Decameronul*? Este un mizilic pe lîngă *Chang Eng* unde sîntem siamezi și trebuie să lucrăm lipiți. I-am spus să ne lege. N-a vrut. „Legat poate juca oricine”. Trebuie să simțim că sîntem legați. - La un moment dat credeam că nu mai pot. Îl uram pe Flonda, îi vedeam numai o parte, care mă chinuia. - Eu am făcut cinci crize de sciatică. Dar n-am murit. El a schimbat nu numai clădirea. A schimbat ideea de teatru din interiorul nostru. Au venit să lucreze cu noi și

colegii pensionari. Domnul Floca, Buleandră și alții. Lucrează zilnic același număr de ore ca și noi. Sînt formidabili! Am avut nevoie de două fete. Și așa, după discuții cu Vișa, pe care numai ei le știu, au fost angajate Suzana Macovei, Irina Wintze și Diana Văcaru. Este o șansă să joci într-un spectacol de Vișa. - Suzana, voi cînd ați venit aici, știți de ce veniți? - La 1 aprilie 1990 fmi luam transferul de la Tg. Mureș la Timișoara. A fost cea mai mare pîcăleală! La 1 aprilie 1992 eram în fața lui Iulian Vișa și discutam despre o posibilă colaborare. Care s-a transformat în angajare. O simplă coincidență?! Dar cred în ea din tot sufletul. - El are intuiție! - Sper, Virgil, să nu se fi înșelat și să nu-i înșel intuiția niciodată! - El are sfințenia profesiei. Are o rigoare absolută. Știe ce vrea și ne dă și nouă direcția. El știe tot. Ce ne vom face cînd vom lucra cu un regizor normal? Eu sînt în stare să joc și... Mersul trenurilor în regia lui Vișa și sînt convins că va fi un mare spectacol. Eu joc acceleratul 325 care pleacă de la Constanța și ajunge la Viena. Îl joc și pe ala! Spectacolele sale încep de la programul de sală. Totul este pregătit. - El caută o formulă de teatru care trece dincolo de teatru. Umblă în viață, în suferință, în boală, în marile întrebări ale existenței, în rituri. Un teatru al energiilor. - Aici, într-un oraș fascinant și orgolios, cu o personalitate distinctă. Aici, cu ajutorul lui Iulian creăm un univers al inițierii. Și nu poți să nu dai totul. Și mai mult, dacă se poate! Nu ai timp să mai iubești altceva decât ce faci pe scenă. Aici este sublimul.

trebuie să cîștigi, neapărat. Sînt lucruri de minimă rezistență la care lumea vine buluc. Am luptat cu această mentalitate și am făcut *Ubu rege* de Jarry, un spectacol foarte interesant în care am ajuns la o lume a obiectelor, o lume care se însuflețea. A fost unul dintre primele mele mari succese. Au urmat Beckett *Fin de partie*, unde am făcut și scenografia, Ionescu - *Cîntăreața cheală* cu scene din *Exerciții de conversație franceză pentru studenții americani*, dus chiar pînă la absurd. Am primit oferte din partea mai multor teatre datorită acestor spectacole. De cînd am plecat din România, pot spune că am făcut numai teatru, nu m-am chinuit să trăiesc altfel. Am trăit făcînd teatru. Am avut această șansă. Mă bucură foarte mult faptul că am reușit să găsesc un grup de actori pe care i-am convins să părăsească teatrul comercial și să se apropie, cu pasiune, de o altă idee. În *Doctor fără voie* de Molière, în afara doctorului, toți actorii jucau în genunchi. Îi făceam pe toți pitici. S-au supus unui efort fizic extraordinar, pe care l-am înțeles cînd a trebuit să înlocuiesc un actor care s-a îmbolnăvit. Eu cred în lucruri adevărate în teatru. Ideea mea este ideea teatrului-terapie. Dacă voi ajunge vreodată să o ating! Spectatorul este, hai să-i zicem, un pacient, nu cunosc alt cuvînt, care vine la teatru, la niște spectacole speciale, de terapie. În funcție de stare și de dorință. Mă preocupă foarte mult ideea de a prinde spectatorul într-o atmosferă care să-l ridice dincolo de stressul zilnic, de probleme. Trebuie să moară relația de conflict între spectatorul care nu știe de ce a venit și actorul care se teme. Relația este reciprocă. După unele spectacole, actorii ies și spun: „Ce public prost!” Și atunci îi întreb: „- Dar voi cît de buni ați fost ca să faceți publicul ăsta bun?” Eu discut cu actorii tineri adeseori despre ideea de a fi activ, dinamic față de spectator. Ei trebuie să preseze spectatorul, nu trebuie să joace la nivelul de relaxare al acestuia. Trebuie să-l antreneze, să conducă tensiunile și energiile. Este vorba de o anumită agresivitate care creează o stare de imponderabilitate teatrală. Stare favorabilă ambelor părți. Pentru asta lupt! Cam astea ar fi, succint, etapele arse de mine. - *Care a fost ultima imagine pe care v-o amintiți, la plecarea din țară? Dar prima cu care v-ați întîlnit la întoarcere?* - Am plecat cu imaginea familiei, cu tristețea că o părăsesc, că am fost terorizat de fostul director al teatrului și de cei din umbră. Trist. Am ajuns într-o lume care m-a șocat, dar care bănuiam că există. Am fost absolut singur și am luat absolut totul de la capăt. Acolo nu mă găia nici Dumnezeu. Dacă așteptam, nu mă ajuta nimeni. Adeseori zic că Dumnezeu meu sînt eu. Nu pot să mă rog la Dumnezeu fără să nu-l ajut. Și l-am ajutat și așa m-am ajutat. Mi-a fost teamă să revin și pentru faptul că mă întorceam la un sistem pe care-l știam nesigur. Nu știam ce mă așteaptă aici. Cînd am ajuns la Otopeni, care arată jalnic, și după aceea în țară, unde am văzut că lumea suferă și tot nu are ceea ce este civilizat să aibă, m-a recuprins tristețea. - *Ați plecat cu tristețea și v-ați întors la tristețe!* - Da, o tristețe profundă. Mai ales că teatrul nostru din Sibiu a ars cu totul în zilele așa-numitei Revoluții. Nu aveam decât clădirea dărpănată. Ca și, demult, în Danemarca, a trebuit să iau, din nou, totul de la capăt. Am zăgărit teatrul pe dinafară ca să-l facem prezent. Așa l-am făcut să existe în primul rînd ca o clădire. Am transformat scena. Am scos toate scaunele, am prelungit scena pînă sub balcon, am creat gradene, care sînt demontabile și transportabile, oferind posibilitatea de a construi, de fiecare dată, un nou spațiu de joc, o operă în mișcare. Toată lumea din teatru a crezut în ceea ce vom face și a lucrat extraordinar, de dimineață pînă noaptea. Am chemat, la un moment dat, niște arhitecți care să ne dea sfaturi. Ne-au cerut 400 000 de mii de lei pe un proiect. Noi n-avem de unde da atîția bani pe un desen. Atunci am zis că o să-l facem noi - arhitectura primitivă. Dar a

scenă

ieșit în cele din urmă! În timp ce reconstruim teatrul, începând cu aprilie 1991, am făcut și teatru, două spectacole: *Chang Eng* de Göran Tunström și *Cartoteca* de Rózewicz. La capătul a opt luni am dat publicului sibian un nou teatru, două premiere la secția română și două la secția germană. Deschiderea stagiunii '91-'92 s-a făcut timp de patru zile: ziua una a fost premieră la români, ziua doi - premieră la nemți, ziua trei - premieră la români, ziua patru - premieră la nemți. Am jucat și pe scenă și în foaier. Am încercat să folosim toate spațiile pe care le avem și a mers foarte bine. După cum ați putut vedea, aseară am deschis stagiunea '92-'93 cu *Decameronul*, un spectacol care ne satisface și ti mulțumește și pe spectatori sibieni. - *De fapt, domnule Vișe, ați deschis stagiunea teatrală în țară, pentru că acest spectacol marchează și începutul stagiunii '92-'93. Apropo, vă place Decameronul?* - Da, aș fi vrut mult mai mult. Citeodată nici nu știu ce vreau. Dar vreau ceva pe care nu-l pot defini și atunci îl tot caut. Și cu cât mă apropiez mai mult, cu atât mai bine. Am uitat perioada în care doream să ating absolutul, în care căutam imaginea perfectă, pentru că am realizat așa precum personajul lui Ibsen, Brand, că absolutul nu poate fi atins niciodată. Dar întrebarea mea este cât de aproape de el sînt sau voi fi vreodată. Și atunci caut să mă apropiez cât mai mult de ceea ce mi-aș dori să fac. Numai că teatrul nu-l poți face de unul singur, ca regizor. Ai nevoie de actori care să creadă și ei în ceva asemănător și să transforme teatrul într-un vis. Eu așa numesc: „teatrul este un vis”. Nu e nici o noutate, dar îmi place să spun așa. În teatru, totul este posibil. Oamenii cu care lucrez eu nu spun asta nu se poate. Nu există nu se poate! Întrebarea este: dacă așa nu se poate, poate se poate în alt fel? Asta încercăm noi să facem. Urmează, la secția română, *Casa Bernardei Alba* de Llorca, în regia lui Mihai Lungeanu, un spectacol pe care îl sper mai aparte, nu pot însă să demasc ideea regizorului. O lună de zile avem o perioadă foarte aglomerată. Va veni un teatru din Stockholm la începutul lui octombrie, în 6 va fi un teatru din Belgia, se repetă *Casa Bernardei Alba*, trebuie să reluăm *Chang Eng*, *Cartoteca*, *Arta Comediei*. Ca să jucăm cât mai mult. E posibil să intre în repetiție *Împăratul și arhitectul* a lui Arrabal, un spectacol pe care-l voi regiza eu. Am mai discutat cu Cătălina Buzoianu, care vrea să înceapă un spectacol ce va avea premiera în stagiunea următoare. La secția germană stagiunea se deschide pe 27 septembrie cu *Nu plătim nimic* a lui Dario Fo, o farsă interesantă. - *O farsă interesantă cu un titlu foarte interesant pentru ziua de 27 septembrie!* - Nici nu m-am gândit la asta! Secția germană are probleme pentru că publicul de limbă germană este puțin numeros, actorii de asemenea. Am căutat sprijin la personalități de limbă germană care mai sînt în țară. Cineva mi-a spus: „De ce să ajut secția germană, că tot moare?” I-am răspuns șocat: „Da, poate moare, dar se pune problema să mori cu demnitate și nu să dispari ca un gunoi, ca și când n-ai fi fost”. Am încercat multe pentru secția noastră germană, dar chestia asta nu-mi iese... Eu am o mică vorbă: nu există nimic nou sub soare. Încă din Evul Mediu în teatru s-a experimentat. În fiecare zi experimentăm, tot ce s-a întîmplat de atunci ca formă de spectacol noi astăzi folosim. Nu facem nimic nou. Noi preluăm și improspătăm o tradiție. Dacă nu ai un gând, nu poți să faci nimica. Dacă nu faci teatru pe pline, nu se poate. Noi, aici, la teatrul din Sibiu, mîncăm zilnic teatru pe pline! Cîte 16 ore pe zi! Aici nimeni n-a îmbătrînit! - *N-au îmbătrînit pentru că vă așteptau, domnule Vișe!*...

Marina Constantinescu

Dacă e sîmbătă, e Twin Peaks

PE ORIUNDE a fost difuzat în lumea largă, serialul *Twin Peaks* a cucerit, necondiționat, o parte a publicului. Au apărut, peste tot, cluburi ale fanilor *Twin Peaks*, iar la fața locului a avut loc chiar și un fel de congres, cu delegați din 43 de țări.

Și la noi, serialul are credincioșii lui. Un exemplu (direct de la sursă): pe Radu Cosașu l-a sunat, într-o noapte, o prietenă, ca să-l anunțe să deschidă radioul - la FUN, în toiu noaptea, „se dădea”, în direct, o amplă discuție despre *Twin Peaks*... În lumea multe mari minuni!

La Cannes, în mai, David Lynch figura în competiție cu un lungmetraj foarte așteptat, *Twin Peaks. Focule mergi cu mine*. Cădere. Cei care văzuseră înainte serialul au fost cîț se poate de dezamăgiți. Iar celor care nu-l văzuseră încă, filmul le-a tăiat pofta s-o mai facă vreodată. (Cazul subsemnatei). Filmul e „un Lynch excesiv”, agasant, lipsit de rigoare și strălucire. Dar, pentru că serialul are telespectatorii lui, în general cinefili „puri și duri”, și pentru că versiunea pentru marele ecran va rula, în curînd și la noi, merită să ne oprim la acest subiect.

Din fișa biografică a lui David Lynch: a studiat mai întîi pictura, la Boston și Philadelphia, a debutat la 30 de ani (în 1976) cu un lungmetraj (*Eraserhead* sau *Omul labirint*), un

Kyle MacLachlan

exercițiu de stil alb-negru, fantastic, cu un montaj șoc, despre „relațiile dintre un om și un fœtus, care ar putea fi foarte bine el însuși”... Filmul, oricît de aberant ar fi fost, a avut norocul să fie remarcat de Mel Brooks, care îi propune lui Lynch să facă al doilea film, tot în alb-negru, *Elephant Man*. Ceea ce se și întîmplă. Lynch avea 34 de ani cînd a realizat *Omul elefant*, surprinzător prin sinceritate, umanism, onestitate: o totală ruptură față de filmul de debut, o operă moralistă, o capodoperă a „fantasticului social”, o pledoarie pentru respectarea demnității „celuilalt”, fie el și un monstru (un om cu un cap de elefant). Acest al doilea film a fost un succes mondial. Marele producător Dino De Laurentis s-a precipitat, atunci, și i-a oferit tînărului regizor toate mijloacele financiare (tehnicolor, Dolby Stereo, mare lux) ca să regizeze o adaptare cinematografică a unui roman de Frank Herbert, *Dune*. Un S.F. mitologic, plasat în anul 10.191 (!) - „un bazar plin de efecte fantastico-metafizice, dar eficace numai la nivelul pupilei”. Filmul a fost un eșec. (Nu degeaba regizori ca Jodorovski și Ridley Scott refuzaseră scenariul.) De Laurentis nu l-a abandonat pe Lynch, chiar și după cădere, dimpotrivă, i-a dat o mai mare libertate de mișcare. Așa s-a născut, în 1986, un film nu

numai regizat, dar și scris de Lynch, cotelat ca o capodoperă: *Blue Velvet*. Acum 2 ani, următorul film din filmografia lui Lynch, *Wild at Heart* (*Suflet sălbatic*, la noi, *Sailor și Lula*, la francezi) a însemnat Palme d'Or la Cannes. Iar serialul TV, *Twin Peaks*, s-a dovedit „un serial-cult”. Toate acestea au făcut ca David Lynch să devină, în relativ scurt timp, „unul din primii cinci regizori ai lumii, în care orice producător ar fi fericit să investească”...

Serialul TV demara cu descoperirea cadavrului Laurei Palmer și continua cu o defilare de indivizi ciudați și contradictorii. Lui David Lynch i se datorează concepția serialului și regia cîtorva episoade (apoi Lynch „a delegat” alți diversi realizatori). Versiunea pentru cinema pe care a oferit-o, de curînd, Lynch, nu e nici un concentrat al serialului, nici o continuare a lui, ci un fel de „prefață”, prin care David Lynch se eliberează de aventura *Twin Peaks*. Acțiunea filmului precede serialul; filmul descrie ultimele șapte zile, de ciudații criminali și de angoasă, din viața frumoasei Laura Palmer. Versiunea pentru cinema reunește mai mulți membri ai vechii echipe (operatorul Ron Garcia, autoarea costumelor Patricia Norris și compozitorul Angelo Badalamenti, a cărui muzică e un element esențial al serialului). În lungmetraj apar și actori din serial, care își reiau rolurile (Sheryl Lee și Kyle MacLachlan, „actorul fœtis” al lui David Lynch), dar și guest-staruri, ca David Bowie și Harry Dean Stanton. Din păcate, filmul se uită aproape instantaneu. Sînt de reținut, poate, imaginile unor buze contorsionate, în gros-plan - gurile actorilor vorbind și strigînd, filmate cu o optică specială, utilizată în cercetare, în domeniul medicinei. Filmul, s-a constatat, e mai sumbru, mai violent, mai erotic, mai confuz decît serialul. E cu totul altceva.

Dincolo de relativul eșec al recentului lungmetraj, afacerea *Twin Peaks* s-a dovedit extrem de rentabilă. Și, într-o oarecare măsură, caritabilă. Pentru că serialul a însemnat o veritabilă gură de oxigen pentru regiunea *Twin Peaks*, căreia industria lemnului nu-i mai prea ajungea să supraviețuiască. Înainte de „revoluția *Twin Peaks*”, la cafeneaua Double-R falimentul bătea la ușă. Acum patronii reușesc cu greu să mai facă față afluenței de turiști. Există, se pare, și un lung memoriu, semnat de mii de localnici, care cer - în zadar - prelungirea serialului. Pînă una-alta, în fața cafenelei, continuă să facă vînzare bună o boutique de suveniruri (T-shirt-uri, insigne, brichete etc.) *Twin Peaks*...

TOȚI actorii mărturisesc, în diverse interviuri, că „a lucra cu David Lynch e foarte excitant. Totul e o succesiune de numere uluitoare. Lynch vizualizează mai întîi scenele în capul lui, și apoi le transpune pe platou. În general filmează cu două camere, și face multe duble, care-i lasă o mare libertate de mișcare la montaj. E un tip amabil, afabil, protector”... Sheryl Lee, actriță de formație teatrală, a debutat la TV în serialul *Twin Peaks* în dublu rol: Laura Palmer și verișoara-sosie, Madeleine Ferguson. „Grație lui David am făcut lucruri pe care nu m-aș fi crezut în stare să le fac. Mi-am depășit limitele. M-am maturizat și ca persoană și ca actriță. Am simțit, după încheierea filmărilor, o mare senzație de libertate și de inspirație”.

Kyle MacLachlan a devenit, prin rolul agentului special Dale Cooper,

David Lynch...

una din figurile cele mai celebre ale micului ecran. Are 30 de ani, și în prezent joacă într-o nouă adaptare a *Procesului* lui Kafka (după un scenariu scris de Harold Pinter, regia - David Jones). „Ca toată lumea, mă așteptam, cînd l-am cunoscut pe David, la o apariție foarte bizară și foarte excentrică. Nu e cazul. David Lynch e un excentric, sigur că da, dar nu asta e principala lui trăsătură de caracter. Dar care e? Capacitatea de a te face să te simți în largul tău, de a crea o atmosferă confortabilă. Lynch își face distribuția într-o manieră pur intuitivă. Nu-și supune niciodată actorii la probe, nu le dă texte să le interpreteze, nu-l interesează decît să sesizeze, printr-o simplă conversație, personalitatea unui actor. Cred că ceea ce a fascinat telespectatorii, la serialul *Twin Peaks*, a fost latura delirantă a personajelor. Primele episoade schițau cîte un rezumat caracterologic al fiecărui personaj, întretînînd curiozitatea spectatorilor. Dar cred că, la un moment dat, spectatorii vor să vadă și o tramă în dezvoltare, nu numai un joc al interacțiunilor între personaje. În acest sens, cred că versiunea pentru cinema are rolul ei și poate să aducă ceea ce îi lipsea serialului. La început n-am fost prea încîntat să joc, și în lungmetraj, încă o dată, rolul agentului Cooper. Aveam, un pic, sentimentul că mă repet. Am acceptat pentru că mi-o cerea David, și pentru că personajul îmi plăcuse. Cooper e un tip foarte disciplinat, foarte ordonat, foarte concentrat, și mărturisesc că-mi seamănă mult din aceste puncte de vedere. Doar că nu avem deloc același simț al umorului. Cooper are un umor convențional, foarte terre à terre, în timp ce mie îmi place deriziunea, în stilul Monty Python. Personajele pe care-mi place să le joc nu sînt nici albe nici negre. Și, adeseori, situațiile în care se găsesc au tendința să devină suprarealiste. Împart cu David același interes, aceeași fascinație, pentru latura obscură a naturii umane. Este o temă prezentă în toate filmele lui Lynch. *Blue Velvet* e povestea unui om la care fascinația pentru obscur devine incontrollabilă, ca o cutie a Pandorei odată deschisă. În *Twin Peaks* agentul Cooper e dominat și el de aceeași fascinație, dar reușește să o stăpînească, aproape că reușește să se joace cu ea. În orice caz, pot spune, în concluzie, un singur lucru: printr-o întîmplare ciudată am copilărit la cîțiva kilometri de locul unde am filmat *Twin Peaks*, dar localnici atît de bizari ca în film, vă asigur că n-am întîlnit niciodată!... De fiecare dată cînd filmez cu David, știu că va fi ceva diferit de tot ce mi-am putut eu închipui. Cu David ești întotdeauna surprins, cu David, imaginația ta nu mai face două parale. E imposibil să prevezi vreodată pînă unde poate să meargă! Aceste cuvinte închid în ele, poate, cifra misterios al unui mare succes.

Eugenia Vodă

de Radu Coras

Un președinte pentru Dallasurile noastre

CE MULȚUMIRE, ce vibrație plăcută avea crainica noastră, marțea trecută, anunțând că duminică, de alegeri, se-nțelege, vor fi două episoade din Dallas și nu unul! Parcă ni se împlinea un vis. Și mie, în colțul pleoapei mi-a răsărit un surfs, ca oricărui reporter bine confirmat. Abia evocasem, în „22”, „Sclava Isaura” - două episoade la 20 mai 1990 - și doamna aceea care nu avea răbdare să stea în coadă la vot, ca nu cumva să le piardă vreo replică. Folosirea intensivă - i se poate spune și „manipulare”, ce-i rău în asta? - a serialelor în „momentele - yale” pentru națiune atunci când omul n-are voie să bea și să facă propagandă și agitație, intră în tradiția societății noastre tele-civile. Nu prozatorii se vor supăra, mohorî, enerva eșeterea. E aici o victorie a epicului, a poveștii mobilizate pentru a nuanța și potoli drama opțiunii, care nu poate decît să ne dea elan ficționarilor, celor crescuți, de mici, în spiritul zinelor din Valea Cerebului și al poveștilor de la Bradul Strîmb, în țara asta de reporteri harnici și talentați la fiecare chil de roșii, ca să nu mă întind la ce se poate auzi în jurul unui pumn de andive.

Fixarea omului de nu la gura sobei, măcar în fața (e)picului de ecran care face din orice „mami” o Șeherezadă, mă duce cu gîndul la o intrare a noastră, a „tutului”, în concurență cu lumile fabuloase ale romanelor sud-americane, acolo unde povestea proliferază mai ceva ca-n Europa sau Euroasia. Pintilie, dragul de el, ne-a somat, gata să ne ia de guler, să alegem între Europa și Asia. Eu zic, calm: „Și Europa, și

Asia și plus!” Plus ce? Plus Camacho! Care Camacho? Ei, care? Camacho, radio-foletonistul scribului lui Llosa. *) Pedro Camacho, cel care, zilnic, lega, la radio, Dallasurile și „Peaks”-urile unor personaje inventate de el, ascultate zilnic de milioane de oameni care nu mai puteau trăi fără ele, Camacho ajungînd, nenorocitul, să se încurce în ficțiunile lui, pînă înnebunește odată cu episoadele care se carambolează și sombrează în fantezia lui și a ascultătorilor. Cu toată liniștea, susțin că îl putem „bate” sau, mă rog, putem face meciul (iertăți-mi și mie imixtiunea cronicilor mele sportive) cu orice telefoletonist, calificîndu-ne în orice finală.

Citesc, de pildă, fascinat, *Evenimentul zilei*, împreună cu întregul popor, ca pe un foileton fără frînă, ca pe un serial inconștient de cîte episoade va număra. Halucinez fără groază, sînt și atent să nu cad în pitoresc, totuși văd clar ziua cînd obsedatul sexual din pagina 1 care a nimerit noaptea, în pat, între un soț și o soție, se va ridica din așternut și-l va căuta pe cel care s-a aruncat în fîntină strigînd anti-prezidențial

*) Care Llosa? Cel care pierde alegerile în Peru, în fața unui naționalist populist cu nume japonez, Llosa care va exclama înspăimîntat: „După comunism, naționalismul - ce tragedie!” și va pleca să-și scrie cea mai dură experiență a vieții: imposibilitatea de a spune adevărul tot timpul, în fiecare zi a unei campanii electorale.

În pagina 2 și găsim-l în adîncul puțului îl va lua de mină, ducîndu-se amîndoi la domnul Cristoiu care, ca un bun Camacho, nu va avea timp de ei, fiindcă de peste tot sună telefoanele care cer pompieri pentru o lăuză, lămuriri despre cum s-a făcut scenele alea din „Basic Instinct” ca să le importăm la Huși, telefonul nopții” fiind un protest la serialul despre Hemingway unde nu se vede deloc disprețul scenaristului față de un scriitor care după ce-și bate femeile se mai duce și în Cuba lui Castro! De ce se dă așa ceva?

Bun, să zicem că, aici, cu Hemingway, bat cîmpii. (Cine s-a uitat la el, cum ar fi sunat ca duminică să ni se promită ultimele două episoade cu bătrînul Hem și nu cu Bobby?) Dar e cu desăvîrșire logic că va veni ziua cînd vom făuri și noi un candidat la președinție care, în locul oricărui promisiuni electorale, se va rezuma doar la seriarele pe care le vom importa, la cele care-i plac, specificînd, eventual, și cîte episoade din Dallas se vor da în ziua alegerii lui. Puține opțiuni ar fi mai cuprinzătoare și mai concise, mai convingătoare și mai inteligibile. Cum de nu s-a gîndit la consacrarea unui „președinte pentru Dallasurile noastre”, nici unul din directorii campaniilor electorale, oameni cu evidentă cultură serialistă, îmi rămîne de mirare. Căci - e limpede! - de Sclava Isaura a alegerilor trecute mai scăpăm, dar de Dallas, niciodată! Gîndul meu e prea curat ca să nu aud, fără exces de vanitate, cum milioane de votanți, indiferent ai cui, îl susțin și-l binecuvîntează.

de Antoaneta Tănăsescu

Paradoxul lui Achile

SĂ FIE idealul retrospectiv singura rațiune de existență a acestor rînduri? A publicisticii, în genere? Mai cu seamă a celei care, asemenea revistei noastre, este încredințată tiparului cu 7 zile înainte de a ajunge la cititor? Evenimentul s-a consumat, a devenit istorie, deci, și consemnarea (sau comentarea) lui rămîne cu un mic pas în urmă. Avantajoasă distanță, vor teoretiza unii, deznădăjduitoare întîrziere, vor murmura alții și, în fond, cu toții nu au cum să nu se gîndească la splendidul paradox zenonian. Testoasa niciodată ajunsă din urmă de eroul „cel iute de picior”. În plus, la acest fatal contrast de viteză se mai adaugă încă ceva. O cronică literară privește spre cărți care rămîn în librărie și biblioteci, o cronică cinematografică sau teatrală, la fel, o cronică plastică semnalează fapte artistice pe care publicul are răgazul să le verifice de-a lungul unui larg interval de timp, numai cronică radio are datoria să vorbească despre emisiuni dintre care cele mai multe dispar, parcă, în chiar momentul transiterii lor, fonoteca neputînd fi, prin forța lucrurilor, foarte încăpătoare iar sistemul de reluări respirînd, tot în chip obiectiv, sub grila, inflexibilă, a selecției. Încercînd să rețină clipa pe loc, cronică radio vorbește despre trecut cu fața îndreptată spre viitor iar prezentul, prezentul atît de fulgerător încît tinde să devină insesizabil, devine simplu reper utopic. Nu ne rămîne, așadar, decît, în măsura în care lucrul este și posibil, să descoperim în trecut sunetul ce poate interesa timpii care se grăbesc să-l învingă, după cum recuperarea (modificarea) istoriei din perspectiva tocmai a acestor timpuri se profilează ca incitantă premiză. Răsfoiesc însemnări înșălate pe marginea unor emisiuni mai vechi sau mai noi pe care chenarul acestei rubrici nu a avut disponibilitatea să le găzduiască: interviu-confesiune cu Ileana Mălăncioiu sau Dan Laurențiu, istoria unei conferințe, din 1935, rostită de Mircea Vulcănescu la Fundația Carol, o mulțime, apoi, de rubrici muzicale, teatrale, numeroase secvențe integrate radioprogramelor informative. Ca orice ascultător, cronicarul are oricînd la îndemînă asemenea amintiri palpabile sau simple reminiscențe, un fond de date deloc imobil predispus a integra noutățile. Iar soarta acestor noutăți depinde, între altele, de soarta Radiodifuziunii așa cum va fi ea reclădită în anul și în anii ce vin. Este o chestiune care merită a fi propusă, în procedură de urgență, unei dezbateri publice la care să participe cei ce asigură fluxul de emisiuni înregistrate în studiourile din str. General Berthelot dar și la alte adrese din București și din țară, la care să participe, bineînțeles, ascultătorii, toate categoriile de ascultători. O dezbateră pentru care trebuie să se rezerve spații jurnalistice dar și spații radiofonice, de ce nu zilnic, la ore de maximă audiență. Radiodifuziunea nu poate rămîne indiferentă la felul cum se întemeiază noul său destin. Este un gest de responsabilitate și luciditate pe care îl așteptăm de mai multă vreme, un gest deloc simplu, menit, între altele, a restabili fireasca armonie ce a învăluit totdeauna flexibilă scală a timpului. Scriem azi cu amintirea intactă a trecutului și gîndul spre viitor.

TELEVIZIUNE

de Cristian Teodorescu

Un final scandalos

POVESTEA cu sprîțul și catastrofa dlui Andrei Pleșu mi s-a părut o nedreptate. Adică plăcerea noastră cea mai mare e să ne plîngem singuri de milă și să ne imaginăm că o ducem prost, în timp de lucrurile stau, de fapt, altfel? Un deficit de curiozitate îl face pe dl Pleșu să creadă că lumea exagerează în catastrofism. Și un exces de încredere în propria sa putere de observație - că nemulțumirea e la noi mai degrabă un soi de răsfaț. Ca fost ministru, dl Pleșu are dreptul să subînțeleagă un bilanț pozitiv al guvernului din care a făcut parte, dar nici chiar pînă acolo, încît să-mi spună că absența rapitei mă împinge să nu văd belșugul de grîu care așteaptă coala. Probabil că dl Pleșu e iritat de reproșurile care s-au făcut și se fac guvernării Roman. E dreptul său, iar dacă ar fi fost un ministru oarecare în locul dlui Pleșu la convorbirea cu dl Arachelian, aș fi ridicat din umeri. Din partea dlui Pleșu mă așteptam însă și la îndoeli, dintre cele exprimate deschis. Cît a fost ministru, d-sa a fost atacat josnic de multe ori, a fost calomniat grosolan și i s-au adus acuzații dintre cele mai ordinare. Cînd a răspuns și-a păstrat seninătatea și acel superior simț al umorului, mai penetrant decît girul de calomnii cu care adversarii săi au încercat să-i strice imaginea. Lucid, a afirmat de mai multe ori că nu există ministru infailibil. E ciudat că tocmai acum, redevenit persoană particulară, pare a nu mai accepta ceea ce a afirmat nu demult. Că s-au schimbat destule în

România în ultimii ani e adevărat, dar sînt destule lucruri schimbate doar cu numele - și nu dintre cele mai puțin importante. Sînt și dovezi palpabile că e tot mai greu să faci față vieții de fiecare zi. Asta nu înseamnă că înainte am dus-o bine, dimpotrivă. Dar dacă mă raportează la rău, pentru a mă consola, înseamnă să mă mulțumesc să-mi fabric cataplasme cu ajutorul cărora să-mi fac răul mai ușor de suportat. Spusele dlui Pleșu mi s-au părut astfel de cataplasme, că adică n-ar fi dracul chiar atît de negru pe cît îl vedem noi. Știu și eu, depinde de la ce distanță îl privești și cît de des ai de-a face cu el. În '90, mai pe la început, dl Pleșu era ceva mai critic la acest capitol, ca tot omul. Acum e mai critic față de simțul nostru critic, pe care îl găsește exagerat.

Miercuri seară, dl Buzdugan s-a plîns că Televiziunea n-a fost lăsată să se ocupe de campania electorală, astfel ca emisiunile consacrate alegerilor să fie ceva mai interesante. Nu știu cum ar fi arătat ele în regia TVR, însă dl Buzdugan nu s-a descurcat satisfăcător nici la citirea listei cu partidele programate. E neplăcut să faci pe ușierul: „Intră Partidul Cutare!”, dar dacă trebuie, măcar să nu stîrnești confuzii.

Nici că se putea încheiere mai critică a spectacolului candidaților pentru alegerile parlamentare decît aceea pe care ne-a oferit-o omul cu dolarii de la *Tineretul liber*. D-l Cornescu ne-a propus indirect, nici mai mult nici mai puțin, decît să ne cumpere voturile. După ce ne-a învățat

să fim practici și nu care cumva să-l votăm pe Emil Constantinescu. Ceilalți mai treacă-meargă, dar Constantinescu în nici un caz. Omul practic se cuvine să-și confecționeze o carte poștală pe care să pună ștampila votat și să o expedieze dlui Cornescu. Astfel va putea lua parte la un concurs cu premii. Se subînțelege că n-ar fi rău dacă ar vota partidul dlui Cornescu, dacă tot s-a ostenit cu cartea poștală. Măcar și pentru faptul că singurul partid care transformă alegerile într-un concurs cu premii e acela al dlui Cornescu. Procedul mi se pare scandalos. Dar cred că ideea asta are și partea ei bună, i-a risipit cu totul capitalul politic autorului ei, fost virtual candidat la președinția României.

Scriu acest articol înainte de emisiunea la care cei șase vor apărea din nou, cu toții, la televizor. Judecînd după clipurile din seara de miercuri, discuția va fi încinsă. Mult mai încinsă decît aș fi crezut la începutul campaniei. După acuzațiile de minciună și calomnie care au abundat, spre contrarierea indecișilor, cei care se vor încurca la întrebările jurnaliștilor sau se vor pierde cu firea vor avea de pierdut mai mult decît își închipuie. Oricum, după părerea mea, întîlnirea de joi nu e ultima. Vom mai fi martori la cel puțin o întîlnire de acest fel, atîta doar că patru dintre candidați vor trece în public.

Instantanee cu scriitori

Nicolae Prelipceanu

- În urmă cu câteva luni mi-ai spus că nu ai de gând să mai scrii poezie?

N.P. - S-ar putea, totuși am mai scris. Asta e ca în bancul acela cu opiniile personale. Le ai, dar nu ești de acord cu ele.

- Cum de ai ajuns funcționar la primărie?

N.P. - Asta mă întreb și eu. Probabil pentru că trebuia să ajung aici. Dacă poți ca, făcând un anumit lucru, de pildă munca de funcționar, să obții mijloace oneste de trai și să ajuți celorlalți la ceva, poți fi și poet și funcționar la primărie.

- Până de curând postul tău a fost ocupat de dl Costache Olăreanu, care a demisionat. În ce relații sînteți, acum?

N.P. - Excelente. De altfel, dl Olăreanu îmi e acum șef, fiind directorul departamentului de care atrîna și inspectoratul de cultură la care lucrez.

- Deci ai ajuns într-un post din care se promovează...

N.P. - Nu, dl Olăreanu a promovat mai întîi la pensie și după aceea a ajuns în

minister. N-a plecat direct de aici...

- Toată lumea sau, mă rog, mulți sînt sceptici în privința viitorului omului de cultură...

N.P. - Cred că e cea mai potrivită atitudine. Atît în momentul de față cît și în multe altele, care au fost și care or să mai vină.

- În ultima vreme te-ai ocupat și de analiză politică. Ai un pronostic în privința prezidențialelor?

N.P. - Să nu-i supărăm pe cei care se cred specialiști. Nu m-am ocupat de analiză politică propriu-zisă, ci de analiză etică a politicului. Am impresia că am ceva repere pe care, aplicîndu-le, am obținut anumite rezultate semnificative. Pronostic? Emil Constantinescu din primul tur!

- Chiar din primul tur?

N.P. - Dacă nu din primul, dintr-al doilea. În orice caz, Emil Constantinescu.

A consemnat
Cristian Teodorescu

Fototeca României literare

ianuarie, 1971. O parte din redacția *României literare* în curtea sediului din Ana Ipătescu 15 (azi Ambasada Libiei). De la stînga: Valentin Silvestru, Mircea Iorgulescu, Gabriel Dimisianu, S. Damian, Ioana Creangă, Leonid Dimov, Valeriu Cristea, Virgil Mazilescu, Dana Dumitriu, Virgil Vasilescu, Marcel Mihalăș, Marin Ion (șoferul redacției), Teodor Balș, Gheorghe Catană, Cristina Atanasii.

Calendar

● 5 OCTOMBRIE. S-au născut: Barbu Lăzăreanu (1881), Elena Davidescu (1901), Zaharia Stancu (1902), Ernest Verzea (1917), George Cuibuș (1923), Vera Malev (1926), Ion Rahoveanu (1928), Ion Dodu Bălan (1929), Ioanid Romanescu (1937), Nicolae Tudor (1941), Al. Călinescu (1945), Doina Uricariu (1950). Au murit: Dinicu Golescu (1830), Gherghinescu Vania (1971).

● 6 OCTOMBRIE. S-au născut: Alexandru Cazaban (1872), Barbu Marian (1876), Petre Tușea (1902), Teodor Scarlat (1907), Dimitrie Danciu (1912), Constantin Velichi (1912), Ion Coteanu (1920), Paul Ioachim (1930), Magyari Lajos (1942), Constantin Coroiu (1943). A murit Dumitru Olariu (1942).

● 7 OCTOMBRIE. S-au născut: Eusebiu Camilar (1910), Al. Jebeleanu (1923), Livius Ciocărlie (1935), Simona-Grazia Dima (1958).

● 8 OCTOMBRIE. S-au născut: D.D. Pătrășcanu (1872), Ștefan Nenițescu (1897), Alexandru Andrițoiu (1929), Constantin Abăluță (1938), Costin Tuchilă (1954). Au murit: Orest Masichievici (1980), Paul Daniel (1983).

● 9 OCTOMBRIE. S-au născut: Mihail I. Dragomirescu (1914), Dumitru Isac (1914), Iosif Morușan (1917), Emil Mană (1922), Valentin Degliu (1927). A murit Lascăr Sebastian (1976).

● 10 OCTOMBRIE. A apărut primul număr al revistei „România literară” (1968). S-au născut: Constantin Soare (1903),

Ioana Petrescu (1906), Constantin Nisipeanu (1907), A. Ebion-Boiangiu (1910), Nicolae Crișan (1923), Vasile Andronache (1936), Mariana Costescu (1942), Radu Nițu (1943), Nicolae Dan Fruntelată (1946). Au murit: Ernest Stere (1979), Dana Dumitriu (1987).

● 11 OCTOMBRIE. S-au născut: Șt. O. Iosif (1875), Marcel Romanescu (1897), Ecaterina Săndulescu (1904), Alex. Sahia (1908), Leonida Secrețeanu (1914), Toma Roman (1949). A murit Tudor Pamfile (1921).

● 12 OCTOMBRIE. S-au născut: Constanța Hodoș (1860), Alexandru Zab (1934), George Coandă (1937), Aurelian Munteanu (1946). A murit Agatha Grigorescu-Bacovia (1981).

În librării

● Gabriel Andreescu - SPRE O FILOZOFIE A DIZIDENTEI. „Textele din acest volum - se menționează pe coperta a patra - au constituit subiectul unei acțiuni penale, fiind calificate drept act de trădare, conform articolului 157 din Codul Penal”. (Editura Litera, București, 198 p., 160 lei).

● Nicolae Țone - CRED ÎN TINE CA ÎN DUMNEZEU. Poeme. (Editura Vinea, București, 144p., 150 lei).

● Mihai Ispirescu - TRATAT ASUPRA VITEILOR LA POARTA NOUĂ. LUMEA, ÎNTR-O LUNI. Povestiri. (Editura Elit-Comentator, Ploiești, 84 + 112 p., 200 lei).

● Dan Stanca - VÎNTUL SAU ȚIPĂTUL ALTUIA. Roman. (Editura Militară, București, 264 p., 250 lei).

● Gavril Ciuban - CULTIVATORUL DE PIETRE ȘI TANDRA DIHANIE. Versuri. (Editura Dacia, Cluj, 84p., 140 lei).

● Gottfried August Bürger - NĂSTRUȘNICELE CALĂTORII PE APĂ ȘI USCAT, CAMPANILE ȘI HAZLIILE PERIPEȚII ALE BARONULUI VON MÜNCHHAUSEN, AȘA PRECUM EL ÎNSUȘI OBIȘNUIA SĂ LE POVESTEAȘĂ PRIETENILOR SĂI, LA O STICLĂ DE VIN. Ediție bilingvă. Textul german reia ediția Dieterich din 1788. Versiunea românească de Artur Larion. Grafica, „tradusă integral după personaje imaginare”, de Emilian Nicula. (Editura Pronto, Brașov, 80 pag., 199 lei).

În expoziții

● PICTURĂ DIN INDONESIA (Teatrul Național, et. 3/4) Remarcabile sînt profesionalismul și mobilitatea cu care Oficiul Național de Expoziții a reușit, în ultimii doi ani, să pună în valoare disponibilitățile artelor plastice românești și să deschidă acestora căi de comunicare cu fenomenele similare din spațiul european și extraeuropean. Expoziția de pictură indoneziană este unul dintre momentele acestui dialog necesar și fertil în condițiile unei vieți artistice care își redobîndește, încetul cu încetul, ritmurile unei respirații normale.

I.B.SAID expune lucrări de pictură (ulei pe pînză) în care conciliază o lume de imagini accentuat orientale cu o viziune plastică europeană. De la elementul sociologic, notația pitorească și culoarea locală și pînă la valoarea plastică pură, I.B.Said oferă întregul diapazon al unei experiențe vizuale complexe și profunde. Senzorialitatea imaginii este augmentată și prin tehnică; pasta groasă, întinsă cu lama cuțitului, creează suprafețe vibrante, cu o puternică materialitate.

ÇAK KANDAR, cel de-al doilea expozant, propune o tehnică pe cît de interesantă, pe atît de insolită pentru privitorul european și, implicit, român: *pictura cu pene de pasăre*. Tonurile cromatice naturale, de o înfinită subtilitate, diafanitatea materialului și capacitatea lui de absorbție și reflecție a luminii, dau picturii notei unei surprinzătoare expresivități. Convenția, artificialul, sînt aproape inexistente, iar artistul își afirmă prezența cu o desăvîrșită discreție. Lucrările par simpla consecință a forței generatoare a materialului, fără nici o intervenție din afară. Iluzionismul și veracitatea imaginii nu degenerază în mimetism facil, ci se înscruie, prin notația detaliului și rigoarea formei, mai degrabă în cîmpul unei viziuni hiperrealiste. Indiferent de pretextul iconografic, lucrările sînt fundamentale *portrete* care respiră volumetric aproape tridimensional în spațiul unei compoziții în care dozajul extrem-oriental *plin-vid* funcționează în mod natural.

Pavel Șușară

Spre ce evoluează poezia americană?

UNA din temele predilecte ale poeziei americane de la începutul anilor '50 poate fi considerată cea a explorării body language -ului. Trei mari curente descinzând din Proiectivism (Black Mountain, Beat și New York Poetry) acordă un interes deosebit carnalității, privită din perspectivă anatomică (corpul uman - obiect estetic), mistică (integrarea cu „Unicul”) sau erotic/sexuală: poezii Black Mountain erau implicați într-o poezie a singelui, respirației și mușchilor; reprezentanții curentului Beat investigau domeniul ale experienței umane (ce nu fuseseră încă atinse, pînă la ei) ca sexualitatea, drogurile, psihedelismul; în sfîrșit, poezii grupate în școala de la New York dezvoltau, sub influența picturii dadaismului, cubismului și Action Painting-ului și a Living Theatre-ului, o percepție poetică a carnalității ce tindea, prin descompunere, fracturare și colaj imagistic, să legitimizeze o perspectivă illogică asupra experienței umane.

Odată cu explozia mișcării feministe a anilor '70, poezia americană instaurează supremația sexului asupra celorlalte organe, văzul (esențial în descrierea carnalității din perspec-

tivă proiectivistă) trecînd pe planul secund. Eliberată de orice fel de complexe, dezinhibată pînă la a se confunda cu realitatea (Erica Jong, citîndu-l pe Norman O. Brown, numea de altfel poezia „actul creator, actul sexual arhetipal”), poezia americană găsește în sexualitate finalitatea supremă a body language-ului. Autori născuți în jurul lui 1950, ca Elaine Equi, Eileen Myles, Maxine Chernoff, Rochelle Kraut devin emblematici pentru acest mod de a concepe poezia.

Deși concentrată asupra sexului, noua generație de poeți americani (din opera căreia am extras cîteva fragmente) este astăzi mai mult ca oricînd influențată de arta vizuală: în marile orașe (dar nu numai!), au loc zilnic spectacole poetice imbinînd sunetul, versul scris, muzica și imaginile video. Dintr-o asemenea perspectivă, ce stabilește un firesc echilibru între experiențele unor școli atît de diferite, există toate șansele ca body language-ul, ca temă fundamentală a poeziei americane, să se transforme cît de curînd într-un video body language.

Ion Manolescu

MAXINE CHERNOFF

Sîni

Dacă aș fi franțuzoaică, aș scrie despre sîni, tratamente structurale aplicate sînilor, sîni deconstructiviști, sîni Gertrudei Stein din Pere Lachaise, de sub marmura impozantă. Sîni din filme de serie neagră, avînd mărimea măslinelor, sîni lui Edith Piaf umbriți de cîntec, sîni planturoși în piața de păsări, duminică. Sîni din Tanguy, îndulcind peisajul, politica sfîrcurilor (sîntem toți egali). Un prieten își aduce aminte de cînd suga cu fratele lui geamăn, ca prin ceață, o umbră amenințătoare. Dar la stal puțin, sîntem în America, unde sîni s-au purtat obraznici pînă prin 1968. Am văzut odată un musical al lui Busby Berkeley, cu femei goale sub apă, care așteptau la o teighea ca un tip gen David Bowie să le trateze cu înghețată. Scena pare foarte sexuală, dar are un aer periat platonice. Beckett le spune ugere și asta mă duce cu gîndul la cartofi, dar cine numește sîni cartofi? Dansatoarele de la Balpo își dau jos corsetele cînd exersează la bară. Al crede că sînt atente la mișcările încete și moi, dar probabil că se gîndesc la pîine, cîină și la spectacolul Igor Zlotik (Phil Donahue

al lor) Uite și o poză de-a mea, îmbrăcîndu-mă, în timp ce Paul mă surprinde și eu încerc să-mi ascund sîni, și alta de anul ăsta, pe un stabilopod, cu sîni reflectîndu-mi-se în ochelarii de soare argintii. Dau vina pe vară că florile năpădesc grădinile și sîni se ȳesc la stele. Pisicile au cîte opt și Colette descria cum o pisică își hrănea micușii, în timp ce era hrănită de mama ei. Numai să-ți închipui totul la scară umană. Și mai e și povestea aia rusească despre femeia... dar așteaptă, au stins lumina și Humphrey Bogart stă cu ochii ȳinta la sîni lui Lauren Bacall, ca și cum s-ar aștepta să-i vorbească. (1985)

TERENCE WINCH

Sună soneria la mine și la Chagall

Dacă ești într-o relație de vis cu o persoană și cînd faceți dragoste e nemaipomenit și lucrurile dintre voi sînt îngrozitor de intime și minunate, încît n-ai putea să le mai faci cu nimeni vreodată atît de bine, încît gemi de plăcere în pat și nu-ți vine să crezi că se întîmplă cu adevărat și nici nu-ți mai pasă să te închipui cu altcineva sau în altă stare decît cea în care ești,

înseamnă că ai dat într-adevăr de bucluc și noroc să ai. N-o să dureze și cînd o să se rupă filmul n-o să-ți mai găsești locul și o să-ți tocești pantofii.

Dacă, pe de altă parte, ești cu o persoană și faceți dragoste la intervale regulate și într-un mod decent, totul e firesc și plăcut, dar nu te-ai gîndi nici o clipă la asta în timp ce te masturbezi - ceea ce nu înseamnă deloc că nu are importanță - atunci șansele ca relația asta să dureze la nesfîrșit, ca voi doi să imbatrăniți împreună, sînt foarte mari. Totuși deseori asta nu e tot. Sau este de ajuns, cînd ce ne dorim, din fericire sau nu, se află mai sus decît ce ne este suficient.

(1987)

Traduceri de
Cosana Nicolae

ROCHELLE KRAUT

Fardul meu

pe obraji port
spuma a două beri

pentru ochi folosesc
cearcănele întunecate ale nopților
nedormite
care mă-avantajează grozav

ca ruj
îmi port doar buzele

(1987)

CHRISTY SHEFFIELD SANFORD

Povestea citricelor (versuri secționale)

PORTOCAL (Jamaica) Un nor de esteri se împrăștie în clipa în care Elena desface o portocală. Ia amîndouă jumătățile și le freacă de mîini, de picioare în cercuri ritmice. Își curăță podeaua restaurantului după ora închiderii. Soțul ei Eddie a cumpărat portocalele de la vînzătoarea din piață, care e amanta lui. Un copil plînge în planul din fund al scenei.

LĂMÎI (Atlantic City) La TV starul de cinema Susan Sarandon taie o lămîie și își freacă miezul fructului de sîni goi și de brațe. Stă la o chiuveță în dreptul unui geam. Burt Lancaster privește de vizavi. Acum Eddie rinjește în timp ce eu scot o bucată de lămîie din frigider și mi-o frec de pîntecul în care port copilul.

GRAPEFRUIT (Miami) A m a n t a roșcată a lui Eddie pregătește antreurile, și în timp ce ea descrie cercuri cu o tavă pe teigheaua de la bucătărie el o strînge de fundul mulat în catifea neagră. „Are curul ca un grapefruit copt”, îi spune fiului său de 7 ani. Rachel zîmbește, dar brusc o înfioară tentația de a-l pocni pe Eddie peste față. Apoi el

pune mîna pe bongo-uri, îi dedică o improvizație de jazz și sexul ei începe să vibreze.

CHITRE (New Orleans) Pe verandă eu și Eddie ne verificăm biletele de avion pentru Guadalajara. Lîngă tufele de bougainvillea mov sorbim Lime Rickets la lumina stelelor. Privind stăruitor la coaja de chitră din pahar, Eddie îmi povestește cum după ce-și termina orele la școală obișnuia să lîngă chitre, presărate cu zahăr. Tresare cînd îi spun: „Ce facem noi e foarte periculos”.

MANDARINE (Guadalajara) Eddie mă așează cu picioarele pe pantofii lui și mă prinde într-un dans -așa cum făcea tata cînd aveam 8 ani. Tăticu' m-a învățat foxtrot pe cîntecul lui Bob Eberle „Inima mea aparține Mandarinilor”. L-am apucat de talie; el m-a ȳinut de umeri chiar dedesubtul cîrlionților. „Eddie”, îi spun, privind la pomeții osoși pe care îi ador, „te-ar deranja dacă mi-aș schimba numele în Mandarină?”

(1987)

Traduceri de
Ion Manolescu

Body language

ÎN tabloul binecunoscut, *Nud coborînd scara*, Marcel Duchamp oferea iluzia simultaneității mișcărilor cu momentul privitorului. Trupul își pierdea pe fiecare treaptă cîte una din înfățișările sale, altfel identice, iar imaginea era obținută din succesiunea unor decupaje stroboscopice. Spațiul-timp se desființa prin ieșirea din continuitate și aparenta încremenire.

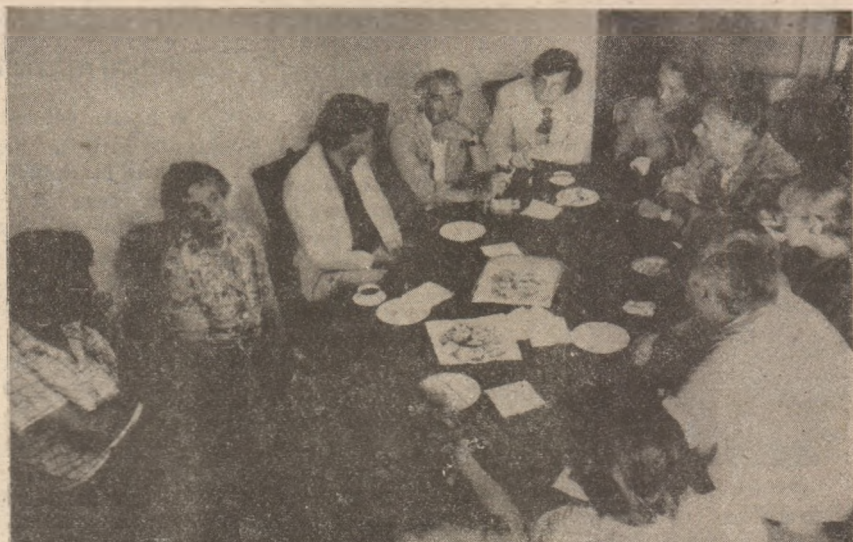
La fel cum corpul își exfolia formele, lepădîndu-se treptat de umbre, el se descompune și ca limbaj. Poemele de față își asumă, la rîndul lor, provocarea instantaneelor. „Obiectivul” care privește stabilizează astfel referențialul și îl aranjează potrivit unui punct de vedere care să-i pună în evidență nuanțe de o clipă. O construcție dezmembrată de cuvinte, prezența fizică este aici forța motrice a experienței imaginative. Iar energia corpului devine adevărata semnificație a unei lumi compuse din carne vie.

Cosana Nicolae

Danuta BIENKOWSKA

Fotografii de probă

Danuta Bienkowska (a doua din stînga) în redacția *României literare*

• DANUTA BIENKOWSKA, asemenea multor alți compatrioți ai săi, a venit în România în 1939, alungată din patrie de invazia hitleristă. La București a urmat medicina, iar după absolvirea studiilor a lucrat ca medic într-un sat din zona Bazăului. După război s-a înapoiat acasă, găsindu-și țara în ruine și familia risipită. Atunci, în primii ani postbelici, a decis să se consacre literaturii și a făcut-o cu talent și vrednicie, publicând numeroase romane, volume de nuvele și povestiri, câteva dedicate copiilor. Curînd a adăugat acestei activități pe aceea de traducătoare a literaturii române, foarte puțin cunoscută în Polonia. S-a petrecut un fenomen rar întâlnit în general în lumea literelor și anume acela ca un singur om să-și asume imensa și splendidă răspundere de a selecta, traduce, prefața - deci „de a introduce” literatura unei alte țări în circuitul spiritual al culturii proprii. Era mai mult decît o datorie de recunoștință față de țara și oamenii care o adoptaseră în anii de restriște. Era o nouă vocație pe care și-a descoperit-o și căreia i-a rămas fidelă pînă la urmă.

Au apărut astfel în traducere polonă capodopere ale literaturii române clasice și numeroase scrieri contemporane. În patrimoniul culturii poloneze au intrat pentru prima oară traduse din original și în „un veșmînt care le păstra intacte calitățile distincte: Ion Creangă - *Amintiri din copilărie*, Geo Bogza - *Țara de piatră*, Liviu Rebreanu - *Ion*, G. Călinescu - *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru*, Matei Caragiale - *Crăii de Curtea Veche*, precum și numeroase proze contemporane, ca de pildă *Vestibulul* lui Al. Ivasiuc sau *Galeria cu viță sălbatică* a lui C. Toiu etc. etc. În 1983 a întocmit și îngrijit o culegere de poezii și poeme eminesciene, însoțind-o în conformitate cu specificul respectivei serii editoriale poloneze de o introducere privitoare la operă și o postfață cu caracter biografic. Din inițiativa și datorită stăruințelor sale apare în 1989 la prestigioasa editură P.I.W. o *Antologie a Poeziei Române* (circa 700 pagini). Selecția și aranjamentul primei părți, precum și ampla introducere și prezentările parțiale îi aparțin. Volumul I al *Istoriei Literaturilor Europene*, apărut la Varșovia în 1977 la editura PWN, cuprînd un vast eseu consacrat civilizației, culturii și literaturii române datorat tot Danutei Bienkowska.

Doar o investigație bibliografică amănunțită și exactă, care să aibă în vedere nu numai volumele apărute de-a lungul a peste patru decenii de activitate, ci și lucrările izolate, aparițiile sporadice, cele consacrate presei, teatrului, radioului, televiziunii, ar putea contura dimensiunile reale ale acestei activități pline de har și întrerupte acum definitiv.

Danuta Bienkowska a iubit România. A iubit-o ca pe o a doua patrie. I-a cutreierat munții și litoralul, i-a vizitat mănăstirile, țigările și orașele. I-a îndrăgit folclorul, datinile, sărbătorile. A părăsit-o întotdeauna cu regret și a făcut mereu proiecte să revină. Din nefericire, de acum înainte nu va mai putea să o facă.

Apreciindu-i în mod deosebit activitatea și „contribuția esențială la promovarea și cunoașterea valorilor literaturii românești dincolo de hotarele țării”, Uniunea Scriitorilor i-a acordat în anul 1983 Premiul Special.

ÎNAINTE de a intra la atelierul fotografic, Zmurlo se uită cu atenție la fotografiile expuse în vitrină ca să se asigure că a nimerit unde trebuia. Da, aici era: fotografia unui scriitor binecunoscut, a părintelui canonic, portretele a două actrițe, tinere debutante, și plasată cît mai la vedere poza unei tinere perechi îmbrăcată ca ginere și mireasă.

Împinse ușa tare, clopoțelul sună melodios, îl izbi un miros de praf și de aer stătut. În magazinul scund de puteai atinge tavanul cu mîna, nu era nimeni. Atelierul se afla în fundul localului micuț, îndărătul unei draperii de pluș vișiniu, operațiunile tehnice erau executate la mezaninul spre care ducea o scară metalică, răsucită. Lîngă peretele plin de fotografii se afla o canapeluță în stil Louis XVI, tapisată cu mătase decolorată. Într-un colț al odăii puseseră o etajeră din bambus, relicvă de pe vremea cînd domni tineri se fotografiau sprijinindu-și coatele de asemenea recuzită și privind melancolic în zare.

De după draperie se ivi o bătrînică gîrbovită, cărunță, cu ochelari, care îl întrebă fără să-i zîmbească:

- Ce doriți?

- Să văd fotografiile de probă...

Bătrîna netezi chitanța boțită, controlă numărul de pe ea în registrul învelit cu hîrtie lucioasă.

- Domnișoară Ania, strigă spre mezanin, sînt gata fotografiile de la comuniune?

- Le aduc numaidecît, răspunse un glas tîrnă.

Iar Zmurlo întoarse ochii spre scară.

O față subțire, cam palidă, îmbrăcată cu o rochie închisă la culoare, coborî iute și intră în magazin ținînd în mînă fotografiile de curînd dezvoltate și încă umede. Zărindu-l pe Zmurlo rămase încrîmîșată, vru să spună ceva, dar strînse din buze, coborî privirile și întinse fotografiile șefei care, la rîndul ei le oferi clientului.

- Vă uitați la ele și vă alegeți. Poate să vă sfătuiască și domnișoara Ania, eu sînt ocupată.

Dispăru îndărătul draperiei de pluș. Zmurlo ținea în mînă fotografiile răsfrînte ca pe un evantai dar nu se uita la ele. Nu știa cum să se comporte.

- Au ieșit foarte bine, spuse domnișoara Ania, fetița este foarte fotogenică.

- Da, răspunse cu ochii la poza fetiței îngemănate în fața crucifixului. Nu mă așteptam să te întîlnesc aici.

- Și cu un asemenea prilej!

- Ce-ai făcut în tot acest răstimp?

- Am lucrat. Mai întîi la Wrocław, apoi aici, la Łódź.

- Arăți grozav. Mai bine chiar decît atunci cînd ne-am cunoscut. Cîți ani să fi trecut?

- Nouă.

- Urma să-ți dai bacalaureatul... N-ai dat la Facultate?

- Ba da, dar am picat.

- Și mama?

- A murit.

Oftă, pasămite cu compătimire, stînjinit și supărat pe el însuși că s-a

lansat în această convorbire dezagreabilă.

- Soția ta a fost aici cu fetița?

- Da. De ce mă întrebi? Nu ți-a plăcut?

- A, ba nu, de ce să nu-mi placă! Răspunse ridicînd din umeri. Ți se potrivește. Numai bună pentru tine.

- Ce vrei să spui? se indignă, luînd o atitudine de autoapărare. Și-i păru rău numaidecît. De ce s-o stîrnească?

- E frumoasă, îngrijită, elegantă, răspunse zîmbindu-i la fel ca odinioară, ușor amar, ușor copilăros, cu un soi de excesivă cunoaștere a vieții și cu o blîndețe iritantă. Nu-i plăcea tonul fetei, i se părea ironic și disprețuitor.

- E poate puțin prea plină, rosti, dar e din cauza nașterilor. Avem doi copii.

Se aplecă, la fel de zîmbitoare. I se părea foarte tîrnă și foarte proaspătă, semăna cu o călugăriță în îmbrăcămintea aceea de lucru, în rochia închisă la culoare. Timpul fusese cu el mai puțin îngăduitor: chelie, burtă, se îngrășase... Aruncă o privire spre oglindă și își îndreptă spinarea fără să vrea.

- Probabil că te miri că am trimis copilul la sfînta comuniune?

Buzele îi tremurau. De ce nu se farda? Erau atît de goale fără ruj, parcă pretindeau un sărut. Depuse fotografiile pe teigheaua care îl despărțea de fată și repetă:

- Te miri?

- Vezi tu... mi-am reproșat de atîtea ori că am fost o proastă cînd m-am încapătînat cerîndu-ți o căsătorie religioasă, că ar fi fost de ajuns una civilă...

Brusc îi răsări înaintea ochilor acea localitate micuță de munte acoperită de zăpadă. Cu o ascuțime care însoțește doar clipe excepționale ale vieții, își aminti atmosfera acelor zile petrecute cu Anna, a cărei dispoziție inegală îl exaspera. Aparent blînd și echilibrată, se mînia din orice și-i făcea în ciudă lui, încrîncenată împotriva ei înseși. Se sărutau cu patimă, fiecare îmbrățișare avea vehemența celei din urmă, dar atunci cînd o cuprîndea în brațe pe canapea, se smulgea cu obrazul învăpăiat și, cu o privire năucă, fugea la ea în odaie unde se încuia cu cheia. Izbea cu fruntea în ușă, rostea vorbe fără gir, o ruga, o implora, deși în străfundul ființei sale era aproape bucuros că e așa, că are niște principii. A doua zi iar se duceau împreună la schi. Îi amețea aerul înghețat, îi buimăcea vîntul cînd coborau din vîrf pe pîrtie, iar sărutările în umbra albastră a pinilor miroaseau ca lîna udă a mînușilor scoase în grabă. Cînd se înapoiau în amurg spre pensiunea în care locuiau, se opreau să privească fulgii mari de nea învîrtejindu-se în lumina felinarelor. Făureau planuri de viitor, pîrîndu-li-se că pot obține totul. Cînd Anna plecase lăsîndu-i un bilet explicativ, suferise aproape fizic. Despărțirea i se părea contrară firi.

- Știi bine că trebuia să țin seama de mama... Pentru dînsa căsătoria civilă n-avea nici o importanță. Ar fi zis că trăim în concubinaj.

- Da, sigur, spuse, dorind să încheie cu acest subiect. Se simțea vinovat că

acea iubire hibernală se încheiasse atît de prosteste! Fleacuri! Nu trebuia să-și complice existența. Nu-i pretindea vieții prea multe, dar ceea ce obținuse ținea strîns în mîini și nu voia să-i scape. Arareori, la un păhăruț de votcă sau într-o zi de mai ca aceea de azi, i se năzărea că, de fapt, o cam scrîntise și că existența lui pe această lume era cam fără noimă.

- După moartea mamei, le-am privit pe toate în alt fel. Îmi ziceam că poate am ratat ceva ce nu mai poate fi recuperat.

- Nu te-ai măritat? Iartă-mă, am formulat greșit întrebarea.

- Multă vreme mă gîndeam mereu la tine. Îmi spuneam că, în felul tău, aveai poate dreptate... Azi nu mai acord atît importanță acestor lucruri.

- Vremurile s-au schimbat. Pe atunci o cununie religioasă îmi putea strica toată cariera.

- Deci despre asta a fost vorba? Nu de convingerea ta intimă?

- Bineînțeles și despre convingere.

- Fetița însă o trimiți la orele de religie.

- Din cauza soției...

- Cu care te-ai cununat religios...

- După aceea, cînd a trebuit să botezăm fetița.

- Deci, toate festivitățile au avut loc odată!

- Lasă bancurile!

- Alege pozele. Șefei nu-i place să stau prea mult de vorbă cu clienții.

Privi chipul fetiței cu cununa din flori de mirt pe cap și i se păru străin. Îl preocupa doar Anna. Dacă nu va păstra cu ea o legătură, își spuse, dacă n-are s-o mai vadă, se va rețeza pe veci tot ce-l mai lega de propria-i tinerețe. Privi la gura aceea pe care o sărutase de atîtea ori, la sîinii tari de sub rochia închisă la culoare și avu dintr-o dată convingerea că numai cu femeia asta i-ar putea fi dat să încerce pe deplin ceea ce cu celelalte se dovedise a nu prea merita efortul.

- Hai să ne întîlnim în seara asta!

- La ce bun?

- Să mai stăm de vorbă.

- Am vorbit destul.

Pe deasupra mesei care îi despărțea, îi strînse mîinile mici, uzate, cu unghiile tăiate scurt. Îl cuprînsese o emoție atît de puternică încît nu era în stare să o exprime în cuvinte. Ar fi vrut s-o strîngă în brațe, s-o sărute, astfel ar fi fost mai explicit decît prin vorbe. Dacă în ea se păstrase neștirbită tinerețea, poate c-ar fi izbutit și el să-și redobîndească minunatul simțămînt de odinioară, acea stare de pe cînd schiau împreună în munți?

- Domnișoară Ania, se auzi vocea bătrînei de după draperie, domnul și-a ales fotografiile.

- Da, răspunse, eliberîndu-și mîinile din strînsoare. Cred că astea sînt cele mai reușite.

Făcu un pas îndărăt și urcă scara întortocheată, ținînd în mînă șase fotografii de probă, înfățișînd o fetiță, îmbrăcată cu o rochie lungă, albă și cu o coroană din flori de mirt pe cap.

Prezentare și traducere de
Olga Zaicik

MERIDIANE

Reușite românești în Germania

● Carmen Francesca Banciu (în imagine), stabilită din 1990 la Berlin, a publicat recent la Rotbuch Verlag volumul de 14 povestiri *Fenster in Flammen* (Ferestre în flăcări), avînd ca temă sărăcia, promiscuitatea și lipsa de perspectivă a vieții în epoca Ceaușescu. Cartea se bucură de o bună apreciere din partea criticii, iar autoarea a participat la numeroase lecturi cu public la Köln, Frankfurt și Berlin - semn al unui indiscutabil interes al cititorilor.

● „Violeta Dinescu poate fi cu siguranță considerată drept una dintre cele mai talentate compozitoare din Europa”, scrie presa de specialitate despre fosta

profesoară de la Liceul de muzică din București, care trăiește din 1982 în Germania și e deținătoarea a 40 de premii și distincții internaționale. Din 1990, ea este docentă a Facultății de muzică bisericească din Bayreuth, unde predă mai multe cursuri. În afara numeroaselor compoziții vocale și de muzică de cameră, Violeta Dinescu (în imagine) a compus opera *Foamea și setea* după piesa lui Eugen Ionescu, iar anul acesta a avut loc la Opera din

Stuttgart, cu deosebit succes, premiera mondială a operei *Eréndira*, după romanul lui Garcia Márquez.

„O istorie a esteticii muzicii”

● Acesta este titlul recentei cărți (publicată la editura Macmillan U. K.) în care Enrico Fubini urmărește încercările muzicienilor, ale filosofilor și ale altor oameni de cultură - de-a lungul a două mii de ani - de a descoperi esența, natura și semnificația muzicii. Fubini își asumă doar modestul rol de simplu povestitor, evitînd interpretările sau comentariul critic, dar excursul său este convingător prin însăși forța informațiilor. Începînd cu sincretismul specific gîndirii grecești, continuînd cu separarea celor două concepte (muzica - fenomen orfic supranatural și muzica - formă de etos), apoi cu implicațiile contextului teologiei creștine, supremația între arte acordată de estetica romantică, reacția la romantism, neoidealismul italian, marxismul socio-estetic și postserialismul, Fubini conturează o impresionantă perspectivă istorică. Auto-
rul nu omite însă nici alternativa anistorică, a muzicii ca semnificație nediscursivă.

„Obişnuința de a iubi”

● Noul volum de nuvele de Doris Lessing (în imagine), apărut în

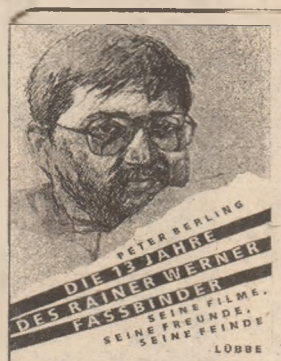

traducere la Albin Michel, cu titlul de mai sus, ar putea fi un rechizitoriu împotriva orbirilor noastre vultare, a obişnuințelor și conformismelor comode, dar umorul, deriziunea și tandrețea prozatoarei, complicitatea sa cu personajele îndulcesc lumina crudă proiectată asupra condiției femeii, în special.

Rainer Werner Fassbinder

● Cunoscutul regizor german a decedat în urmă cu zece ani, la 10 iunie 1982, marcat la sfîrșitul vieții de excesele sale. Cel mai productiv regizor german de film al anilor '70 a contribuit la istoria cinematografului, dar omul și artistul pot fi înțeleși doar în contextul mediului său ambiant imediat, prin rolul pe care l-a jucat în conștiința unor persoane dragi care au depins de el, în climatul care a marcat sfîrșitul perioadei postbelice, și odată cu aceasta în schimbările radicale din R.F. Germania. Iată cîteva elemente care sînt puse în evidență de volumul *Cei treisprezece ani ai lui Rainer Werner Fassbinder*, publicat de editura Gustav Lûbbe

din Bergisch Gladbach, sub semnătura lui Peter

Berling. Acesta din urmă este un cunoscut producător, autor și actor german care a jucat în peste șaptezeci de filme (ex. „Aguirre - Der Zorn Gottes”, „Fitzcaraldo”, „The Name of the Rose” etc.). În imagine: coperta noii biografii.

Rol principal

● Binecunoscuta vedetă Meryl Streep a făcut o scurtă vizită în Danemarca, țară de care o leagă o mai veche afecțiune din timpul cînd a jucat în ecranizarea făcută după romanul despre Africa al scriitoarei Karen

Blixen. Recent, regizorul danez Bille August i-a oferit rolul principal din noul său film, unde Meryl Streep o va avea ca parteneră pe actrița suedeză Pernilla, soția regizorului.

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Livres de France

ÎN NUMĂRUL din această lună găsim, în primele pagini, clasamentul succesorilor de librărie ale verii. Astfel,

pe primul loc, la romane, se află un „polițist” - *Nu vom mai merge în pădure* de „regina suspansului”, Mary Higgins Clark, urmat de J.M. Le Clézio cu *Steaua rătăcitoare* (ce se menține de cîteva luni în top) și de *Bătrînul* care citea romane de dragoste al portughezului Luis Sepúlveda. Apropo de romane, cea mai citită specie literară la ora actuală în lume: pentru sezonul de toamnă 1992, numărul de titluri anunțate în Franța a scăzut de la 382 în perioada septembrie-noiembrie 1990 la (numai!) 331. Cititorii vor avea de ales între 190 de romane franțuzești (din care 37 debuturi) și 141 de traduceri. Odată cu întoarcerea din vacanță se va pune în mișcare și mecanismul de distribuit premii literare, cu rol important în vînzarea cărților. Dintre eseuri și documente, cea mai citită a fost cartea

fostului ministru al francofoniei, Alain Decaux, *Covorul roșu*, descoperite din interior a puterii, iar din populara colecție „Livre de poche”, publicul estival a preferat *Pendulul lui Foucault* de Umberto Eco și *Tăcerea mieilor* de Thomas Harris (se știe că filmele de succes aduc cu ele cititori. De altfel, pe locul 10 la „Livre de poche” se află și *Basic Instinct* de Richard Osborne). Revista publică numeroase informații despre librării și biblioteci, dar și despre tradițiile tîrguri de carte ale toamnei: cel internațional de la Frankfurt (30 septembrie- 5 octombrie), apoi manifestările complexe din Franța, organizate de Ministerul Educației și Culturii sub genericul „Le feu de lire” (17-18 octombrie) și axate anul acesta de trei teme: „Europa”, „Regiunile” și „Tinerii și lectura” (aceasta din urmă va fi și una din temele Conferinței europene a miniștrilor culturii ce se va ține în octombrie la Paris). Între 12 și 17 noiembrie și la Montreal se va organiza un mare Salon internațional al cărții, prilej de tranzații între editori din toată lumea.

Cea mai groasă secțiune a revistei e, ca de obicei, catalogul aparițiilor lunii, ce cuprinde aproximativ 2100 de cărți din toate domeniile. Pur și simplu, ametești. (A.B.)

Le Monde diplomatique

OGLINDĂ a agitatei toamne europene, numărul pe septembrie al revistei *Le Monde diplomatique* comentează evenimente din Egipt pînă în Vietnam, din Irak pînă în Pakistan. M-aș opri la un eveniment important: referendumul din Franța de la 20 septembrie pentru tratatul de la Maastricht. Pe această temă, Bernard Cassen semnează *Un vrai débat de fond loin des écrans médiatiques*, alături de studiul lui Claude Julien, un comentariu al mizelor referendumului (*L'Europe et les autres*). Condițiile socio-economice ale Europei de Vest - scăderea dolarului, reacția Bundesbankului - sînt înfățișate

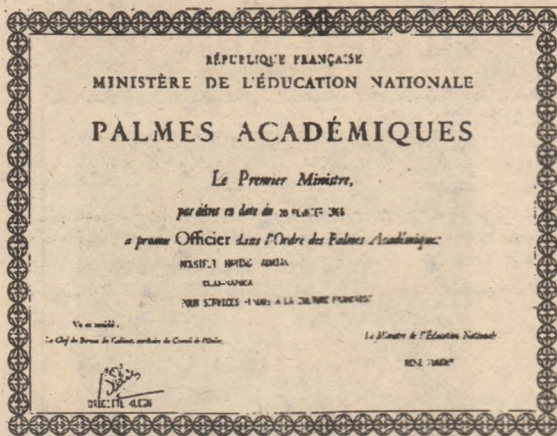
succint, lucid și obiectiv, autorul prevăzînd totodată și alte focare de criză.

Evident, într-o asemenea conjunctură nu pot fi trecute cu vederea stările conflictuale din fosta Iugoslavie, hotărîrile luate și cele care vor urma. „Dacă drumul spre Maastricht trebuie să treacă prin Sarajevo, el va trece și prin Somalia și zona sahariană lovită de foamă, prin Maghrebul pasiunilor fundamentaliste”, prin „toate perfidiile lumii bogate” și „moderne” în care sînt batjocorite dreptul și demnitatea, democrația”, scrie Claude Julien. Desigur că autorul nu este de acord cu soluțiile miracol precum cea propusă de primul-ministru francez dl. Bérégovoy, cea a „conștiinței universale care trebuie să se revolte” și într-o anumită măsură nici cu poziția președintelui Bush. Cert este că lipsește o soluție politică clară, care ar

reduce la tăcere conflictele sîngeroase din diferite zone, lăsînd măcar să pătrundă ajutoarele umanitare spre populația victimizată. Înălăturîndu-se amenințarea comunistă care le înăbușea, tinerele democrații sînt

confruntate, în marea lor majoritate cu două mari pericole, oarecum previzibile: gravele dificultăți economice și pasiunile naționaliste. A alina durerea fără a înlătura cauza răului este o „inovație” fără reale temeuri umanitare. În tabloul îngrijorător actual ar putea să se nască o speranță, consideră Julien, și anume ramificarea iar apoi aplicarea tratatului. „Totul se va schimba în bine, Europa unificată va acționa într-un mod determinant asupra destinului popoarelor vecine, atît de greu încercate acum”. „Comunitatea nu se poate izola nici de ansamblul european, nici de restul lumii, drumul trece prin toate zonele în care „dezechilibre” grave amenință planeta”. Claude Julien își încheie expunerea-studiu cu întrebările: „O asemenea încercare va fi prea grea pentru toți care vor să facă din Europa altceva decît un tîrg? Sau le va da puterea de a redefini principiile universalității?” Publicația prezintă pe două pagini „cărțile lunii”, reușind un tur de orizont cuprinzător. Cîteva exemple: *La dérive totalitaire du libéralisme* de Michel Schooyans (Ed. univ. Paris) profesor de filosofie politică la Universitatea catolică din Louvain, care a predat și la Sao Paulo, puțin observa, la fața locului, consecințele sociale ale politicii economice neoliberale față de „noi sclavi”. Lucrarea nu e numai constatarea, căci în ultima parte încearcă să dea soluții practice în *Le glaive et le fléau... Généalogie du fanatisme et de la société civile* Dominique Coles (ed. Grasset), condamnă fanatismul, chiar dacă este religios, într-o strălucită analiză în *The Human Rights committee. Its Role in the Development of the International Covenant on Civil And Political Rights* (ed. Clarendon Press - Oxford) de Dominic McGoldrick, prezintă și examinează caracteristicile instituționale ale Comisiei, evoluția practicii, procedurilor și jurisprudenței, tratînd-o drept un indispensabil instrument de cercetare și consultare. (A.F.)

Decorație franceză sub Ceaușescu

● Recent AMBASADA FRANȚEI din București a remis D-lui Adrian Marino diploma decorației franceze PALMES ACADEMIQUES, în gradul de „Ofițer”, „pentru servicii aduse culturii franceze”. Este de notat că decretul de decorare poartă data de 20 februarie 1988, deci în plin regim ceaușist, când astfel de „servicii” și „decorații” erau extrem de rare, ca să nu spunem aproape inexistente. Decorația are în vedere mai

multe volume publicate la Paris, colaborări la publicații franceze și redactarea, în limba franceză, în țară, a revistei CAHIERS R O U M A I N S D ' E T U D E S L I T T E R A I R E S, în perioada 1971-1980. Întârzierea remiterii se datorează, pînă în 1989, faptului că cetățenii români nu puteau primi astfel de distincții străine (cu excepția... familiei Ceaușescu), iar după... birocrației. Poate și altor... cauze.

Caietul cenușiu

● De curînd a apărut, tradus din catalană (ed. Jacqueline Chambon) volumul de 612 pagini semnat de Josep Pla, *Le cahier gris*, jurnalul scriitorului din anii 1918, 1919. Datorită unei epidemii de gripă spaniolă, în 1918 se închide Universitatea din Barcelona și Pla se

întoarce în localitatea natală Palafrugell. Peste un an își reia studiile de Drept în orașul lui Gaudi și al Artei noi. Jurnalul este un puzzle în care se amestecă întâmplări din viața unei familii catalane cu o descriere miraculoasă a Barcelonei de la începutul secolului.

Ecranizări după Borges

● Benoît Jacquot a terminat turnările la „Emma Zunz”, adaptare pentru canalul de televiziune „La Sept” a povestirii lui Borges, cu Judith Godrèche în rolul titular. Acest film

completează o serie de cinci adaptări borge-siene, printre care figurează și „El Sur” (de Carlos Saura), „Intrusa” (de Jaime Chavarri) „Moartea și busola” (de Alex Cox).

Labirintul grec

● Manuel Vázquez Montalbán (în imagine) este unul dintre cei mai prolifici scriitori spanioli contemporani, semnînd

poveste de dragoste pe fîndul Barcelonei răvășite de febra pregătirilor olimpice. Ca și celelalte romane ale

romane, nuvele, poeme, editoriale și... cărți de bucate. Ultimul roman al scriitorului-gastro-nom, *Labirintul grec*, e o

sale, și acesta a fost tradus în franceză și va apărea în curînd la editura Bourgois.

De la menajeră la monument

● Marguerite Duras, după ce povestește într-un interviu din „Le Nouvel Observateur” cum, la începutul carierei sale, Drieu la Rochelle a putut s-o ia drept menajera casei în care s-au întîlnit - arată cu umor și dezavantaje celebrității: anul trecut, o grupă de studenți argentinieni care aveau Duras în programă a năvălit la ea acasă să studieze subiectul pe viu, iar o tină ră admiratoare, după ce a pîndit-o zadarnic pe palier timp de două zile, a sfîrșit prin a-i striga că vorbește de iubire în atîtea cărți și lasă oamenii să-i moară de foame la ușa. Roman-ciera i-a dat un ou moale.

Monografie Aitmatov

● Pînă la sfîrșitul acestui an, în editura Text und Kritik din München urmează să

apară o monografie consacrată scriitorului Cenghiz Aitmatov (în imagine). Volumul va fi semnat de Boris Șlebnikov, un cărturar german, traducător și editor al Almanahului German la Moscova. Bazîndu-se pe cunoașterea autorului aflat în centrul atenției, această monografie descrie viața și opera literară a lui Aitmatov, care se străduiește să propună o filozofie de viață organizată pe un anume punct de vedere etic și bazată pe un punct de vedere ecologic.

Primul roman

● Scris între anii 1949-1951 și nepublicat vreodată, *Der Engel schwieg* (Îngerul a tăcut) a fost primul roman al scriitorului Heinrich Böll (1917-1985). El a apărut recent la editura Kiepenheuer und Witsch din Köln.

Rubrică realizată pe baza lecturilor din revistele: Prisma, T. L. S., Sydsvenska Dagbladet, Cahiers du Cinéma, Livres de France, Lire, Le Nouvel Observateur, Madame Figaro.

Ce traduceri vom citi în toamna și iarna acestui an?

La această întrebare au răspuns:

1. **Prof. Mircea Martin**, directorul editurii UNIVERS, prestigioasă instituție culturală care, de mai bine de treizeci de ani, publică în limba română operele marilor scriitori din toate timpurile și de pe toate meridianele globului. Din seria nou înființată, *Recuperări*, dedicată eseistilor români din exil, va apărea, tradus din limba engleză, excelentul volum, *Mirajul lingvistic* de Toma Pavel, nume ce s-a impus în literatura de specialitate ca necontestată autoritate. Se continuă seria Orwell cu binecunoscuta alegorie politică, *Ferma animalelor*, sever și incisiv rechizitoriu al societății totalitare. Romanul Barbarei Taylor Bradford, a cărui ecranizare TV am urmărit-o nu demult sub numele *Prețul succesului*, va fi, neîndoios, și un succes editorial. În sfîrșit, o reeditare mult așteptată, *Magicianul* de John Fowles care nu mai are nevoie de nici o prezentare.

2. **Sorin Mărculescu**, director editorial la HUMANITAS, ne face următoarele recomandări: Mai întîi, un volum de *Aforisme. Scriitori de Friedrich Nietzsche*, traducere Amelia Pavel și *Doar Dumnezeu și noi* al eseistului francez Michel Folco, traducere Micaela Slăvescu. Din seria „Societatea civilă”, interesantul eseu *Barbaria cu chip uman* de Bernard-Henri Lévy, tradus de Irina Bădescu, iar din seria „Gînditori ruși”, cu o prefață de Ion Ianoși și în traducerea Janinei Ianoși, vom putea citi volumul *Creștinism și antisemitism* de Vladimir Soloviov, Nikolai Berdiaev și Gheorghe Fedotov. Din sfera beletristicii, romanul *Orașul și cîinii* al cunoscutului romancier peruan Mario Vargas Llosa, în tălmăcirea lui Coman Lupu, continuă seria traducerilor din opera acestui „clasic în viață” cum îl consideră critica. Monografia dedicată țarinei *Ecaterina cea Mare* de scriitorul francez Henri Troyat, mai degrabă un seducător roman a cărui protagonistă este controversata personalitate istorică a Rusiei din veacul al XVIII-lea. În sfîrșit, două romane polițiste inaugurează colecția „Lynx”, dedicată acestui gen literar. Este vorba de *Talentatul domn Riplay* de Patricia Highsmith și *Confesional* de Jack Higgins. Editura HUMANITAS rămîne o garanție a bunului gust, a unei lecturi captivante, indiferent de genul cărui ar aparține.

3. **Tiberiu Avramescu**, redactor șef al editurii MINERVA. Din colecția BPT (Biblioteca pentru toți), cea mai cunoscută și longevivă colecție din România, vom putea citi romanul *Comoara din Sardinia* de prozatoarea italiană Grazia Deledda, deținătoare a premiului Nobel, volum de versuri și proză a scriitorului K.P.Kavafis, *În casa sufletului*, volumul de memorialistică *Zece ani de exil* de Dcamna de Staël, volumul de proză spaniolă din secolul al XIX-lea (literatura costumbristă) intitulat *Madridul sub clar de lună* și Apollonius din Rhodos *Peripețiile corăbiei Argo* (Argonauticele). O nouă colecție „Cartea de succes” oferă cititorilor *Viața lui David Copperfield* (3 vol.) de Ch. Dickens, *Winnetou*, vol II (Ku-klux-klan) și vol. III *Old Firehand* de Karl May și *Secretul marelui Loustalot* de Gaston Leroux.

4. **Corina Popa**, director al editurii MERIDIANE ne propune câteva volume de eseuri. În colecția

„Artă și religie” urmează să apară în curînd *Arta icoanei. O teologie a frumuseții* de Paul Evdochimov, cunoscut interpret al teologiei ortodoxe. Din colecția „Biblioteca de artă”, în seria „Arte și civilizații” vor apărea reeditarea *Amurgul Evului Mediu* de Johan Huizinga, operă fundamentală în literatura de specialitate și *Animalele și istoria lor* de Robert Delort, un tablou bogat în informații savante dar și familiare, pline de haz, neașteptate, de la pterodactil la pantera roz. Seria „Artă și gîndire” a aceleiași colecții ne oferă „o piesă clasică de sistem”, *Filozofia artei* de F.W.J.Schelling, cu un studiu introductiv de Gabriel Liiceanu, traducere de Radu Părvu și Gabriel Liiceanu. Din estetica italiană vom putea citi volumul *De la semiologie la sematometrie* de Corrado Maltese. În sfîrșit, din seria „Biografii, memorii, eseuri” va apărea pînă la sfîrșitul anului *Viața celor mai iluștri pictori și sculptori spanioli* de Antonio Palomino, un Vasari al spațiului hispanic.

5. **Viorica Oancea**, director al editurii LITERA anunță cîteva titluri și autori de excepție. Este vorba de reeditarea romanului lui John Galsworthy, *Forsyte Saga*, de romanul lui Joseph Conrad, *Pribeagul*, și foarte amuzantul roman al lui Jerome K.Jerome, *Anthony John*. Binecunoscutul dizident sovietic, Andrei Saharov, figurează în lista viitoarelor apariții cu două volume de *Memorii*.

6. **Alexandru Chiriacescu**, redactor șef al editurii ROMCART ne propune mai întîi cîteva reeditări. Este vorba de *Haita* de Emile Zola, *Familia Polamietzchij* de Sienkiewicz, *Viviane* de André Dhôtel și *Două vieți* de Arnold Bennett. Două titluri de mare succes sînt și cele două romane, *Floarea soarelui* de Thérèse de Saint-Phalle și *Porcii lui Circe* de Vicente Alemany.

7. **Sânziana Pop**, patroana societății de presă ISIS care ne propune două titluri ce vor inaugura două colecții. Volumul *Vrăjitoarea din vrful muntelui* de Klauss Stephani deschide colecția „Mari reporteri ai lumii” ce va cuprinde incursiuni în viața, mentalitățile și obiceiurile unor etnii mai puțin cunoscute. Acest prim volum cuprinde mărturia senzațională despre viața tipicilor din Munții Maramureșului, traducere din limba germană. O altă colecție, de astă dată dedicată copiilor, „Cheița de aur” oferă tinerilor cititori - și nu numai - o lectură deconectantă, *Regele elefanților* de Yachar Kemal.

Acestea sînt numai cîteva dintre traducerile pregătite să vadă lumina tiparului în curînd, dacă tipografiile își vor respecta promisiunile.

În discuția cu reprezentanții celor șapte edituri am constatat că se confruntă toți cu aceleași probleme: prețul ridicat al hîrtiei (se vorbește insistent de o nouă scumpire), obligația de a achita costul tipăririi în avans, tirajele mici, datorile pe care societatea ARCADIA nu le-a achitat încă. Este vorba de un stoc de milioane, bani datorati editurilor în urma vînzării de carte și care încă nu au intrat în obișnuitul flux. De aceea, toate aceste titluri urmează să apară, fără ca cineva să poată spune cu precizie cînd. Oricum, sperăm cît mai curînd.

Vom continua ancheta în numerele viitoare.

Sanda Anghelescu

"Ce mai faci, scumpete?"

● În editorialul din ORIZONT nr. 17, Șerban Foartă își expune răsplată și rimat opțiunea electorală, în stilul său atît de marcat încît semnătura devine superfluă: „e cazul să renunțăm, dacă se poate, la fatalismul economic (naiv sau cointerestat); ca și, în paralel, la jocul arhaic al ipostazierii spăimoaselor noțiuni de Criză, Șomaj, Inflație sau Corupție, - pe care greu inteligibili, dar eligibili ipochimeni de foarte Cotrocențu-stînga și Vătrovarășii de drum, vadimnici sau mai pesemiști, nu conținesc să-și irosească muniția de cartușe (oarbe), avînd acces și la săgeți. De aceea, prefer CHEIA!”

● În schimb, din paginile GAZE-TEI DE VEST nr. 11, revistă declarat legionară ce apare (nu întîmplător) tot la Timișoara, nu reiese clar, deși se poate bănuși, ce formațiune politică e susținută. Directorul publicației, Ovidiu Guleș - după ce face, într-un limbaj aberant, apologia doctrinei compromise istoric definitiv („În plan ontic, fenomenul legionar constituie poate cea de pe urmă șansă pe care Divinitatea o acordă societății omenești pentru ca, uzînd de libertatea ei deplină, să se redreseze în temporal, să apuce astfel a salva Globul de penalitate apocaliptică pe care încă o merită.”), sprijinindu-se pe „patru centre de greutate laice: Căpitănuș, Moța, Tuța, Horia Sima” și „toți luferii călăuzitori ai neamului românesc”, conchide: „Așadar, ne aflăm în fața unui mare examen național și creștin. Dacă îl vom trece cu bine este foarte probabil că, prin fenomenul legionar, România riscă (s. n.) să devină o putere mondială. Cînd, cum și unde? Nu o știm. Nouă ne este dat numai să credem, să luptăm și să murim întru Hristos. Atît.”

Pe o pagină alăturată, redactorii declară cu mîndrie despre ei înșiși: „Noi știm de mult că numai demenții înfruntă minciuna și rostesc adevărul”. Asta explică totul. Conform dicționarului, demență pe care și-o asumă „Gazeta de Vest” (din lat. de - fără, mentis - minte) înseamnă dezintegrarea activității psihice, urmate de pierderea capacității de adaptare a individului la viața socială și caracterizată prin lipsă de discernămint. Fiind deja în faza a doua, manifestările fanatice ale acestui grup restrîns sînt de competența psihiatrilor.

● Un titlu din EVENIMENTUL ZILEI nr. 79: „Unul din proprietari a încercat să-i smulgă nasul cu un patent inginerului coordonator.”

● Corneliu Leu editează o revistută pe care o scrie singur de la cap la coadă, cu insistențe pe extremele centrului: AVE! CABARET POLITIC. În tradiția pornită de la Tănase (C.) și ilustrată cu

succes astăzi de Stela Popescu și Arginel, cabaretul de hîrtie al lui Corneliu Leu nu e lipsit de haz decolat (corp-ansamblul e prezent în poze tipice), iar cupletele înțepă vesel în toate direcțiile. Iată cîteva zise, actualizînd bancuri mai vechi, despre candidații și aspiranții la președinție: „Nica Leon s-a supărat și s-a retras spunînd că asemenea alegători n-ul merită.” Chiar amîndoi?

● Viorel Sălăgean și-a adresat apelul celor 700000 de cititori ai săi. Totuși, a înfruntat numai 82000 de semnături. Pesemne că ceilalți erau cititorii coautorului său, Florea Ceaulescu. ● Gh. Funar se vrea președinte peste spațiul mioritic, dar intră în competiție cu cel ungurean și cu cel vrîncean. Așa că va spune: „La votarea mea / A căzut o stea” (De pe epoleții celui măgurean).” Și un final de tablou: „Toți interpreții, muzica, chelnerii și goliciunile vin în fața scenei ca-ntr-o adevărată reconciliere națională, recitînd: I-auzi brîu / Trece rîu! / Stolojan scumpește parizerul! (nu rimează, da-i adevărat!)”.

● Vorba lui Ion Stratan, care și-a mutat rubrica la cafeneaua „Cuvîntului de ambe sexe”: „Ce mai faci, scumpete?”

Modelul japonez e numai pentru japonezi

● Un foarte interesant interviu cu Kanji Tsushima, consilier al Ambasadei Japoniei la București, realizează Gabriela Adameșteanu în nr. 37 al revistei „22”, număr în care directorul României literare publică un scurt eseu despre naționalismul extremist de la noi și din alte părți. Modelul japonez, afirmă Kanji Tsushima, este numai pentru japonezi. Aviz amatorilor. În același număr al revistei, la rubrica Un jîlț pentru șase candidați, interviuri cu Gheorghe Funar și Caius Dragomir. Primul repetă afirmațiile sale din campania electorală: „Ceaulescu a dus o politică bună”, „Tinerii maghiari din Transilvania se pregătesc de război civil.” - afirmație pentru care nu deține dovezi, evident, ceea ce nu-l împiedică să o facă. De altfel, Gh. Funar susține, nongalant, că trupele maghiare sînt masate la graniță, pentru începerea războiului. Se pare că singurul care le-a văzut este candidatul PUNR la președinție. În schimb, același, întrebînd ce părere are despre I. C. Drăgan și despre legăturile sale cu Ceaulescu, trece peste partea referitoare la Ceaulescu, mulțumindu-se să afirme că are „o părere foarte bună despre prof. Drăgan și despre ceea ce a reușit să realizeze pentru țara noastră”. Procesul din Italia al lui I. C. Drăgan în care s-a dovedit că acesta a desfășurat activitate

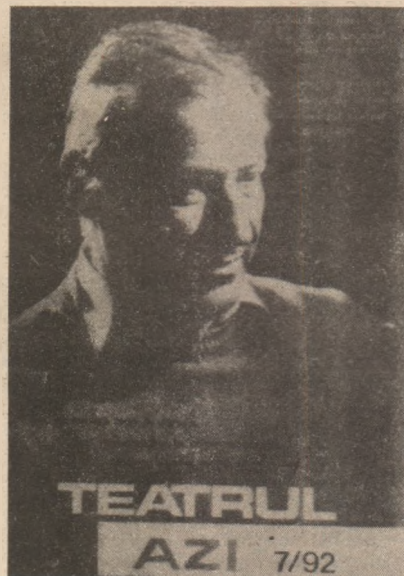

legionară se numără printre aceste realizări? Candidatul PUNR își mărturisește intenția de a da în judecată și ziarul România liberă, nu numai Tribuna Ardealului, diferența e că României libere intenționează să-i ceară plata unor daune morale în valută. N-are Gh. Funar încredere în leul românesc? Candidatul FSN, căruia i se reproșează în presă discursul „prea intelectualist”, afirmă despre cei care susțin această idee „că nu au întrebînd oamenii de la țară ce cred despre lucrurile pe care le-am spus. Adesea am sentimentul străniului că sînt mai bine înțeles de oamenii simpli decît de intelectuali”. Dacă se face înțeles, cu atît mai bine pentru Caius Dragomir, dar de ce are sentimente străni odată ce izbutește? În rest, nici candidatul FSN nu oferă noutăți în acest interviu, dimpotrivă, anumite expresii pe care le repetă la t.v. apar și în acest interviu. Nu vrem să-i provocăm și noi sentimente străni d-lui Dragomir, totuși faptul că își repetă aidoma cuvintele nu e o garanție că se face mai bine înțeles.

● În nr. 38 al revistei CONTEMPORANUL un interesant interviu cu d-na Ana Blandiana din care însă lipsesc rînduri întregi, astfel că textul apare ca o succesiune de fragmente. În același număr al revistei, Dorin Popa o intervievează pe Norina Constantinescu, fiica d-lui Emil Constantinescu, întrebînd-o cum se simte în postura de fiică a candidatului Convenției Democratice. Locul acestui interviu ar fi fost mai degrabă în pagina mondenă a Curierului de ambe sexe. Sau e acesta un semn că revista Contemporanul își va modifica profilul?

„M-am plictisit”

● Cînd nu sînt de-a dreptul iritați, oamenii de cultură de azi au ajuns la plictiseala lucrurilor spuse la nesfîrșit fără nici un rezultat. În TEATRUL AZI, nr. 7/1992, Horia Gârbea, bunăoară încă mai cere dreptate pentru dramaturgii tineri, sau în tot cazul pentru contemporani. „Lăsați dramaturgii să vină la public!” imploră cu abia temperată mînie Horia Gârbea, prevenindu-ne însă că „dacă pe o piesă se scontează să umple 1500 de săli, nu vom avea niciodată teatru! Eu unul mi-am făcut cruce că Funcționarul destinului mi-a strîns 12 reprezentații, fiind scris anume pentru o inaugurare de teatru. Că dacă aduna 1200 mă trezeam deputat în M.A.N., în fața căreia răspundea odiosul, sau căpătăm subit o inițială între nume și prenume, de mă apucam de piese cu partizani, sau mă și vedeam membru corespondent încă de pe cînd mă jucam cu necorespondentul în desertul de cenușă”. ● Legătura dintre privatizare, ingenuitate / ingenuitate și teatru se manifestă cu succes, de cele mai multe ori fără să provoace complexe profesionale. ● Și totuși... „Nu vom avea ipocrizia să ne întrebăm ce-l îndeamnă pe X să joace printre cuțite și furculițe, nici de ce-o fi acceptînd Y, după o carieră mai mult decît stimabilă în teatru, să se alăture unor Frații Micșunică ori trio Tăițel pentru a bate tîrgurile între un înghițitor de flăcări și un fahir autodidact. Știm ce-l îndeamnă pe X, știm de ce acceptă Y. Același «rezon» pentru care scriitori

autentici editează (și) o publicație pornografică. Ne întrebăm, totuși, dacă merită”. (Cristina Dumitrescu)

● Ultimul număr al revistei ARTA se intitulează Sexul lui Mozart (și al altora, după cum promite un articol. Într-adevăr, pe cînd „Sexul lui Lenin” sau „Prostata lui Marx”? ● Numărul respectiv al revistei apare după organizarea unei expoziții cu aceeași temă de către Călin Dan, Iosif Kiraly și Dan Mihăilănuș. Că ideea a pornit din revolta unei plictiseli amenințătoare e clar și ușor de acceptat. Numai că nu ajunge să te superi dacă-ți arunci sacra mînie în nonconformisme facile. ● „N-am nici o idee cum era sexul lui Mozart; cît de mare, de potent, de ingenios, de fornicabil într-un cuvînt” (Alex. Leo Șerban). Într-adevăr, informația nu s-a păstrat, după cum nu știm nici dacă „Mozart se juca în felul său cu sexul”. ● După ce face o serie de constatări subtile despre „o estetică stîlciată a comportamentului” în societatea românească, modernizată prin tratamente cosmetice, Călin Dan descoperă mecanismul respingerii minorității: „Respingînd sexualitatea genului, morala comună confirmă, încă o dată o îngrijorătoare repulsie față de minoritate, față de diferență”. ● În tot cazul, cei de la Arta izbutesc o performanță, clătîndu-se în echilibru instabil la limita dintre trivialul camuflat de impertinență simpatice a expresiei și observații serioase asupra mentalității comune.

● Numărul 29 al CONTRA-PUNCTULUI este cu totul remarcabil. Pe ultima pagină este publicat un fragment din Revolta maselor, volumul de eseuri al lui Jose Ortega y Gasset, foarte actual acum, în zilele referendumului de la Maastricht. Pentru noi mai actuală e altă chestiune: „Naționalismul este întotdeauna un impuls cu o direcție opusă principiului naționalizator. Este exclusivist, în vreme ce acesta din urmă este inclusiv”. ● Și dacă tot a venit vorba, iată o remarcă a lui Ion Stratan la Cafeaua cu sare: „Dacă Gheorghe Funar dorește să aducă economia românească la nivelul anului 1989, înseamnă că de la 27 septembrie mai are la dispoziție 85 de zile pînă la 22 decembrie”.

Cronlcar

Romania literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1. Telefoane: 50.62.86, 50.47.28, 50.33.69, Fax: 12.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex. Ștefănescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel, Maria Ionescu (secretar de redacție), Mihai Grecu (tehoredactor), Elena Horasangian, Laura Popa, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Fianu, Nicoleta Micu (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Pascu, Alex. Ștefănescu, Adriana Bittel, St. Aug. Doinaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racoviță (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Paginație pe calculator: George Cojocariu, Mircea Stoian

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington)

Editor:
Topaz G.A. S.R.L.

Președinte:
Octavian Mitu

24 pag. - 50 lei

Abonamente: 3 luni — 650 lei; 6 luni — 1300 lei; 1 an — 2600 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin Rompres Filatelie — sectorul export-import presă. P.O. Box 12—201, telex: 10876, prsfir București, Calea Griviței 64—68. Tiparul: TIPOREX. Tehnoredactare computerizată: SOFTCHIM S.A. ISSN 1220—6318